

תוכן הענינים

- א. תוכן ענינים 1
ב. דבר השלוחה 3

מאמרי אנשי הצוות

- ג. הרב גרשון שחור - ראש השלוחה / מה יכול להפיל אפילו עורך דין ממולח? 5.
ד. הרב אמיר שרון / לא תשנא 8
ה. הרב ניר כפרי / דבקות במידותיו של הקב"ה 12
ו. הרב דניאל אלול / מידה כנגד מידה 16
ז. פיני כפרי - מדריך / ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול לחיים יפים 22
ח. ר' דניאל ישראל מרנץ / עבודת המידות - נקודות חשובות 25

מאמרי שיעור ד'

- ט. יצחק אנג'ל / לימוד זכות - מעלה או טפשות 28
י. אוהד כץ / אונאת דברים 32
יא. אושר אופמן / מידת החסד 36
יב. נתן זגורי / אהבת אדם לחברו 40
יג. אבי פאס / מידת החנופה 42
יד. אריה פנחס לוית / נקימה ונטירה 45
טו. עמית משה ווייל / מידת הסבלנות 47
טז. משה בוכהלטר / מידת הקנאה 50
יז. רפאל גלעד / מידת הביישנות 54

מאמרי שיעור ג'

- יח. אביחי דדון / מחלוקת 58
יט. חיים פוגל / עסקנות 61

- 65..... כ. אבישי ורדי / תוכחה.
68..... כא. שמואל לבנה / הגזלן מתחייב בנפשו

מאמרי שיעור א'

- 70..... כב. אמרי ידעי / מידת הזהירות
74..... כג. שמואל לנדסמן / אני לא פראייר!
77..... כד. ברק תמיר / מידת הכעס
81..... כה. יוסף ברזילי / מידת הוותרנות
84..... כו. יאיר אביטל / מידת הכעס
87..... כז. יוסף בן משה / עין טובה
90..... כח. יוסי זילברמן / מידת הקמצנות
92..... כט. דויד אהרן ציוני / מדבר שקר תרחק
94..... ל. יוסף כץ / מידת האמת
98..... לא. ינון מורדי / מידת הגאווה
102..... לב. יוסי טולדנו / מידת הזריזות
105..... לג. משה מיכאל שלום מלכי / מידת הכעס
108..... לד. רון ארביב / מידת השמחה
111..... לה. רון מלכה / מידת העצלות
113..... לו. שי שרון / מידת העצלות

נספחים

- 117..... לז. הקדשות /

דבר השלוחה

לתלמידי השלוחה היקרים.

ב"ה סיימנו את השנה הרביעית בשלוחה, והנה יוצאת לה החוברת השמינית!!! במספר. אין חכמות, בכל שנה אתם עומדים בקצב, ומוציאים שתי חוברות; אחת לפני פסח, ואחת בסוף השנה.

במהלך השנים אנו משתדלים לתת בידכם כלים אותם תיקחו כצידה לדרך לכל חייכם. נושא החוברת שנבחר הוא "המידות". כידוע, עבודת המידות אינה פשוטה, וכמו שכתב החכם מכל אדם: "טוב אָרְךָ אַפִּים מְגִבּוֹר וּמְשִׁיל בְּרוּחוֹ מִלֵּכָד עִיר", היינו, שיותר קל לאדם, לרוץ על ג'בלאות, להסתער ולכבוש יעדים בצבא, מאשר להתמודד עם מידה אחד שעליו לתקן באישיותו. עוד ידוע מה שאמר ר' ישראל סלנטר, שיותר קל לאדם לסיים את כל הש"ס מאשר לתקן מידה אחת עד תומה.

לדעתנו, המפתח הראשון להצלחה בכל עבודת המידות, נעוץ בהבנה של כל אחד מכם, שהשקעה בחיי מוסר וחכמה, אינם באים לשרת אלא את האדם עצמו, ולא אף אחד אחר. האדם המוסרי, המצליח להתגבר על נטיותיו השליליות, חי חיים שלווים יותר. יכול להיות שיהיה לו פחות כסף, או נכסים, אולם השלמות שיש לו בחייו, והרוגע אותו הוא מקרין על סביבתו וכלפי עצמו, שווים הרבה יותר מכסף. הרי כל אדם מאחל לחברו "אושר ועושר", וכולם מבינים שהאושר קודם לעושר, מי שיש לו רק עושר ללא אושר, חייו אומללים, ואם המצב הפוך, מצבו מצוין.

אנו מאחלים לכולנו שנזכה להפנים מסר זה, ונצליח ללכת לאורו כל חיינו.

אנו מברכים אתכם בני **שיעור ד'**, שנזכה לראותכם בחופתכם בקרוב, ולהודות לכם על הרצינות והאחריות, לכל דבר בשלוחה. בני **שיעור ג'** היקרים, אנו כבר מצפים לכם בישיבה לאחר השחרור, ואנו תקווה שתתאקלמו כמה שיותר מהר בלימוד, כמו תומכי הלחימה שכבר חזרו ונכנסו ישר לעניין. בני **שיעור ב'** היקרים, אתם ממש חסרים, כל ביקור או טלפון מכם גורם לנו לאושר רב. ב"ה אתם מקדשים את ה' בכל מקום אליו אתם מגיעים, ועושים כבוד גדול לעצמכם ולשלוחה. וכמובן בני **שיעור א'** היקרים, אחרונים חביבים, זכיתם לפני שבוע להתחיל, ולהיכנס לחבורה האיכותית של "בני ישיבות ההסדר". בכל יום שעובר אנו מכירים אתכם יותר, וככל שההכרות מעמיקה, אנו נהנים יותר להיות לצידיכם.

בברכת עלו והצליחו
צוות השלוחה.

תודה מיוחדת לשמואל לנדסמן על הציור המקסים בשער החוברת, המחיה את שם החוברת "אנשי מידות", וממחיש את ההבדל שבין מעלת המידות הטובות בתחום הרוחני, לבין אפסיותן וחסרונן של ה"מידות הטובות" בתחום הגופני. יברך אותך ה', ויתן לך ברכה בכל מעשיך הטובים.

מה יכול להפיל אפילו עורך דין ממולח?

הרב גרשון שחור - ראש השלוחה

לפני כחצי שנה אירע המקרה הבא, צמיגי מכוניתו של אחד משופטי בית המשפט בחיפה, נוקבו מספר פעמים. המשטרה החליטה להציב במקום מצלמה נסתרת, על מנת לזהות את המנקב המסתורי. לאחר זמן, המנקב המסתורי חזר לזירה וניקב שוב את צמיגי המכונית, שוטרי המרחב נדהמו לגלות, "שהפושעת" היא לא אחרת מאשר, פרקליטה מכובדת מהמחוז, שכועסת על השופט שאינו נענה לחיזוריה, ונותן עיניו באחרות.

סיפור זה אומר דרשני, הרי סביר להניח, שאותה פרקליטה לא גדלה בבית, בו נהגו שמי שמכעיס אותך אתה קורע לו את הבגדים, אלא ודאי, היא חונכה כל ימיה לאיפוק לסבלנות ולהידברות. ופתאום, בשנות הארבעים לחייה, היא מניחה בצד את כל ערכי המוסר והחינוך עליהם גדלה, מסכנת אל כל הקריירה שבנתה בעמל רב של שנים, והולכת לנקב צמיגים פעם אחר פעם, ללא כל מחשבה על הסיכון העצום לקריירה שלה, במידה ותיתפס. צריך מניע חזק מאד בשביל להסביר התנהגות כה מוזרה, אולם חז"ל לפני אלפי שנים כבר קבעו, אדם שנותן לקנאה להשתלט על חייו, יוכל להגיע להתנהגויות הכי מוזרות, כולל פגיעה חמורה בעצמו. או בלשונם הזהב של חכמינו במסכת אבות (פרק ד משנה כא): "רבי אליעזר הקפר אומר **הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם**".

כל אדם, גם הגדול שבגדולים, נמצא כל חייו בסיכון ששלושת המידות הללו: הקנאה, התאוה והכבוד, ישתלטו על חייו. וברגע שאחת מהמידות הללו משתלטת על האדם, הוא מתחיל להתנהג באופן לא נורמטיבי, אפילו עד כדי פגיעה בלתי הפיכה בחייו.

כפי שהדבר בא לידי ביטוי במידת הקנאה, הוא קיים ביתר שאת במידת התאוה. אדם שנותן לתאוה להשתלט על חייו יוכל למצוא את עצמו, ננטש על ידי אשתו וילדיו, לכל ימי חייו, בגלל מעשה בגידה חד פעמי, שנבע מהשתלטות התאוה על חייו.

גם מידת הכבוד לא נותנת לאדם מנוחה. מי שרדיפת הכבוד השתלטה על חייו, חי כל העת ללא נחת. כל מעשה או דיבור של הזולת כלפיו, נמדד מיד בשאלה, האם כבודי נפגע או לא. התנהגות זו גורמת לבידוד חברתי, ולהתנהגויות מוזרות, המציגות אותו באור מגוחך.

סיפור מעניין על כך, שמעתי מראש עריית קצרין סמי בר לב. בזמן ההפגנות על הגולן, הוא מצא את עצמו בסיטואציה מאד מביכה. היה זה באחת מעצרות הענק בירושלים למען הגולן, והוא כאחד ממארגני ההפגנה, עמד על בימת הכבוד. בשלב הזה עלו לבמה הפוליטיקאים "שכבדו" את ההפגנה בנוכחותם. ואז, הוא מספר, התחיל מאבק המזכיר ילדים בגן, היכן כל אחד ישב, ומי ינאם קרוב יותר לשעה שמונה, בכדי שדבריו יכנסו לשידור ישיר. לדבריו, המאבק היה גלוי ללא עכבות, וללא כל סימנים של בושה מהסובבים אותם. כמובן, אם אותו פוליטיקאי היה רואה את הילדים שלו רבים על מקום במכונית, או על המיטה הקרובה לחלון בבית מלון, הוא היה גוער בהם על התנהגות ילדותית ולא ראויה, ובטח אם הייתה שם עוד משפחה המשקיפה מהצד. אולם, בעת שהוא עצמו מתנהג בדיוק באותה צורה, הוא בכלל לא שם לב, שזו התנהגות לא ראויה, הכבוד, פשוט "הוציא אותו מן העולם".

המאבק הראשון במעלה שעל האדם לנהל כל ימיו הוא כנגד שלושת המידות הללו. ברגע שאחת מהם הצליחה להשתלט על חייו, חייו יכולים

להפוך לגיהנום אחד גדול, של טעויות שיכולות להרוס את כל העמל שבנה במשך שנים.

לסיום, חייב אני להזכיר עניין מעניין הקשור בבעל המאמר במסכת אבות, ר' אליעזר הקפר. ברוב בתי הכנסת העתיקים שנמצאו בחפירות ארכיאולוגיות בארץ, נמצאה הכניסה לבית הכנסת ללא המשקוף העליון של שער הכניסה. לעומת זאת בבית הכנסת העתיק, בקצרין העתיקה, שברמת הגולן, נמצא השער מושלם כולל המשקוף העליון, ועליו הכתובת הבאה: "בית המדרש של ר' אליעזר הקפר".

כנראה הקב"ה לימד אותנו בזה שמי שבורח מן הכבוד, הכבוד שלו יישמר לשנים. שהרי אלו דבריו במסכת אבות דר' נתן: "**רבי אליעזר הקפר אומר אל תהא כמשקוף העליון שאין יד בני אדם יכולה ליגע בה. ולא כאיסקופה העליונה שמבלעת פרצופות. ולא כאיסקופה האמצעית שמנגפת הרגלים. אלא הוי כאסקופה תחתונה שהכל דשין בה וסוף כל הבנין נסתר והיא במקומה עומדת**" זכה ר' אליעזר שענוותנותו - הגלומה בדבריו על האסקופה התחתונה - גרמה לבית מדרשו, שלא רק האסקופה התחתונה נשארה במקומה, אלא כל השער נותר בשלמותו.

לא תשנא

הרב אמיר שרון

לעיתים נראה, שהמצוות המעשיות הן אלה ששייכות לתחום ההלכה, להן יש פירוט רב בספרי הפוסקים, ריבוי פרטים והלכות. אם נרצה לברר שאלה בהלכות תפילה, כשרות, ברכות וכו' יודעים אנו היכן נמצא פירוט מקיף בשולחן ערוך ובספרי הפוסקים, אותן לומדים בעיון במשך שנים בישיבות ובכוללים, מה שגרם למעמדן החשוב וליחס רציני אליהן.

אך משום מה השתרשה התפיסה כאילו החלק בתורה של הלכות דעות, חובות הלבבות ועבודת המידות, הן בגדר מוסר בעלמא, הנהגה טובה, או מידת חסידות. ולכן כביכול אין הן שייכות למסגרת ההלכה, אין לעניינים אלו הגדרות ברורות ומפורטות אלא די אם נדע אותם באופן כללי. רובנו נסתפק בעשרים דקות של לימוד מוסר לפני תפילת ערבית כדי "להשתלם" בנושאים אלו.

אך לא כך הם פני הדברים.

התורה וחכמינו זיכרונם לברכה נתנו משקל רב למצוות אלו, ואף הגדירו אותן כ"**חובות הלבבות**" לעומת המצוות המעשיות שמוגדרות רק כ"**חובות האברים**". מכאן אתה למד על חשיבות מצוות אלו, ועל מרכזיותן בעבודת ה'.

רבותינו נתנו גדרים ברורים ומפורטים בספרי ההלכה למצוות אלו, **ומתוך עיון בדברי הפוסקים לומדים שמצוות אלו הן חיוב גמור, ואינם רק בגדר מידת חסידות או עצה טובה**. אדרבא, על פי רוב כל עניין בתורת המידות נוגע בדרך כלל לאיסורי דאורייתא, לעומת המצוות המעשיות שעל פי רוב

חומרת האיסור היא רק מדרבנן. לשם דוגמא בלבד, אדם לא יעז לאכול חלב אחרי עוף למרות שהאיסור הוא רק מדרבנן, אך בנקל ובשאת נפש לשונו מדברת גדולות ועוברת על איסור רכילות, לשון הרע, ועוד איסורים חמורים שכולם מהתורה.

במאמר זה ברצוני להתייחס למצווה אחת מחובות הלבבות.

התורה אומרת בפרשת קדושים: **"לא תשנא את אחיך בלבבך"** [ויקרא יט, יז]. כלומר, יש איסור גמור מהתורה לשנוא יהודי. אמנם ברור שאין כוונת התורה להוראה כללית ולא ברורה, שהרי שנאה היא תחושה של סלידה, ריחוק, והוקעה שאדם חש כלפי חברו כתוצאה ממעשה רע שעשה לו, או מילה רעה שאמר עליו, או חוסר הערכה שחשים כלפי אדם מסוים, ולפעמים סתם לא "מסמפטים" מישהו כי הוא לא מוצא חן בעיניך, או כי הוא לא "מתיישב" לך טוב על רשתית העין.

תחושות אלו של חוסר קרבה וריחוק שאנו חשים מדי פעם לזולתנו הם דבר מצוי מאד. האם כל תחושה כזו היא איסור דאורייתא של "לא תשנא"? או שצריכה להיות כאן תחושה חזקה יותר ומשמעותית של סלידה ותיעוב? ואם כן, מהו קו הגבול? ומהו גדרה המדויק של מצווה זו?

כאשר בודקים בספרי הפוסקים רואים שיש הגדרות ברורות לאיסור זה. **הפוסקים הביאו שלשה תנאים, שבהתקיים אחד מהם עובר אדם על איסור חמור זה:**

- א. אינו מדבר עמו ג' ימים.
- ב. מבקש רעתו.
- ג. שמח לאידו.

כלומר כאשר מתקיים לפחות אחד מסימנים אלו - זוהי ראייה ברורה שהשנאה היא בשיעור מספיק גבוה בכדי שנעבור על האיסור.

יש לציין, שאלו הם רק סימנים ולא סיבות. כלומר, יתכן מצב שהשנאה תהיה גדולה מאד, אך מסיבות צדדיות אף לא אחד מהסימנים מתקיים. גם במקרה זה עובר האדם באיסור, אלא שהפוסקים כתבו סימנים אלו כדי להמחיש מהי שנאה אסורה.

וכעת ניגש לפרט מעט בנוגע לכל אחד משלושת הסימנים שהובאו לעיל:

א. **אינו מדבר עמו ג' ימים** - אם תחושת הריחוק גורמת לאדם לא לדבר עם חברו שלושה ימים, שזה מעיד על קביעות ועל חזקה של השנאה, ולא על תופעה מקרית וחולפת, הרי זו שנאה שאסורה מהתורה. אמנם גם כאשר מקננים בלבו של אדם רגשי שנאה קלים שאינם באים לידי ביטוי בניתוק יחסים, ישתדל האדם לעבוד על עצמו להסיר רגשות אלו מלבו, כדי שלא יתעצמו ויתגברו באופן שיגיע לשנאה האסורה מן התורה.

ב. **מבקש רעתו** - סימן זה נלמד מהאמור בתורה [במדבר לה, כג] "וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֶשׁ רָעָתוֹ". למדו מכאן הראשונים, שאם השנאה היא ברמה כזו שאדם מבקש להרע לחברו ולהצר לו בכל מיני תחבולות, ואפילו בדברים קטנים, הרי זה בגדר "אויב ושונא לו".

ג. **שמח לאידו** - אדם המרגיש שמחה או הנאה כאשר קורה דבר רע לחברו, אפילו אם הוא לא עושה לו בפועל שום דבר רע, הרי זה מורה על שנאה ברמה גבוהה, ועובר בכך על "לא תשנא". את זה למדו הראשונים מהפסוק "בְּנֶפֶל אוֹיְבֶךָ אֶל תִּשְׂמַח וּבְכַשְׁלוֹ אֶל יָגַל לְבָבְךָ" [משלי כד, יז]. משמע ששמחה לאיד נחשבת לשנאה. צריך לדעת ששמחה לאיד אסורה לא רק כשקרה אסון לחברו או צרה גדולה, אלא אפילו אם שמח בדבר קטן שמצער את חברו גם כאן עובר באיסור. לפי זה אדם צריך להזהר מאד

כי דבר זה מצוי, שאדם חש כלפי זולתו תחושה של "מגיע לו" כשהשני "אכל אותה", ואז בנקל עוברים על האיסור.

צריך לשים לב ולא להתבלבל בין האיסור "לא תשנא את אחיך בלבבך", לבין "מה שנאוי עליך אל תעשה לחברך". בעוד שהראשון הוא ציווי על תחושת הלב שהרי כתוב "בלבבך", הרי שהשני שולל עשיית מעשים שנואים על הזולת והוא שייך למצוות "ואהבת לרעך כמוך", שעניינה לעשות טוב לזולת, ולא לעשות את השנאוי לזולת.

יש מהראשונים שדייקו שאיסור "לא תשנא" מתייחס דווקא לשנאה בלב (כאשר היא נסתרת בלבו של אדם ולא גלויה), אך אם מראה את שנאתו לחברו כלפי חוץ אינו עובר בלאו זה, אלא באיסורים אחרים כגון נקימה, נטירה, או ביטול מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך.

כמובן שקצר המצע מלהכיל את פרטי איסור זה, ואין מגמתנו אלא לעורר ללימוד יסודות חשובים אלו שכאמור הן הן מגופי תורה ולא מוסר בעלמא.

עבורי לימוד נושאים אלו היה צוהר רחב למקצוע גדול בתורה ושינה לי את כל התפיסה על עניינים אלו. למעוניין, כדאי ללמוד נושאים אלו בספרים "בין אדם לחברו", "לרעך כמוך" ועוד. עיין שם ותרווה צמאונך.

בית המקדש השני נחרב בעוון שנאת חינם כידוע, ולא יתוקן אלא על ידי תשובת המשקל - אהבת חינם. יהי רצון שנזכה לכך במהרה בימינו אמן.

דבקות במידותיו של הקב"ה

הרב ניר כפרי

רבי משה קורדוברו (הרמ"ק) חי בצפת לפני כחמש מאות שנה. הוא היה גדול המקובלים בזמנו, ולאות ולמופת בכל דורו. מחליפו כמורה דרכם של מקובלי צפת היה האר"י הקדוש.

אחד מחיבוריו הגדולים הוא הספר "תומר דבורה", בו הוא עוסק בדרך בה ידבק האדם במידותיו של הקב"ה, וכפי שלמדונו חז"ל "מה הוא רחום אף אתה היה רחום...". וכך בכל מידותיו של הקב"ה. עיקרו של הספר עוסק בי"ג מידות הרחמים של הקב"ה, ובאופן בו יוכל האדם לסגל לעצמו את הדרך הנכונה שבה יתנהג בזה העולם.

ננסה להתבונן במאמר זה על שני מידות מאוד מרכזיות בחיינו: "**לפנים משורת הדין**" ו"**עובר על הפשע**".

מצינו בגמרא [בבא מציעא פג, א] שרבה בר בר חנה שכר פועלים להעביר חבית יין יקרה ממקום למקום. והנה קרה שמרוב כובד המשא והיגיעה הגדולה של הפועלים נפלה החבית הכבדה ונשברה. בסופו של דבר הגיעו לבית דינו של רב, והוא פסק שאינם צריכים לשלם עבור החבית. שאל אותו רבה בר בר חנה "וכי הדין כך?! והרי הם לא נזהרו, ואדם מועד לעולם. לכן מן הדין היה לחייב אותם בגרימת הנזק. השיב לו רב: אכן אתה צודק, שמצד הדין ראוי לחייבם, אבל פטרתי אותם מצד "לְמַעַן תִּלְךָ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים" [משלי ב, כ], ופרש"י "**לפנים משורת הדין**". הוסיפו הפועלים לטעון: "עניי אנחנו והתייגענו זמן רב בהעברת החבית, וזקוקים אנו לפת לחם להחיות את עצמנו!". גם על תביעה זו נענה רב, וחייב את רבה בר בר חנה בתשלום מזונות לפועלים הרעבים. רבה בר בר חנה היה מופתע מפיסקתו של רב,

ושאל שוב "וכי הדין כך?!". השיב לו רב: כן, כך הדין משום "וְאֶרְחוּת צְדִיקִים תִּשְׁמֹר" (סוף הפסוק הקודם).

לכאורה מעשה זה צריך עיון, וכי למה פסק רב לרעתו של רבה בר בר חנה? הלא אם היה בא לפניו סתם יהודי מן המניין במקרה זה היה רב מחייב את הפועלים לפי הדין, כפי חשבונו של רבה בר בר חנה. ועוד, לכאורה זה נראה כעיוות הדין, והאמת היתה צריכה לצאת לאור, בכך שהיה צריך לחייב את הפועלים הרשלניים.

אך לאחר עיון מעמיק יותר ניתן ללמוד שבעצם רב היה רבו של רבה בר בר חנה, ורצה ללמדו את הדרך הישרה של "לפנים משורת הדין", וזהו "אורחות צדיקים", כי אתה צריך ללכת ולדבוק בה. וצריך להאמין שהכל בהשגחה פרטית, ושזה היה צריך לקרות דוקא אצל רבה בר בר חנה, ודוקא בחבית יקרה של יין, ודוקא עם אותם פועלים עניים לאחר שעות של יגיעה, ואחר כל זאת עוד יצטרך לשלם להם עבור עבודתם.

זהירות!! מידה כנגד מידה

מובא בחז"ל [בבא מציעא ל, א]: "לא חרבה ירושלים אלא על שהעמידו דבריהם על דין תורה". בפשטות, אנו מבינים שעיקר חרבן הבית היה על שלא נהגו לפנים משורת הדין, היתכן?! וכי היכן יש הלכה שחייבים לנהוג לפנים משורת הדין? ועוד, שעל זה יהיה עונש חמור כל כך שתחרב ירושלים ויגלו בני ישראל לבין האומות? זה ממש לא מובן!!!

אלא ניתן לפרש, שע"פ האמת גזרת החורבן היתה על העבירות היותר חמורות כידוע. עם כל זאת, אילו היו ישראל נוהגים לפנים משורת הדין היו

מעכבים את הפורענות, שכן למדנו כשאדם מתנהג לפני משורת הדין הוא מושך על עצמו גם כן הנהגה של לפני משורת הדין, ומן השמים היו מרחמים עליו, וידוע הדבר שבמידה שאדם מודד מודדים לו.

חסד וגבורה

אם נתבונן בשתי המובאות מהגמרא לעיל, נראה שניתן ללמוד על שני מידות מאוד יסודיות בחיינו, והם מידת החסד ומידת הגבורה (דין).

התביעה הגדולה של רב על רבה בר בר חנה, על שלא נהג לפני משורת הדין, היא בעצם אמירה שתלמיד חכם גדול דור נדרש להתנהגות אחרת מורמת מעם שתהווה דוגמא לכולם. שורש הנתונה שרבה בר בר חנה היה צריך לגלות כלפי הפועלים משקפת את מידת החסד הטהורה והגדולה שצריכה להופיע אצל כל אחד ואחד מאיתנו; נתונה של זרימה בלי מחסומים של היום יום שעוברים עלינו כתוצאה מהתנהגות לא טובה של הסובבים אותנו. מידה זו היא אחת ממידותיו של הקב"ה, שהוא מלך חנון ורחום, שעובר על פשעי החוטאים נגדו וממשיך להחיותם, ואף בזמן החטא עצמו הוא אשר נותן כח לאדם, אלא שהאדם מנצל כוח זה כדי לחטוא נגדו. וזהו שבח עצום לבורא עולמים, שהוא מאריך אפו, ולמרות הכל ממשיך לתת חיות ופרנסה לחוטא נגדו עד שנדמה לנו לפעמים שחוטא יוצא נישכר.

יש לנו ללמוד ממידה זו את גודל הנתונה והחסד שצריכים אנו לעשות עם זולתנו, כמו שהקב"ה עושה עם בריותיו, ואפילו עם החוטאים נגדו.

בתיאור חורבנה של ירושלים על אשר לא נהגו לפני משורת הדין, יש להדגיש כי חסרון מידה טובה זו המשיכה עליהם את הנהגת הדין בדרך של

מידה כנגד מידה. כאן אנו מוצאים את כח הגבורה של הקב"ה ועומק הדין, ושהאדם נמדד לפי התנהגותו ולפי מעשיו. כשהקב"ה עובר על פשע ומאריך אפו עם הרשעים עד אשר יחזרו בהם אנו עשויים לחשוב שהוא מלך ותרן. לכן מלמדים אותנו חז"ל "כל האומר הקב"ה ותרן יוותרו (יחתכו) מעיו". כך פועלת מדת הדין, ששורשה מדת הגבורה. ממעשה זה נדרשים אנו ללמוד גם שאין לחשוב שניתן ל"הסתדר" עם הקב"ה ו"יהיה בסדר", שכן ישנה מידת דין ומידה כנגד מידה.

אך ישנו עוד לימוד אחד ממעשה זה, והוא שהקב"ה ניפרע תחילה מאדם על עבירות שבין אדם לחברו, ורק אח"כ על עברות שבין אדם למקום. וכן מצינו, שעל אף מעשיהם הרעים והחטאים של אנשי דור המבול נתמלאה סאתם דוקא על עון הגזל.

יהי רצון שהקב"ה יאזין לתפילתנו ויבנה לנו את בית מקדשנו במהרה.

מידה כנגד מידה

הרב דניאל אלול

נכון שנראה מהכותרת כי עומדים לנו לדבר על אחת מההנהגות הקבועות של הקב"ה לשלם לאיש כמעשהו? אז זהו שלא. אין לנו שום כוונה לדבר על כך במסגרת מאמר זה, ובטח שלא בנושא מרכזי. הנושא אליו מכוונת הכותרת עוסק ביחסים שבין במידות, ובעיקר בדיון על מהותן של המידות.

אין זה סוד שמקובל בחברה לחלק את המידות לשתי קבוצות; מידות טובות ומידות רעות. זה נכון אך לא מדוייק. אך לפני שנעמוד על משמעות המשפט האחרון יש להקדים ולשאול: מה זה בכלל "מידות" ומדוע נקראו בשם זה?

מקובל לומר שמידות טובות הן תכונות התנהגויות טובות ומוסריות. ומצאנו מספר טעמים לקריאתם בשם זה דוקא: ראשית, מידה מלשון מדידה - כי ע"פ המידות ניתן למדוד את האדם ולקבוע אם הוא אדם הגון או לא. עוד יש לומר, שהמידה נקראת כך כי היא צריכה להיות "תפורה" לפי מידתו של האדם, כי כך אדם צריך להתנהג, ולקבוע את כל דפוסי חייו. בעצם ניתן לומר שאדם צריך להתאים את עצמו למידותיה של המידה הטובה, או למידותיהן של המידות הטובות.

אך דומה, שהשורש המרכזי לקריאת המידות בשם זה נמצא במילה "מידה" עצמה. מילה נרדפת למידה היא "כמות" או "מינון", והדבר רומז לכך שלכל אדם יש מידות כאלו ואחרות, אלא שאצל כל אדם יש כמות שונה של התנהגות זו או אחרת. אינו דומה כעסו של ראובן לכעסו של שמעון, ואינה דומה גאוותו של לוי לגאוותו של יהודה, וכן על זה הדרך.

אם נעמיק בכיוון זה נגלה את היסוד החשוב יותר, והוא **שלכל תכונה ותכונה יש את המינון הנכון והראוי לה. תוספת או הפחתה מהמינון הנכון - פוגמים ופוגעים.**

ונרחיב את הדברים. יש הרבה דברים בעולם שקשה להגדירם מבחינה מוחלטת אם טובים הם או רעים. הקביעה אם טובים הם או רעים נגזרת מהתלות במינון, במקום, בזמן ובסיטואציה. ואינו דומה מקרה אחד למשנהו, ובכל פעם יש לנהוג בשיקול דעת קר כדי לייצב את המצב ולקבוע את דפוסי ההתנהגות המתאימים לו ביותר. תאמר לי "אקמול" זה טוב או רע? התשובה האמיתית היא שזה תלוי... תלוי למי, תלוי מתי ותלוי באיזו כמות אתה לוקח את התרופה הנ"ל. הנה לך שאפילו דבר כ"כ בסיסי כמו תרופה להורדת החום - קשה לקבוע אם טובה היא אם רעה.

אז הצלחתי להתבלבל, האם בכלל ניתן לחלק מידות לקבוצת הטובות ומחלקת הרעות?

על כרחך לומר שמבחינה עקרונית אכן כן, **אין כזה דבר מידות טובות ומידות רעות.** הקב"ה ברא את כל התכונות הללו, וחייבים אנו לומר שכולן טובות במקורן, שהרי בסיומה של הבריאה הכריזה התורה "**וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד**" [בראשית א, לא], ועוד ידוע שאין רע יורד מן השמים.

כדי להמחיש את הדברים נציין מספר מידות ונוכיח שיש לכל אחת מהן צדדים חיוביים וצדיים שליליים. כמובן לא נוכל להאריך בענין שהרי לכל מידה יש את גדריה שלה, אך דומה שמטעמת קטנה תספק את צמאוננו בשלב זה.

א. **ענוה** - מצד אחד אין לך מידה טובה הימנה, עד שאמרו שהיא שורש כל המידות הטובות ונאמר בה "עֵקֶב עֲנֹה יֵרָאֵת ה' עֶשֶׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים" [משלי כב, ד], ומצד שני מצינו שענוה במקום הלא נכון המיטה אסון לאומי על עמנו, כאותו מעשה מפורסם בקמצא ובר קמצא שהסתיים בצורה טראגית, וחכמי התלמוד בחרו לסיים את המעשה בביטוי "ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס, החריבה את ביתנו, ושרפה את היכלנו, והגליתנו מארצנו" [גיטין נו, א].

ב. **גאווה** - מצד אחד זוהי המידה הסרוחה ביותר, עד שאמר עליה הכתוב "תוֹעֵבֶת ה' כָּל גְּבוּה לֵב" [משלי טז, ה], ומצד שני נאמר בשבחו של יהושפט מלך יהודה "וַיִּגְבְּה לְבוֹ בְּדַרְכֵי ה'" [דברי הימים ב' יז, ו], ועוד אמרו חז"ל [סוטה ה, א]: "תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית".

ג. **בושה** - מצד אחד "בושת פנים לגן עדן" [אבות ה, כ], ומצד שני "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך" [רמ"א בשו"ע או"ח א, א].

ד. **עזות** - מצד אחד "הוי עז כנמר" [אבות ה, כ], ומצד שני "עז פנים לגיהנם" [אבות ה, כ].

ה. **קנאה** - מצד אחד "הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם" [אבות ד, כא], ומצד שני "קנאת סופרים תרבה חכמה" [בבא בתרא כא, א].

ו. **שנאה** - מצד אחד שנואה היא מידה זו, וצריך להתרחק ממנה כמטחוי קשת ואף יותר מכך, ומצד שני נאמר "הָלוֹא מִשְׂנֵאָיִךְ ה' אֶשְׂנָא וּבִתְקוּמָיִךְ אֶתְקוּטָט. תִּכְלִית שְׂנָאָה שְׂנֵאֲתִים לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי" [תהלים קלט, כא-כב].

ז. **נקימה** - מצד אחד **לֹא תִקֵּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ** [ויקרא יט, יח], ומצד שני: "תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש - אינו תלמיד חכם" [יומא כג, א]

ח. שמחה - מצד אחד "וּשְׂבַחְתִּי אֲנִי אֶת הַשְּׂמֵחָה אֲשֶׁר אֵין טוֹב לְאָדָם תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ כִּי אִם לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמוֹחַ" [קהלת ח, טו], ומצד שני "לְשֹׁחַק אֲמַרְתִּי מִהוֹלֵל וְלִשְׂמֵחָה מֶה זֶה עֲשֵׂה" [קהלת ב, ב].

רואים אנו אם כן, שלכל מידה יש צד חיובי וצד שלילי. ברור שלגבי המקורות שנראים כסותרים זה את זה - אין סתירה כלל וכלל, וחכמי ישראל לדורותיהם ישבו על המדוכה ויישבו זאת בטוב טעם ודעת, אלא שאין זה מענייננו כעת.

הרמב"ם [ב"שמונה פרקים" פרק ד] העמיד את היסוד של "שביל הזהב" במידות - הלא הוא שביל המיצוע, ולשון הזהב שלו נחוצה לנו מאד: "המעשים הטובים הם המעשים השוים הממוצעים בין שני קצוות שניהם רעים, האחד מהם תוספת והשני חסרון, מעלות המדות הן תכונות נפשיות וקניינים ממוצעים בין שתי תכונות רעות, האחת מהן יתירה והאחת חסרה. מן התכונות האלו תתחייבנה הפעולות ההן, והמשל בזה, הזהירות, שהיא מדה ממוצעת בין רוב התאווה ובין והעדר הרגש ההנאה, והזהירות היא מפעולות הטובות ותכונות הנפש אשר תתחייב ממנה הזהירות, היא מעלת המדות, אבל רוב התאווה הוא הקצה הראשון והעדר הרגש ההנאה לגמרי הוא הקצה האחרון, ושניהם רע גמור, ושתי תכונות הנפש אשר מהן יתחייב רוב התאווה, והיא התכונה היתרה, והעדר ההרגשה, והיא התכונה החסרה, שתיהן יחד פחיתות מפחיתות המדות, וכן הנדיבות ממוצעת בין הכילות והפיזור, והגבורה ממוצעת בין המסירה לסכנות ובין רך הלבב... והענוה ממוצעת בין הגאווה ושפלות הרוח, וההסתפקות ממוצעת בין אהבת הממון ובין העצלות... והסבלנות ממוצעת בין הכעס... ובשת פנים ממוצעת בין העזות והבישנות... והרבה פעמים יטעו בני אדם באלו הפעולות ויחשבו אחד מהקצוות טוב ומעלה ממעלות הנפש..."

יוצא אם כן שכל המידות מחולקות לסולמות, ובכל סולם יש קצוות ואמצע. האמצע הוא הרצוי והקצוות אינן רצויות. יש להעיר שהאמצע אינו בהכרח נקודת האמצע שבין שתי הקצוות (50%), כי יתכן שקצה אחד של מידה רע הרבה יותר מהקצה השני, ובמידה זו שביל הזהב לא יהיה ממש באמצע אלא נוטה לקצה הפחות גרוע. כך למשל בסולם היחס לממון, הנדיבות אינה נקודת האמצע בין הקמצנות והפזרנות, אלא נמצאת קרוב יותר לפזרנות מאשר לקמצנות, והסיבה לכך נעוצה בזה שהקמצנות גרועה וחמורה הרבה יותר מאשר הפזרנות (אם כי גם היא לא טובה כשלעצמה). וכך הלאה בכל שאר המידות.

בשולי הדברים יש להעיר, כי ישנה סתירה לכאורה בדברי הרמב"ם בנוגע למינון הראוי של מידת הענוה, ב"משנה תורה" [הלכות דעות פרק ב] הוא מציין כי בסולם הכבוד העצמי צריך אדם להתרחק עד הקצה האחרון (שפלות), ואילו בהקדמתו למסכת אבות [שמונה פרקים לרמב"ם פרק ד] הוא מציין שצריך ללכת במידת המיצוע שהיא הענוה, אך לא להגיע עד שפלות. גדולי מפרשי הרמב"ם עמדו על כך וטענו נחרצות כי אין כל סתירה בדברי הרמב"ם, אך לא נוכל להרחיב את העיסוק בזה במסגרת מצומצמת זו (עיין "יד פשוטה" לרב רבינוביץ), אך רק נעיר בקצרה שהרב קאפח זצ"ל חילק בין המינון הראוי לכל אדם, ובין המינון הראוי לחסיד המתחסד עם קונו. לאדם מן השורה יש לבחור במידת הענוה ולא בשפלות, אך החסיד מתרחק עד כמה שרק אפשר ממידת הגאווה ולכן בוחר לנהוג בשפלות כחומרא.

נחזור לענין, אם כן מהיכן הגיעה החלוקה הזו של מידות טובות ומידות רעות? אלא שזהו החידוש הגדול בעולם המידות (שכמובן אינו מהווה חידוש ביחס לאלו שקוראים מאמר זה). אכן שורשן של כל המידות טוב הוא, אלא שהכל תלוי במינון של אותה מידה. כל מידה תהיה טובה אך ורק במינון מסויים, וכל מידה משנה את עורה והופכת להיות "לא טובה" כאשר

היא נלקחת במינון ה"לא נכון". עוצמת ה"רעות" של אותה מידה תמדד בהתאם לריחוקה מאותה מידה כמותית אליה היה צריך לשאוף ולהגיע.

כך יוצא שמידות שהמינון הנדרש מהן שואף לאפס נקראות מידות רעות, ולעומתן מידות שנדרש מהן מינון גבוה נקראות בדרך כלל מידות טובות. אלא שגם זה לא ממש מדוייק, כי כמו שראינו יש סולם ערכים לכל תחום, ואין הכרח לומר שככל שתתפס מעלה בסולם תיטב המידה. לא כך הם פני הדברים, ונמחיש זאת ע"י דוגמא מעולם המידות.

מידת הענוה נחשבת למידה טובה כי ברוב הפעמים והמקומות היא נדרשת ונצרכת. ברוב ככל המצבים בהם נדרש האדם לדון עם עצמו אם לנהוג במידת הענוה או לא - התשובה תהיה חיובית, ורק במקרים שוליים לחלוטין נגיד לו לא לנהוג בענוה, כי אין כאן מקומה. ולאידך גיסא, מידת הגאווה נקראת "מידה רעה" מפני שברוב המצבים בהם נשאל את עצמנו אם להשתמש בה נענה בשלילה, כי ברוב המקרים השימוש במידה מגונה זו יוביל להרס וחורבן. אמנם יש רק מקרים בודדים בהם נדרשת מידה זו (אחרת לא היה הקב"ה בוראה).

נמצאנו למדים שהחלוקה למידות טובות ומידות לא טובות מבוססת על המינון הרצוי של כל מידה. ולכן חכמה גדולה ועמל מרובה נדרשים כדי ללמוד את סוגיית "המידות" עד שנוכל לפלס לנו את הדרך הנכונה בה נתקן כל מידה ומידה.

יהי רצון שנזכה לתקן ולשפר את מידותינו, ועל ידי זה נזכה בדרך של "מידה כנגד מידה" לרוב שפע והצלחה בכל הענינים, אמן ואמן.

ואהבת לרעך כמוך - זה כלל גדול לחיים יפים

פיני כפרי - מדריך

אם אשאל אותך "מיהו המאושר באדם?" בטח תענה כי המאושר הזה מתגורר בווילה גדולה באזור יוקרתי, שלל לא יחסר לו, וכל עיסוקו הוא לשבת בג'קוזי ולראות סרט או לחשב רווחים.

לא פעם עלתה במוחנו המחשבה "לו הייתי רוטשילד החיים שלי היו יכולים להראות אחרת. היו יכולים להיות לי חיים מאושרים הרבה יותר".

ואנו שואלים: האומנם???

בפתיחה לפיוט "שמח בני" כתוב: "(בני) שמחה לא תמצא בנכרים ולא מעבר נהרות וימים, אותה לא תמצא בחשובים וגם לא בבעלי ממונים. אותה תמצא בעמל יגעים אשר בחלקם תמיד שמחים".

אז מה בדיוק מביא לשמחה?

יש להבין שהעמל וההסתפקות בקיים הם המביאים את האדם לידי שמחה. הרי עושר זה דבר יחסי. אף אחד לא יטען ויאמר שרק מי שיש לו מאה אלף ₪ הוא עשיר ושמח, ואדם המחזיק באמתחתו פחות מכך הוא בינוני או עני ומסכן. ברור לכולם כי עושר הוא דבר שקשה למדוד אותו. עשיר במקום אחד יכול להיות עני במקום אחר.

יש כלל שאומר שכל מי שיש לו מאה רוצה מאתיים ומי שיש לו מאתיים רוצה ארבע מאות וכו'. אם כך יוצא דבר אבסורדי, שהעני הינו עשיר גדול יותר מהעשיר המקורי, כיוון שבשל ממונו המצומצם גם חסרונותיו הכלכליים קטנים, בעוד שהעשיר אמנם מחזיק בנכסים רבים, אך בהתאם לכך גם חסרונותיו עצומים, והמרחק בין ה"יש" וה"אין" אצלו גדול הרבה יותר מאשר אצל העני.

אז עד עכשיו הבנו ששמחה ואושר אינם קשורים בהכרח לכסף. אם כך, אז למה כן?

על פי הפתיחה לפיוט לעיל, אושר קשור לעמל וסיפוק. אבל על איזה עמל מדובר? באיזה כיוון עלי לעמול? אם כל היום אהיה עמל בלחבר פאזלים זה ייתן לי שמחה?

כדי להגיע לתשובה נאותה עלינו להקדים הקדמה. כותב הרב דסלר ב"קונטרס החסד" כי ישנם **שני כוחות מרכזיים באדם**. כח ראשון הוא **כח הקבלה**, שהוא הרצון בפשטות לקבל מהזולת, ולא משנה ממי, העיקר שיהיה לטובתי, והשורש של המידה הזאת היא אהבת עצמי. כח נוסף עליון ואצילי יותר הוא **כח הנתונה** - כח שבו האדם מתדמה להקב"ה, שהרי גם הקב"ה נותן כל הזמן מבלי לקבל, וכשאני נותן אני מתדמה להקב"ה.

העונש הגדול שמקבל הפושע הוא מאסר שפירושו בידוד מהחברה. עכשיו אתה לבד. לא תיתן ולא תקבל. הרגשת הבדידות הזאת שוברת את האדם. לפעמים אנו מענישים את עצמנו באותו עונש באומרנו כי כל רצוננו הוא לקבל ולא לתת, או "אל תתן לי ולא אתן לך".

"אך יתבונן נא האדם כי לאשר יתן יאהב... ואז יבחין ויבין כי זה אשר זר נחשב לו הוא רק מאשר טרם נתן לו ועוד לא היטיב עמו".

זה הסוד: תיתן - תאהב, ואז יאהבו אותך, וכולם יאהבו את כולם, וגם אני אותך הקורא!

דווקא הנתינה היא אשר גורמת התחברות ולא הקבלה. האושר והשמחה הוא דוקא בעמל ודווקא בנתינה, העמל למען האחר מוליד סיפוק ואהבה. וזהו הסוד של "ואהבת לרעך כמוך".

ולסיכום, המחשבה שאומרת שכל מה שאני צריך הוא עוד חומר אינה נכונה. "אם יהיה לי יותר יהיה טוב לי יותר" - נכון שזה יכול להיות טוב לפעמים, אך לא ככלל לחיים. דווקא הרצון לתת ולהיות טוב יותר לחברה ולסובב אותי הוא הנותן כח וסיפוק. ראינו שכשעם ישראל היה בשלום ואחווה אחד עם השני הקב"ה היה עמנו ואמר הנח להם לישראל, למרות שמצבו הרוחני היה פחות טוב. ניצחנו במלחמות למרות הכל, כגון בימי אחאב.

רצונו של הקב"ה שנהיה טובים אחד לשני, לא פחות חשוב ממצוות שבין אדם למקום. והכל מתחיל בנתינה. הנתינה יכולה להתבטא במגוון דרכים, אך ראשית כל המחשבה צריכה להיות איך אעשה טוב לאחר. פשוט לרצות לעשות טוב. ואז בפועל יעלו לכל אחד רעיונות שקשורים אליו לפי שורש נפשו. לדוגמא: לא ללכלך את הרצפה, לומר שלום בפנים מאירות, לכבד אחרים וכו'... פשוט להיות טובים.

אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מסייעים אותו הרבה מלמעלה.

בהצלחה!

עבודת המידות - נקודות חשובות

ר' דניאל ישראל מרנץ

כְּשֶׁאָדָם נִכְנָס בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם, אָזִי הַדָּרֵךְ שֶׁמֵרְאִין לוֹ הַתְרַחֲקוּת. וְנִדְמָה לוֹ שֶׁמֵרְחִיקִין אוֹתוֹ מִלְמַעְלָה, וְאִין מִנִּיחִין אוֹתוֹ כָּלֵל לִפְנֵס לְעִבּוּדַת הַשֵּׁם, וּבִפְאֻמַּת כָּל הַהִתְרַחֲקוּת הוּא רַק כָּלֵל הַתְקַרְבוּת [ליקוטי מוהר"ן - מהדורא בתרא סימן מח].

מאוד חשוב להיות מודעים לעובדה, שכשאדם עובד על מידה מסוימת חושיו מתחדדים, והוא נעשה רגיש מאוד לכל תנועה וזעזוע הכי קטן. משל לאדם שמחליט לנקות את החלון בביתו. מרחוק הוא נראה די נקי ושקוף, אבל ככול שהוא מתקרב הלכלוך מתחיל לבלוט, ואם ייגש לנקות אותו פתאום יראה שזה הרבה יותר מלוכלך מכפי שחשב בתחילה. כך כשאדם מתקרב לנקות מידה מלוכלכת מליבו, הוא עלול להיבהל מהעובדה שהוא ראה רק את קצה המזלג, ומפני שראה כמה יש לו עוד לנקות...

צריך לדעת, שמי שלא מרגיש בתחילת דרכו בתיקון מידה מסוימת, שהוא יותר רחוק ממה שחשב, כנראה שהוא לא התחיל עדיין לתקן אותה מידה. יכול להיות שהוא פשוט לא עובד נכון, וכדאי לקבל עצה והדרכה. יכול להיות שמשמייים לא נותנים לו גישה לאותו "חלון", והוא צריך להתפלל שה' יפתח את עיניו.

כדי להמחיש את הדבר, ניקח לדוגמא את מידת הגאווה. אדם שמתחיל לעמוד על מידת הגאווה פתאום שם לב שאין כמעט דקה ביום שהוא לו מתגאה בה. אין כמעט דבר שהוא פועל ועושה מבלי שתכנס בליבו גסות הרוח. זה מבהיל ומדכא ונראה אבוד... ועל כך אמר החכם מכל אדם "וְיִוְסִיף דַּעַת יוְסִיף מְכָאוֹב" [קהלת א, יח]

נו- אז מה עושים? איך נחזק את עצמנו במצב הזה?

ישנם כמה עצות. עצות חשובות ופעמים קריטיות לעבודת ה' - איתם הופכת עבודת ה' לנעימה ומתוקה מדבש - עם סיפוק עצמי ושמחה.

א. חברותא:

כן חברותא! כשאדם מתחיל לעבוד על מידה, כפי שהסברנו, ורואה כמה הוא רחוק מהתיקון, נכנס בו הדמיון שרק הוא כזה, וכשהוא מדבר עם אחרים על בעיותיו במידה הזו, הם לא מבינים אותו. אבל כשיש חברותא ושניהם עוברים אותו מסלול, כל אחד מבין את השני וזה מחזק מאוד. כי הידיעה, שעל השני עוברים אותם קשיים בדיוק ולפעמים אף יותר, מאפשרת להתמודד עם הענין ביתר קלות. חשוב לומר, שגם רבנים שהם עובדי ה' ויראים, יכולים להוות מקור לחיזוק, כי יש להניח שגם עליהם עברו או עוברים קשיים אלו. עצה זו יקרה מאוד והיא מוציאה כלל חשוב בעבודת ה' - "מה שעובר עליך עובר על כולם" ומי שאומר שלא - כנראה שלא יודע מעצמו...

ב. נקודות טובות - "אזמרה":

"אזמרה" היא דרך שרבי נחמן חידש [בתורה רפ"ב בליקוטי מוהר"ן א]. צריך ללכת עם "אזמרה"! יש מי ששמע כבר דיבור זה, והוא נכון לכל עניין בחיים, ובפרט לעבודת המידות. אסור לו לאדם לחפש כל הזמן עד כמה הוא פגום באותה מידה שהוא עובד עליה. לזה יקדיש רק כמה דקות כל יום, כדי לראות מה טעון שיפור. בשאר הזמן, אפילו שרואה שהוא נופל, יעלים עין ויאמר "לא איכפת לי!", ויחכה עם התוכחה העצמית לזמן שקבע לעצמו. אבל במשך שאר היום - כל היום, רק יחפש היכן הוא כן הצליח ואיפה התקדם וישמח ממש בכל נקודה טובה ויודה לה' שעזר לו. גם כשזה קשה -

יכריח עצמו לזה, עד שזה יהפוך אצלו לטבע. כשרואה שהוא רחוק - ישמח שה' פוקח עיניו לראות את מקומו שזו גם כן נקודה טובה מאוד, וזה גם כן דרך של "אזמרה".

ג. צמצום:

כמו שאדם לא יכול ללמוד את כל התורה בבת אחת - כך הוא אינו יכול לעבוד על כל המידות בבת אחת. היצר הרע אומר לאדם: "תראה כמה תיקון אתה צריך כאן ושם - גם במידה זו וגם בזו...". לזה יש לנו כלל ברזל של חז"ל "תפסת מרובה - לא תפסת" [ראש השנה ד ע"ב ועוד]. אם זורקים לאדם כדור אחד - סביר מאוד שהוא יתפוס אותו. אם זורקים לו שני כדורים - ספק אם יתפוס אחד מהם. אך אם יזרקו לו ארבע כדורים - הוא לא יתפוס כלום. לכן יצמצם אדם עצמו לתיקון מידה אחת בכל פעם, ושאר המידות יניח כרגע בצד. ולא ייבהל לראות שיש מידה אחרת שצריכה תיקון. כך יצליח אדם בדרכו וילך בטח בע"ה, בלי בהלה ובלבול, בשמחה ושלווה.

אלו הן קצות הדרכים המובילות אותנו לתיקון מידותינו, ויהי רצון שנזכה לתקן את המידות שלנו, כדי שנהיה כלים שלמים לקבל את כל השפע שה' רוצה לתת לנו.

לימוד זכות - מעלה או טיפשות

יצחק אנג'ל

"ידוע שהקב"ה חפץ שילמדו סנגוריא על ישראל על הכלל ועל הפרט... " [פלא יועץ].

נשאלת השאלה: האם אנו צריכים ללמד סנגוריא על כל אדם ובכל מצב, או שלפעמים עלינו לא "לצאת טמבלים" ולחזק ידיהם של עוכרי ישראל ע"י כך שנלמד עליהם זכות לחינם?

ננסה בס"ד לענות על שאלה זו ע"י הסתכלות ובירור במקורות מהם למדנו כלל חשוב זה של לימוד זכות.

בתורה נכתב " **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ** " [ויקרא יט, טו].

רש"י מביא שני פירושים, הראשון - כמשמעו, שהשופט יעשה דין צודק, והשני: "**הוי דן כל אדם לכף זכות**". מקור דבריו של רש"י נמצא בדבריו של יהושע בן פרחיה במשנה מסכת אבות [א,ו] שאומר: "...הוי דן כל אדם לכף זכות".

בעל ה"תורה תמימה" מבאר את מאמר חז"ל: "רוצה לומר שהכתוב מדבר גם במידות בני אדם, שאם רואה את חברו עושה דבר שאפשר לדונו לזכות ולחובה צריך לדונו לזכות. ונראה שטעם הדבר משום שכל אדם יש לו חזקת כשרות וצריך להעמידו על חזקתו".

גם בתלמוד הבבלי ישנם אזכורים רבים למידה גדולה זו [כגון שבת קכז ע"א; שבועות ל ע"א; ועוד]. **רש"י** [שבועות ד"ה הוי דן את חברך לכף זכות] מרחיב את דבריו

בפירושו לתורה וכותב "ולא בדין בעלי דינים הכתוב מדבר, אלא ברואה חברו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות - הכריעו לזכות ואל תחשדהו בעבירה". רש"י אינו מחלק בדבריו בין אדם צדיק לרשע!

מהעיון הראשוני במקורות אנו יכולים לראות שישנה עלינו חובה לדון כל אדם באשר הוא לכף זכות ולא ראינו חלוקה בין רשע לשאינו רשע! אולם אם נעיין בפירושיהם של ר"ע מברטנורא ושל הרמב"ם על המשנה באבות נראה שלפי דבריהם ישנה חלוקה ברורה לגבי לימוד הזכות, הנוגעת באופן ישיר לאופיו של האדם אותו אנו באים לדון. לאחר עיון בדבריהם נוכל לחלק את החיוב ללמד זכות לשלשה סוגי אנשים אותם דנים:

א. **אדם המוחזק כצדיק**: לגבי אדם זה אפילו במקרה שראינוהו עושה מעשה שרוב הסיכויים שמעשה זה רע, ורק בדוחק ממש אפשר לדונו לטוב - נהיה חייבים לדונו לכף זכות, ואסור לנו לחשדו. על מקרה זה נאמר [שבת צז ע"א]: "החושד בכשרים לוקה בגופו" (צדיק- תמיד נדונו לזכות).

ב. **אדם המוחזק כרשע**: לגבי אדם זה אפילו במקרה שראינוהו עושה מעשה שרוב הסיכויים הם שהוא מעשה טוב, ויש צד דחוק ביותר לדונו לרע - צריך להישמר ולא להאמין לו שעשה מעשה זה לטובה, ועל זה נאמר [משלי כו, כה]: "כִּי יִחַן קוֹלוֹ אֶל תִּאֲמַן בּוֹ כִּי שָׁבַע תוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ". (רשע - תמיד נדונו לחובה).

ג. **אדם שאינו מוחזק לשום צד (בינוני)**: לגבי אדם זה אין לנו חיוב מצד הדין לדונו לכף זכות בכל מקרה כמו את הצדיק, ומצד שני אסור לנו לדונו לכף חובה בכל מקרה כמו את הרשע. ובמקרה שמעשה שעשה אינו ברור לנו אם היה רע או טוב - פוסק הרמב"ם: "צריך בדרך החסידות שתדין לכף זכות". וכן כתב רבנו עובדיה מברטנורא. ונראה לי שכשאין

אנו מודעים ל 100% מפרטי המקרה בודאי שנצטרך ללמד זכות כנ"ל
(בינוני - מידת חסידות לדון לזכות).

אנו רואים מדבריהם של הרמב"ם ורבנו עובדיה מברטנורא שבמצבים
שבהם מדובר על רשעים מובהקים אין אנו מחויבים לדונם לכף זכות
ואפילו ההיפך הוא הנכון, אך כאשר מדובר באדם בינוני שאין אנו מכירים
בבירור מלא את האדם או את המקרה אין לנו לדון לחובה אלא לזכות!

אם נדייק בדבריהם נראה שמידת חסידות היא לדון את האדם הבינוני לכף
זכות אך מצד הדין אנו יכולים לדונו לחובה!

מעיון בדברי רש"י נבין את המעלה והזכות שיהיו לנו אם ננהג במידת
חסידות זו, וזו לשונו [משנה אבות א,ו]: "על כל שתשמע עליו אמור שנתכוון
לטובה עד שתדע בבירור שאינו כן, שאם אתה תדין כן - **ידונו אותך מן
השמיים לזכות** כמו שמפורש בפרק מפנין [שבת קכז ע"א]. רש"י מראה לנו
את חשיבותה של מידת החסידות הזו של לימוד הזכות על חברו (המוטל
בספק), וכמאמר חז"ל "במידה שאדם מודד - בה מודדין לו" [סוטה ח ע"ב],
ו"שכל מידותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה" [סנהדרין צ ע"א].

כמו כן רש"י מפנה אותנו בדבריו למסכת שבת [קכז ע"א] שם הגמרא מביאה
מספר מעשים בהם מודגשת חשיבותה הרבה של מידה לימוד זכות, והשכר
שמקבלים עליה לעתיד לבוא. יסוד הדברים מתמצה בביטוי המופיע
כפתיחה לכל המעשים הללו: "**הזן את חברו לכף זכות דנין אתו לזכות!**".

במדרש [ילקוט שמעוני ויקרא יט רמז תריא] מונה ר' יוחנן את לימוד הזכות בכלל
הדברים **שהעושה אותם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם
הבא**. מדובר כאן על קביעה במציאות ולא על סגולה כזו או אחרת!

לסיכום, ראינו שלגבי צדיקים מובהקים אין לנו שום רשות לדונם לחובה לעולם. מצד שני, אין לנו לחזק ידיהם של אלו המוחזקים כרשעים וכעוכרי ישראל ולדונם לזכות, אלא ההיפך הוא הנכון!. בדורנו, שאין אנו בקיאים בהגדרת הרשע אין לנו להכריע אדם לרשע אלא יש לנו להשאיר החלטה זו לגדולי התורה שהם יפסקו לנו מיהו הרשע אותו אין לדון לכף זכות. ואין לאדם להיות פוסק לעצמו, שנאמנים עלינו דברי חז"ל: **"עשה לך רב והסתלק מן הספק!"** [אבות א, טז].

לכן לגבי כל אלו שאין אנו מכירים אותם או את מעשיהם במאת האחוזים - עלינו לחשבם כבינוניים ולדונם לכף זכות! ובייחוד בדורנו, שכל המידע הידוע לנו עליהם ועל מעשיהם רובו ככולו מוזן מאמצעי התקשורת שאינם מוחזקים ככשרים בדרך כלל (ויש להתיישב אם אותם מותר לדון לכף זכות). ע"פ המשתמע מדבריהם של רש"י וה"תורה תמימה" לימוד זכות זה על הבינוניים הינו חובה מן הדין, שהרי אינם מחלקים בדבריהם לגבי סוג האדם; למעט במקרה שהמעשה הוכח כמעשה רע [רש"י על המשנה באבות], או שהאדם מוחזק כרשע - שהפסיד את חזקת כשרותו ["תורה תמימה" ויקרא], שבהם אפשר לדון לחובה. אולם לפי הרמב"ם ורבנו עובדיה מברטנורא לימוד זכות לגבי בינוני הוא מידת חסידות בלבד, והנוהג בה יבורך! ואם ירצה לנהוג "על פי דין" וירשה לעצמו לדונם לחובה, יידע שמפסיד הוא לעצמו את המעלה שיילמדו עליו זכות בשמים כאשר הוא יהיה זקוק לה!

יהי רצון שבע"ה נזכה כולנו לדון איש את רעהו לכף זכות תמיד, ונהיה כולנו בחזקת צדיקים שאין לדונם לחובה לעולם!

אונאת דברים

אוהד כץ

מקור האיסור

כתוב בתורה בפרשת בהר [ויקרא כה, יז] "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ וְיִרְאֶתֶּ מִמֶּלֶקֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

וּדְרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ [בבא מציעא נח, ב] " "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ [ויקרא כה, יז] - זו אונאת דברים. ושואלת הגמרא: אולי מדובר כאן על הונאת ממון, אך הטענה נדחית כיון שיש פסוק אחר להונאת ממון "אַל תוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" [ויקרא כה, יד]. לכן על כרחך לומר שהפסוק שלנו עוסק בסוג אחר, והוא "אונאת דברים".

במאמר זה ננסה בעזרת ה' להבין את סוגי האונאה האמורה.

הגדרת "אונאת דברים": גרימת צער לחברו שאמר לו דברים או עושה מעשים המצערים את חברו.

בהונאת ממון האיסור פשוט לנו, וכן גם חומרת המעשה, וכגון שאדם מלוח מחברו כסף ולא מחזיר, או אדם גונב כסף מחברו, הרי זה הונאת ממון וכולם מבינים את חומרתה ואיסורה.

החידוש הוא, שיש איסור גם כשאדם מכנה שם לחברו, או מעליב אותו, ואפילו לא רימה אותו בשום פרט. לכאורה לא נראה שהאדם העומד מולו נפגע, שהרי לא לקח לו כסף, ולא פגע בממונו או בגופו.

כאשר אדם עובר על איסור אונאת דברים, הוא מבטל גם את מצוות "ואהבת לרעך כמוך", שהרי אמרו חז"ל [שבת לא, א]: "דעלך סני לחברך לא תעביד" (=מה ששנואי עליך אל תעשה לחבריך). ולא זאת בלבד, אלא עוד זאת שיכול לבוא גם לידי איסור הלבנת פנים, בכך שגורם לחברו בושה ומלבין את פניו.

סוגי אונאת דברים

קיימים מקרים רבים בהם אדם עלול לצער את חברו ולפגוע בו, ולפעמים אדם עושה מעשה בלי כוונה וחברו נפגע. לכן כדאי להתוודע למקרים בהם עלולים אנו להכשל, כדי שנדע להזהר מפניהם.

הגמרא [בבא מציעא נח, ב] מונה מספר דוגמאות לאונאת דברים, והרי הם לפניכם: "אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים, אם היה בן גרים אל יאמר לו זכור מעשה אבותיך, אם היה גר ובא ללמוד תורה אל יאמר לו פה שאכל נבילות וטריפות, שקצים ורמשים בא ללמוד תורה שנאמרה מפי הגבורה... אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו, לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה - ויודע בו שלא מכר מעולם. רבי יהודה אומר: אף לא יתלה עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים, שהרי הדבר מסור ללב, וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך".

ועתה נפנה למספר מקרים ודוגמאות נוספים [מספר "לרעך כמוך"]:

א. **אדם שמבייש את חברו שלא בפניו** עובר על האיסור אם לבסוף יגיע לחברו צער מאותו מעשה. לדוגמא: שמעון קינא בראובן על השעון היקר

שקיבל, וכתוצאה מכך הוא החביא לו את השעון למספר שעות וגרם לו צער.

ב. לפעמים קיים **ספק אם חברו יצטער** כתוצאה ממעשהו. גם במקרה זה הדבר אסור, ככל ספק באיסור תורה. לדוגמא: אדם מגיע לבית של חברו בשעה קצת מאוחרת בלילה, ויש ספק שאם הוא יצלצל בפעמון יעיר את אנשי הבית, או שיש לחברו ילדים קטנים שישנים בשעה מוקדמת, והצלצול בפעמון יעיר אותם. לכן במקרה זה יש לדפוק בשקט באופן שודאי לא יגרום להם טרדה או צער.

ג. **אונאת דברים בשוגג** - אדם שציער את חברו מפני שלא ידע שהמעשה שלו עלול לגרום צער לחברו. במקרה זה הוא לא עבר על איסור "לא תונו", והטעם הוא: משום שהתנהגות זו מתקבלת בהבנה, שהרי דרכם של בני אדם לטעות, והנהגה זו לא אסרה התורה. לדוגמא: במקומות בהם מתהלכים אנשים רבים, יתכן שראובן ידרוך בטעות על רגלו של שמעון ויגרום לו צער וכאב. ראובן יכול להסתפק בבקשת "סליחה" משום דרך ארץ, ואין הוא צריך לעשות תשובה כמי שעובר עבירה בשוגג.

ד. **אסור לגרום צער לחבר גם באמצעות נכרי**. למשל: ראובן שלח את משרתו הגוי שיצעק ויאיים על שמעון כדי שהלה ישלם לו את חובו. ראובן עבר על איסור. הדרך הנכונה היא לתבוע את שמעון לדין תורה.

ה. **אונאת דברים כלפי גוים** - הנוכרים עצמם אינם מצוויים על איסור אונאת דברים, ולכן מותר לגרום לנוכרי שיצעק על נוכרי אחר.

חומרתה של אונאת דברים

רבותינו הפליגו בחומרת האיסור, ובין השאר השוו בין אונאת דברים לאונאת ממון [בבא מציעא נח, ב]: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי:

גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו (ויקרא כה) ויראת מאלקיך וזה לא נאמר בו ויראת מאלקיך. ורבי אלעזר אומר: זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אמר: זה - ניתן להישבון, וזה - לא ניתן להישבון". כולנו מכירים עד כמה קל להכפיש שמו של אדם, ועד כמה קשה (אם בכלל אפשר) לתקן עוול מסוג זה, כי הפגיעה והלבנת הפנים כבר נעשו.

לאחר שראינו את החומרה הגדולה של אונאת דברים ואת השלכותיה ההלכתיות, וכן ראינו עד כמה אפשר בקלות להכשל בעבירה זו, חובה עלינו ללמוד ולהשתדל בענין זה כדי שנוכל לקיים את מצוות "ואהבת לרעך כמוך" בהידור, ושלא נכשל חלילה באיסור "אונאת דברים".

יהי רצון שה' יהיה בעזרנו ויצליח את דרכנו שנוכל לאהוב כל יהודי מעם ישראל, ונעשה להם רק טוב.

מידת החסד

אושר אופמן

מעלת מידת החסד

"שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר, **על שלושה דברים העולם עומד: על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים**" [אבות פרק א משנה ב].

במאמר זה, מלמדנו שמעון הצדיק, שמידת גמילות החסדים היא אחת משלושת עמודי העולם, וכך גם נאמר במדרש [ילקוט שמעוני תהילים פט רמז תתמ]:
"משכיל לאיתן האזרחי חסדי ה' עולם אשירה לדור ודור וגו'... **אמרו לאיתן על מה העולם עומד אמר להם על החסד**, שנאמר והוכן בחסד כסא, משל למה הדבר דומה, לכסא היה לו ארבע רגלים והיתה האחת מתמוטטת (שהיא קטנה) נטל צרור וסמכו, **כך היה הכסא של הקב"ה כביכול מתמוטט, עד שסמכו הקב"ה, ובמה סמכו בחסד**, הוי אומר אמרתי עולם חסד יבנה, וכן אמר דוד לעושה השמים בתבונה, **על מה הם עומדים על החסד**".

ממקור זה למדים אנו שהעולם ואף השמים עומדים על מידת החסד, ויותר מכך, כיסא הכבוד אף הוא עומד על מידת החסד.

שכרה של מידת החסד

"רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד" [משלי כא, כא]. בירושלמי מפורש שכבוד זה בעולם הזה, וחיים זה חיי העולם הבא! [ירושלמי פאה, פרק א הלכה א]. בפרקי דרבי אליעזר מכנה את מציאת החיים הצדקה והשלום כ"שלוש מתנות טובות".

עוד אמרו חז"ל [פאה פרק א משנה א]: "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא: כיבוד אב ואם, גמילות חסדים, והבאת שלום בן אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כולם". משנה זו באה ללמדנו שאדם שטוב לבריות, אוכל את פירות מעשיו בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. ואילו מי שאינו מטיב לבריות, אפילו שהוא צדיק, הוא אינו אוכל פירותיו בעולם הזה ואף הקרן אינה קיימת לו לעולם הבא.

נסיים בדברי המדרש בנוגע למשה רבנו ע"ה [שמות רבה א, כו]: "ותקרא שמו משה, מכאן אתה למד שכרן של גומלי חסדים, אף על פי שהרבה שמות היו לו למשה לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה ואף הקב"ה לא קראהו בשם אחר".

ערכה של גמילות חסדים

הירושלמי במסכת פאה אומר: "צדקה וגמילות חסדים שקולים כנגד כל המצוות שבתורה".

ונשאלת השאלה, מה הקשר? מה בין גמילות חסדים לכל המצוות שבתורה? ר' אליהו הכהן מאיזמיר עונה על כך בספרו "שבט מוסר": כאשר

מידת החסד משתרשת אצל האדם, הוא משתדל לא לעבור על מצוות התורה, כדי לא לגרום רעה לעולם, ולכן מידה זו שקולה כנגד כל המצוות שבתורה.

בילקוט שמעוני [שופטים ח, סד] נאמר: "ולא זכרו בני ישראל את ה', למה, שלא עשו חסד עם בית ירובעל, הוי אילו עשו חסד עם בית ירובעל זכרו את ה'". זאת אומרת, שאם הם היו עושים חסד עם בית ירובעל אזי היו זוכרים את ה'! מי שעושה חסד, בעצם זוכר את חסדי ה'!!! ומסיים שם המדרש "כל מי שהוא עושה חסד כאלו מודה בכל הנסים שעשה הקב"ה מיום שיצאו ישראל ממצרים, וכל מי שאינו עושה חסד כאילו כופר".

עוד אמרו [ילקוט שמעוני רות רמז תרב]: "אמר רבי אבין גדול כחן של גומלי חסדים שאין חסין לא בצל כנפי הארץ ולא בצל כנפי השחר ולא בצל כנפי השמש ולא בצל כנפי הכרובים ולא בצל כנפי החיות אלא בצלו של הקב"ה, הדא הוא דכתיב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיד יחסיון". ר' אבין מלמדנו שהיחיד שיכול לתת צילו על גומלי חסדים, הוא הקב"ה בכבודו ובעצמו.

הפסוק בישעיה [נא, טז] אומר: "ואשים דברי בפיך, ובצל ידי כיסיתך". מה פסוק זה אומר לנו? "ואשים דברי בפיך" - זה לימוד תורה. "ובצל ידי כיסיתך" - זה גמילות חסדים.

השילוב בפסוק זה בין התורה לבין גמילות החסדים בא ללמדנו, שמעלת גמילות חסדים שקולה כנגד לימוד תורה, ומי שעוסק בשתי מצוות אלו, זוכה לישב בצילו של הקב"ה.

וכתב הרב בעל ה"אהבת חסד": ליד הקב"ה עומדים המלאכים, שכל אחד מהם יכול לשרוף את כל העולם בהבל פיו, ולכן, כדי לעמוד מולם צריך הרבה זכויות, כדי שהם לא יפגעו בו מצד הדין. ומי שיש בו מעלות התורה והחסד, הן ישמרוהו.

לסיום, במאמר זה למדנו, שמידת החסד היא אחת מעמודי התווך שעליהם העולם עומד. **יהי רצון שנזכה להשריש בתוכנו את מידת החסד, ועל ידי כך יתקיים בנו הפסוק: "עולם חסד יבנה".**

אהבת אדם לחברו

זגורי נתן

מעשה בגוי אחד שבא לפני שמאי הזקן ואמר לו "גיירני על מנת שתלמדני את כל התורה כולה על רגל אחת". שמאי דחפו עם אמת הבניין שבידו וסילק אותו ממנו. הלך אותו גוי אל הלל ואמר גם לו "גיירני על מנת שתלמד אותי את כל התורה כולה על רגל אחת". אמר לו הלל "מה ששנא עליך אל תעשה לחברך - זאת כל התורה כולה, והשאר תלך ותלמד" [ע"פ מסכת שבת לא ע"א].

ויש לשאול, **מה פירוש "מה ששנא עליך אל תעשה לחברך"**? מה זה אומר?

ישנם שני דרכים בהן צריכים אנו להיזהר מאוד כדי שלא לפגוע בחבר; בדיבור ובמעשה. **בדיבור** - צריך להיזהר מאוד שלא לדבר אל החבר או עליו דיבורים רעים שאין אנו רוצים שידברו עלינו, ובנושא זה נכלל גם לשון הרע. **במעשה** - שלא לגרום שום נזק לחבר, שום נזק שאין אנו רוצים שיגרמו לנו. כך למשל לא נדחוק את החבר שיחזיר הלוואה שלקח אם אין לו מהיכן לשלם. זהו הפירוש למה שנאמר "כל מה ששנא עליך אל תעשה לחברך". כל מה שאתה לא רוצה שיעשו לך - אל תעשה לחברך.

ידוע לנו שמעלת אהבת אדם לחברו היא מעלה גדולה מאוד. כותב הרמב"ם [הלכות דעות פרק ו הלכה ג]: "**מצווה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר: ואהבת לרעך כמוך...**". הרמב"ם בעצם מחדש לנו שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" לא רק אוסרת לעשות רע לחבר, אלא שצריך גם לאהוב כל אדם ואדם בישראל באופן אקטיבי כמו האהבה העצמית שלנו.

ואם נמשיך את הקו בו פתחנו לעיל, נמצאנו מקיימים את מה שנאמר "סור מרע ועשה טוב" [תהילים לד, כא] הן בדיבור והן במעשה. בדיבור - לדבר דברים

טובים המשמחים את החבר, כגון לבשר לו בשורות טובות, לייעץ עצות טובות, לנחם בעת צרה ועוד. ובמעשה - לעשות חסד עם חברינו בעת צרה של ממון, נזק וכדומה.

לכאורה מצווה זו היא מצווה מאוד קשה, איך נוכל לשפר את ביצועי המצווה שיהיה לנו קל לקיימה?

ברור לנו, שבדרך הטבע אדם אוהב את עצמו ומשפחתו יותר מאשר את אחרים. כלומר האהבה העצמית גוברת על אהבת אחרים. מאידך, חייב אדם להתגבר על ייצרו ולעשות השתדלות כדי לתת מעצמו גם לחברו. כתוב במסכת אבות [פרק ד משנה ב]: **"הווי רץ למצווה קלה כבחמורה..."**, ועל אחת כמה וכמה **במצווה גדולה כזו של אהבת חברו**. עיקר מצווה זו נובעת מהלב, ולכן צריך לעשות את כל המאמצים כדי לקיימה בלב שלם.

סניף למצוות אהבת הריע הוא ענין לימוד הזכות, עליו נכתב במסכת אבות [פרק א משנה ו]: **"והווי דן את כל האדם לכף זכות"**. זו דרך שכדאי לנהוג בה כדי להועיל לנו ולהקל על עצמנו. צריך להשתדל לחשוב דברים חיוביים ולא שליליים, כלומר, כשרואים חבר עושה משהו שנראה לא כל כך מקובל בעינינו אנו צריכים לחשוב שאולי מה שהוא עושה זה למטרה טובה וחיובית, וכך אנו דנים אותו לזכות. עוד דרך טובה לילך בה, שינסה האדם להעמיד עצמו בנעלי חברו, וינסה להרגיש את רגשותיו. כך ידע יותר טוב כיצד להתייחס אל חברו.

מצווה זו היא מביאה את האדם לקיום כל התורה כולה, כמו שאמר הלל הזקן במסכת שבת, ועל כן יאות לנו להשתדל ביתר שאת להתמיד במצווה זו, ויהי רצון שנזכה לאהוב אהבת חינם וכך נזכה לתקן את חרבן בית המקדש שנחרב על שנאת חינם! אמן!

מידת החנופה

אבי פאס

איסור חנופה הוא אחד האיסורים המצויים בחברה האנושית. אין מדובר רק במידה טובה או בהנהגה מוסרית ראויה, אלא באיסור תורה גמור. ה"משנה ברורה" בדיני קריאת שמע שעל המיטה, מונה איסור זה ראשון בין שאר העוונות המצויים, שיש להתוודות עליהם בכל יום לפני השינה, וזו לשונו [סימן רלט ס"ק ט]: "כתבו הספרים, שבלילה קודם השינה נכון לאדם שיפשפש במעשיו שעשה כל היום ואם ימצא שעשה עבירה יתודה עליה ויקבל ע"ע שלא לעשותה עוד ובפרט בעונות המצויים כגון חניפות שקרים ליצנות לשון הרע".

שורש חטא החנופה מונח עמוק בנפש האדם, ומורה על פגם גדול באמונה, כיון שהחנף ירא מבני אדם יותר ממה שהוא ירא מהקב"ה.

גדרי האיסור אינם מפורסמים דיים, ולכן מצוי הוא שבני אדם נכשלים באיסור זה בלא יודעין. כאמור, יש אשר חושבים שזוהי רק מידה מוסרית בעלמא, והדבר מוביל לטעויות חמורות.

הגדרת החנופה האסורה היא: **הצדקת הרשע במעשיו או כיבודו כדי למצא חן בעיניו**. זאת ועוד, כל המרמים את האנשים כדי למצוא חן בעיניהם - נקראים חנפים.

חלק מהאיסורים שעליהם עלול החנף לעבור:

א. "וְלֹא תִחַנְּפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ" [במדבר לה, לג]. ותניא בספרי "זו אזהרה לחנפים".

ב. "הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ" [ויקרא יט, יז]. ע"י רצונו למצא חן בעיני הרשע, הוא עלול למנוע את תוכחתו על מעשים שהיה ראוי להוכיח עליהם.

ג. "וְלִפְנֵי עֵינַי לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל" [ויקרא יט, יד]. במעשה החנופה הוא נותן מכשול לפני החוטא, כי הוא גורם לו שלא יתחרט על מעשיו הרעים, והוא יחזור עליהם. דוגמא לדבר: רגשי חרטה החלו לכרסם בלבו של אחד הפועלים, לאחר מספר חודשים שבהם גנב מהמפעל בו עבד. הוא גילה את לבו לפני חברו, שהפתיע אותו בתגובתו: "אינני חושב שזה נורא כל כך שאתה גונב ממנו, כולם גונבים ומרמים". היתה לחבר זה הזדמנות לכוון את הגב לדרך הישרה, אולם הוא הכשילו ע"י חנופתו וגרם לו לשוב לסורו ללא נקיפות מצפון.

ד. "מחזק ידי עוברי עבירה" - ע"י החנופה מקבל הרשע עידוד למעשיו.

ה. גורם נזקים לאחרים - אם יש אנשים שניזוקו מהחוטא יתכן שע"י החנופה ימשיכו להיות ניזוקים על ידו.

ו. "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחֶק" [שמות כג, ז].

ז. "לֹא תִגְנְבוּ" [ויקרא יט, יא]. ונכלל בזה איסור "גניבת דעת".

שורשו של חטא החנופה הוא שהחנף מאמין שביד בשר ודם לעשות לו טובה או רעה יותר ממה שביד הקב"ה להיטיב או להרע לו. לכן החנף נחשב כעובד את בני האדם ומזלזל בכבוד המקום, שהרי במקום לתלות את בטחונו בה' הוא תולה את תקוותו באנשים, מתיירא בהם ובוטח בהם ועובד אותם כדי למצוא חן בעיניהם. לכן מסכים להם בדברים המנוגדים לעבודת ה'. הוא מפחד מהם פן יעשו לו רע, וטורח בכבודם רבות. הוא ירא פן יביישם בתוכחתו, ולכן אינו מוכיחם ואף מצדיק את השקר שבדרכם.

עצות להנצל מחנופה :

א. **תפילה** - כשאדם מתפלל בכוונה אל בורא עולם, הוא מחזק בקרבו את האמונה שהכל מאת ה'.

ב. **בריחה מהכבוד** - מי שמרגיל עצמו לא לשאוף להתכבד, לא יצטרך להחניף לאחרים.

ג. **שלא יהנה מאחרים** - רוב החנפים עושים זאת מכיון שהם סבורים שתהיה להם הנאה כל שהביא מהאנשים שלהם הם מחניפים. ולכן אם ירגילו את עצמם לא להנות מאחרים - לא תהיה תועלת בחנופתם.

יהי רצון שנפנים את המסרים החשובים הללו, ועל ידי זה נזכה לחיים טובים ומתקונים ב"בין אדם לחברו" וב"בין אדם למקום".

[מקורות: ספר "לרעך כמוך" ח"א]

נקימה ונטירה אריה פנחס לוית

כתוב בתורה [ויקרא יט, יח] "לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'". ופירשו חז"ל, שהנקמה היא כשאדם אומר "כשם שזה עשה לי - כך אעשה לו, וכשם שמנע ממני טובה כך אמנע ממנו". והנטירה היא שיאמר לאדם "ראה שאיני כמוך, אתה לא עשית למעני ולמרות זאת אעשה למענך, שבזה הוא שומר את ההרגשה הנוראה בקרבו ולא מוכן להתנתק ממנה. הרגשה זו עלולה להתפתח לכלל מעשים בהמשך (אם כי היא אסורה כבר מצד עצמה, ולא רק מחשש שתוביל למעשים).

הבה נעיין בדברי הגמרא בענין מידות אלו [יומא כב, ב - כג, א]: "ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: כל תלמיד חכם תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש - אינו תלמיד חכם. - והכתיב לא תקם ולא תטר! - ההוא בממון הוא דכתיב. דתניא: איזו היא נקימה ואיזו היא נטירה? נקימה, אמר לו: השאילני מגלך, - אמר לו: לאו. למחר אמר לו הוא: השאילני קרדומך! - אמר לו: איני משאילך, כדרך שלא השאלתני - זו היא נקימה. ואיזו היא נטירה? אמר לו: השאילני קרדומך! - אמר ליה: לא. למחר אמר לו: השאילני חלוקך! - אמר לו: הילך, איני כמותך, שלא השאלתני - זו היא נטירה. - וצערא דגופא לא? והא תניא: הנעלבין ואינן עולבין, שומעין חרפתן ואינן משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין - עליהן הכתוב אומר (שופטים ה) ואהביו כצאת השמש בגברתו! - לעולם דנקיט ליה בליביה. - והאמר רבא: כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו! - דמפייסו ליה ומפייס.

מהגמרא הנ"ל משמע שיש ענין לנקום ולנטור, וזה לכאורה לא מסתדר עם הפסוק "לא תקם ולא תטר". עוד יש להבין, מדוע הגמרא בחרה לדמות את הנקימה והנטירה דוקא לנחש?

כדי לענות על קשיים אלה נעיין בדברי המהרש"א: "הדמיון כנחש שהאדם ישופך ראש במקום עיקר חיותו ואתה לא תשופנו רק בעקב המקום היותר שפל. כן יהיה נקימה ונטירה של תלמידי חכמים, גם אם עשה אדם כנגדו דבר גדול לא ינקם בו רק בדבר קטן. וזה שאמר כל שאינו עושה כן דהיינו שאינו נוקם כלל, או שנוקם גם כן בדבר גדול הרי זה אינו תלמיד חכם, שהיה לו ללמוד ממעשה נחש".

המהרש"א אומר, שתלמיד חכם אמור לנקם בדבר יותר קטן מהסיבה לנקמה. כמו שנאמר בנחש (בראשית ג) "הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב" - ה' פונה אל הנחש ואומר לו שאדם יפגע לו באיבר הכי חשוב (ראש), ושהנחש יפגע באדם כנקמה באיבר הכי נמוך (עקב).

ובדרך אגב יש לשאול מדוע הפסוק נוקט דווקא בכתוב חסר (תקם, תטר) ולא בכתוב מלא (תקום, תטור)?

ושמעתי באומרים לי, כי האות ו"ו בלשון הקודש רומזת בין לחיבור בין העולם הזה לעולם העליון. לכן גם אצל עשו הרשע מצינו שביקש "מן האדום האדום", אך התורה הזכירה זאת בכתוב חסר, כי עשו ניתק עצמו מהרוחניות. ויתכן שהוא הדין לכאן, כי אדם שנוטר ונוקם חייב להיות לפניו כן שניתק עצמו מחי החיים ברוך הוא, שהרי אם לא כן - מה לו כי ילין על מעשה חברו, הרי הכל נגזר עליו משמים, והקב"ה בחר להענישו דרך חבר זה. מי שמבין שהכל בידי ה' ומכניס את בורא עולם ל"תמונה" לא יבא לידי נקימה ונטירה. וזו הסיבה לכתוב החסר בפסוק לעיל.

יהי רצון שנזכה לחדד בקרבנו את הידיעה וההבנה שהקב"ה חי בקרבנו, וממילא נצליח להיטיב את דרכינו.

מידת הסבלנות

עמית משה וייל

בדורנו, שבו רבו הפיתוחים והשכלולים - הכל מהיר ועכשוי. אפשר להגיע לקצה העולם בזמן קצר, ואפילו לירח כבר הגיעו. בדור כזה בני האדם מעוניינים בסיפוקים מהירים, הכל כאן ועכשיו. **אז גרמה לנו לאבד ערך חשוב ויסודי, והוא הסבלנות.**

כיצד ניתן להגיע למידת הסבלנות?

כל אדם בעולם הזה, צריך לדעת שהעולם הזה הינו פרוזדור לעולם הבא, כל מה שהאדם עושה כאן, משפיע עליו לעולם הבא. לכן, כל אירוע שעובר האדם בעולם הזה, הינו ניסיון שהקב"ה מביא עליו, על מנת לזכך ולחשל אותו לעולם הבא.

ידועים דברי הגמרא [עבודה זרה ג ע"א]: **"שאיין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו"** היינו שאין הקב"ה בא בעלילה על האדם, ואינו מנסה חלילה להפילו. מזה מובן שהקב"ה לא יביא על האדם ניסיון שאין ביכולתו לעמוד בו. וברגע שמבינים שהקב"ה שולח לנו את כל הניסיונות הללו, צריך לקבלם בהבנה ובאהבה, ולדעת שיש בכוחנו לעמוד בהם.

המילה סבלנות יסודה במילה "סָבַל" (= נושא משאות על כתפיו), וכמו שהסבל אינו מתלונן על עבודתו הקשה לסחוב משאות כבדים ממקום למקום, משום שבסופו של יום יקבל את שכרו, כך אנו צריכים להיות בעולם הזה. עלינו לשאת את מה שמעמיס עלינו הבורא, ולדעת שלעתיד

לבוא נקבל את שכרנו. אם נפנים את ההבנה שכל מה שעובר עלינו מקורו בקב"ה ששולח לנו את הניסיונות באהבה, על מנת לשפר ולקדם אותנו, נוכל להתמודד ביתר קלות עם אותם ניסיונות, ועל ידי כך נזכה גם להגיע למידת הסבלנות.

הדוגמאות לכך רבות, למשל אדם שממתין לאוטובוס לפני פגישה חשובה, והאוטובוס מאחר. יכולות להיות לכך שתי תגובות מצד האדם, או שהוא יתעצבן, ובכך הוא מראה שאין בו את מידת הסבלנות, או שהוא יקבל את הדבר בהבנה, שיש כאן ניסיון של הקב"ה, שמטרתו לתקן את מידותיו של האדם. אם יחשוב כך - יוכל להתמודד עם המצב, אפילו באהבה ובשמחה, שהרי זכה להתגבר ולנצח.

מהו הרווח שיש לאדם הסבלן?

מסופר על "הסטייפלר", שאמר כי יכולת ההתמודדות של אדם מאמין עם הצרות הבאות עליו, קלה בחמישים אחוז מאשר אדם שלא מאמין. שהרי את הסבל שיש במכה כולם סובלים, אולם האדם שאינו מאמין, סובל גם מהעובדה שאינו יודע מדוע הגיע לו כל הסבל הנורא. לעומתו, המאמין, סובל כמו כולם מעצם המכה, אולם יודע הוא שאין היא מגיעה עליו לחינם, אלא יש כאן חשבון ארוך ומדויק, דבר המיקל על ההתמודדות.

ומדבריו של חכם בן דורנו נפליג אחורה לתקופת רבותינו בגמרא, שם [עירוּבין נד ע"ב] מסופר על רבי פרידא שהיו לו תלמידים רבים, ואחד מהם היה מיוחד מאד. לאחר אבחון התברר, שהתלמיד הזה קולט רק אחר 400 חזרות, פחות מזה הוא פשוט לא קולט. ר' פרידא היה סבלן גדול, ולא חשש על זמנו ולימד את התלמיד הזה כל דבר 400 פעם. פעם אחת, מאמצע

הלימוד עם אותו תלמיד נכנסו חכמים להזמין את ר' פרידא להשתתף איתם במצווה מסוימת, ר' פרידא ענה, שהוא עסוק כי הוא מלמד כעת, וכשהוא יסיים הוא יגיע. ר' פרידא המשיך ללמד את תלמידו, ולאחר שסיים את ה400 פעם, התברר שהתלמיד לא קלט. התפלא ר' פרידא "מדוע היום לא הבנת, הרי למדנו 400 פעם?" ענה לו התלמיד: "מרגע שבאו האנשים לרב, חשבתי שאתה כבר הולך, ולכן הפסקתי להקשיב והייתי לא מרוכז". ר' פרידא לא כעס על התלמיד שבזבז את זמנו, והבטיח לו שילמד אותו עד שיבין, ולא ילך לשום מקום לפני כן. הרב החל ללמדו שוב 400 פעם עד שהבין. רעשה גדול נעשה בשמים על המעשה הנפלא, עד שיצאה בת קול משמיים ושאלה את ר' פרידא במה הוא בוחר, או שיוסיפו לו 400 שנות חיים, או שיזכו הוא וכל דורו לחיי העולם הבא. ר' פרידא בחר באפשרות השנייה, והקב"ה ציוה לתת לו גם זה וגם זה.

לסיכום, צריך כל אדם בעולם הזה לנסות בכל מאודו להשתדל לתקן מעלה זו של הסבלנות, וכך ירגיש טוב יותר בחיי היום-יום, ובכך גם יתקן את עצמו לעולם הבא.

מידת הקנאה

משה בוכה לטר

הקנאה הינה אחת מן המידות הרעות המוציאות את האדם מן העולם, כמאמר רבותינו [אבות פרק ד משנה כא]: "רבי אליעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם".

וכתב בעל "פלא יועץ" [ערך קנאה]: "והנה יצר לב האדם רע וחושק להיות יחיד בדורו בחכמה ומעשים בעושר וכבוד, ומתוך כך מצטער כשיש אחר כמוהו או גדול וטוב ממנו, ומקנא לו ומבקש רעתו ומספר בגנותו. וגדולה שנאה שהיא מחמת קנאה, אש אוכלה היא לאין מרפא. ומי שיש בו מידה רעה זו, כל ימיו מכאובים, ואוכל לחם העצבים, ואין לו רעים אהובים, ומרבה ריבות והוא שמח ורוצה בתקלת חברו, ושיכשלו חבריו בדבר הלכה ושיקצרו בעבודת השם, ושיהיה להם מעוט הערך וקוצר ההשגה וכהנה רעות רבות ועבירות שנגררות מן הקנאה. ומי יוכל לספר את גודל רעתה, מי האיש החפץ חיים יברח ממנה, ויהא גיבור הכובש את יצרו ע"י העמק במחשבות טהורות, שיאמין באמונה שלמה שאין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו, ואפילו אם היה הוא היחיד בעולם לא יעדיף להרויח יותר ממה שגזור עליו. ואם יתווספו סוחרים כמותו לאלפים ורבבות, לא יחסר ממה שקצוב לו. ויתרצה במה שהוא רצון הבורא, הצור תמים פעלו, ולכל אחד עושים משמים מה שטוב לו".

עוד כתב הרב שם: "וכל ישראל הם גוף אחד כאיש אחד, וראוי לשמוח על טובת חברו ולהצטער על צרתו כמו על עצמו, בפרט בשום לב שאפילו בזמן שהרשעים בצער, שכינה מצטערת, מה הלשון אומרת וכו'. לעומת זאת, כשישראל בנחת ישמח ה' במעשיו. ועוד שבזמן שאדם בדוחק ובצער לא יוכל לעבוד את בוראו והדוחק מעבירו על דעתו ועל דעת קונו וזה צער

השמים. מה שאין כן כשהוא בנחת וברוח, מרבה להיטיב ועושה נחת רוח ליוצרו".

תחילת מחלוקתו של קרח על בן דודו משה רבנו ע"ה התבססה על הקנאה. קרח ראה שמשה ממנה את אליצפן בן עוזיאל (אחי אביו) לשמש כנשיא בית למשפחות הקהתי. קרח מקנא באליצפן וחושב שהמשרה מגיעה לו מפני שאביו יצהר גדול מאביו של אליצפן. בשל כך פותח קרח במערכה אדירה נגד משה וכל מה שהוא מייצג. למותר לציין שקנאה זו הוציאה אותו מן העולם - פשוטו כמשמעו. גם ירבעם בן נבט מלך ישראל מאבד את חלקו בעולם הבא בשל קנאתו במלך יהודה. אותה קנאה הובילה אותו בסופו של דבר לעשות את העבירות החמורות ביותר בתורה.

צריך אדם להזהר שלא לגרום לאחרים שיקנאו זה בזה. כך ראינו אצל משה רבנו ע"ה, שהזמין מספר דיינים שווה מכל שבט למרות שבכך נבחרו שני דיינים "מיותרים". כל זאת עשה כדי שלא יקנא שבט בחברו. רבותינו הדריכו אותנו לא לגרום קנאה אפילו בין האחים בבית, וזו לשונם [שבת י, ב]: "ואמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: **לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו - נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים**". ראינו שאפילו שינוי קטן בין הבנים עלול להמיט אסון משפחתי, כמו שהיה אצל יוסף ואחיו.

בכלל זה, צריך האדם להזהר שלא לגרום לאחרים שיקנאו בו. ואפילו אם יש לו שפע וברכה לא יחצין זאת כדי לא לגרום לאחרים קנאה. הנהגה זו נלמדת מהוראת יעקב לבניו בשנות הרעב שלא יראו עצמם כשהם שבעים לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל, כדי שלא יתקנאו בהם [ע"פ תענית י, ב].

מן הענין לצטט חלק מדברי רבנו נחמן מברסלב בענין זה ["ספר המדות" ערך קנאה]: "כשיתבטל הקנאה, אזי יהיה קבוץ גלויות, על ידי קנאה באה שרפה, על ידי קנאה בא שפיכות דמים, על ידי קנאה בממון חברו נעשה שוטה, על ידי ביאתך לצדיק יתבטל ממך הקנאה, על ידי קנאה עצמותיו מרקיבין ועל ידי קנאה בא תשישות כח".

האם יש קנאה טובה?

צריך לזכור שישנה גם קנאה טובה, והיא הנקראת "קנאת סופרים", עליה אמרו חז"ל [בבא בתרא כא, א]: "קנאת סופרים תרבה חכמה". וכך נאמר אצל רחל אמנו ע"ה [בראשית ל, א]: "וַתִּרְא רָחֵל כִּי לֹא יִלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶא רָחֵל בְּאַחֲתָהּ", ופירש רש"י: "קנאה במעשיה הטובים, אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים". היינו, שקנאה טובה זו מובילה את האדם לשיפור עצמי שלו כדי שישוה לחברו הטוב ממנו.

על ההבחנה העדינה שבין קנאה חיובית לקנאה שלילית מן הראוי לקרא את דבריו המאלפים של ר' אליהו די וידאש בספרו ראשית חכמה [שער הענוה פרק שביעי]: "ואף על פי שהקנאה היא רעה מאד יש מקום ואף שהיא טובה מאד והיא ממידת העליונים כשישים קנאתו על יראת השם, כמו שנאמר (שם כג, ח) אל יקנא לבך בחטאים כי אם ביראת ה' כל היום. ועל זה אמרו חכמים קנאת סופרים תרבה חכמה, אם יראה אדם שלומד יתפוש קנאה בלבו ויאמר זה לומד כל היום גם אני אעשה כך וכן בשאר כל המצוות ומדות טובות יקנא כל אחד בחבירו ויתפוש מעשה חבירו הטובים, ואם יראה רשע שיש בו מדות שנים או שלשה שהם טובות בזה יקנאוהו ויעשם גם הוא. אבל המקנא בחבירו שהוא עוסק בתורה ובמצות ובמעשים טובים ואינו מקנא בו במה שיחשוב זה עושה טובות גם אני אעשה כן, אלא יחשוב

בלבו ויקנא בו בשביל שיש בו מעלות יותר ממנו ומחשב תחבולות כדי לבטלו ולבלבלו מתורתו וממעשיו הטובים הרי זאת הקנאה היא רעה חולה חוטא ומחטיא אחרים והוא שותפו של ירבעם בן נבט".

בעל ה"פלא יועץ" מביא בספרו שישנה עוד קנאה טובה, והיינו שאדם מקנא קנאת ה' צבאות כדי לשבר מלתעות רשע, כמו שעשה פנחס שע"י קנאתו הציל את כלל ישראל מכליה, כדכתיב [במדבר כה, יא]: "פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הִשִּׁיב אֶת חַמְתֵּי מַעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא כָלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי". כמובן, שצריך זהירות יתרה עם קנאה זו, השמורה רק לצדיקי הדור, וגם בהם - רק באופן חד פעמי ולא כהנהגה קבועה לעם.

יהי רצון שהקב"ה יסייע בדינו שלא נבוא לידי קנאה ולא נגרום לאחרים לקנא בנו.

מידת הביישנות

רפאל גלעד

מיהו הביישן?

כאשר אדם עורך ובוחר את מעשיו, אפילו בינו לבין עצמו, ומבין שהיה לו להגיע למדרגה גבוהה יותר ממה שהוא נמצא בה כעת, מיד נכנסת בו הרגשת בושה כלפי מי שאמר והיה העולם, שכן ציפו ממנו ליותר, והוא לא עמד בציפיות. כמובן שאחד כזה יתבייש גם בפני אחרים, כשיראה שגבהו דרכיהם מדרכיו והשגותיהם מהשגותיו. בכל מה שיעשה האדם, צריך הוא להיות צנוע כדי שלא תצא מהם שום תקלה או דבר של גנאי. ותמיד יזכיר לעצמו שלא כדאי לו לנהוג באותם מעשים מקולקלים, מפני שאם יראו או ישמעו אותם אחרים, הוא עלול להתבייש מהם. וישתכל בתחילת הדבר, עוד לפני שיעשה דבר כל שהוא, אם הגון לעשותו, כדי שלא יבוא לידי בושה. זאת ועוד, לא יהיה ראוותן במאכל, משתה ומלבוש כדי שלא יתגנה ויתבייש ויתבזה מן הבריות. ויתרחק מן הדברים הלא מוסריים שבחברה.

מעלת הבושה

מידת הבושה היא גדר ומחיצת הברזל לפני כל עבירה. כי אדם עובר כמה עבירות בסתר, שלא היה עושה עאותן בפני בני אדם רק מפאת הבושה. ואמרו חז"ל [ברכות כח, ב], שבשעת פטירתו של רבן יוחנן בן זכאי, ביקשו ממנו תלמידיו שיברכם. אמר להם ריב"ז: "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם". כלומר, שכפי שאתם מתביישים לעשות דברים בפני בני אדם, כך תפחדו ותתביישו מלפני הקדוש ברוך הוא, ותנצלו מן

החטא. תלמידיו נעלבו קלות, כי חשבו שאין זו מדרגה כ"כ גדולה להשוות את היחס לה' אל היחס לבני אדם (ואולי אפילו יש כאן זלזול כל שהוא ביחס לקב"ה). הם שאלו את רבם על כך, והוא השיב להם, שהלוואי ויגיעו לרמה הזו, שהרי שאדם שעובר עבירה בסתר ואומר: "העיקר שלא יראני אף אדם..." , וכל זה מפני שהוא מפחד שיבוא לידי בושה, ואז יפסיק לעשות עבירות בגלל שיתבייש מבני אדם. אבל המעלה העליונה היא שיתבייש האדם מפני הקב"ה!!! שנאמר [עזרא ט, ו]: "וְאִמְרָה אֱלֹקֵי בְּשֵׁתֵי וְנִכְלַמְתִּי לְהָרִים אֱלֹקֵי פְּנֵי אֱלִיָּהוּ כִּי עֲוֹנֹתֵינוּ רַבּוּ לְמַעַלְהָ רֵאשׁ וְאֲשַׁמְתֵנוּ גְדֻלָּה עַד לְשָׁמַיִם". אם אדם יתהלך בהרגשה כזו - לא יחטא לעולם.

דרכים להשיג מעלת הביישנות

באמת צריך אדם לדעת, שאע"פ שהקב"ה נעלם מעיני כל חי, הוא נמצא בלבבות ויודע כל מחשבות. ע"י כך ישיג את מעלת הביישנות, כשיתבודד לחשוב בגדולת הקב"ה, ויזכור תמיד שהקב"ה רואה תמיד את כל מעשיו, אפילו בחדרי חדרים, ובוחן כליותיו וצופה במחשבותיו...

ואדם צריך להיזהר מאוד מהבושה שעלולה למונעו מללכת בדרך הישרה. ושלא יבוש מפני המלעיגים עליו בעבודת הבורא. אסור לאדם לעשות "חשבון" לאחרים ולחשוב מה יגידו, איך יתייחסו אלי אם לא אעשה את העבירה הזו? הרי יזלזלו בי, ויאמרו שאיני לא "גבר" וכדומה. אסור למחשות כאלו להשתלט על מהלך מחשבתנו. אדם צריך להיות עמיד בתחום זה ולדעת שאף אחד מאותם "חברים" לא יבוא להצילו ביום הדין, כי חוץ מלצחוק ומללגלג על כל דבר שבקדושה הם לא יודעים לעשות הרבה, ולמה שיתייחס אליהם כלל. הגע בעצמך, אם היו אותם חברים דורשים ממנו לוותר על דירתו למען חברותם, האם יעלה על הדעת שהיה מסכים?! הרי

בשום פנים ואופן הוא לא יעלה כזו מחשבה על דל מחשבתו. אז למה לשמוע להם כשהם באים להוציאו מהעולם הזה ולדחותו מהעולם הבא? וכי העולם הבא שלך שווה פחות מדירה?!

לכן צריך האדם לעשות לעצמו כלל ראשון במעלה, שהוא יודע את יוצרו ומכיר את כוחו, וכן הוא משתדל לעובדו בכל לבבו, ורק ממנו יש להתבייש אם לא מילאנו את חובתנו ולא לאף אחד זולתנו. כמו שאמר דוד לשלמה בנו [דברי הימים א' כח, ט] "וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְנִי יָדַע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבַדְהוּ בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנִפְשׁ חֲפִצָּה כִּי כָל לְבָבוֹת דּוֹרְשׁ ה' וְכָל יֶצֶר מַחְשְׁבוֹת מִבֵּין אִם תִּדְרָשׁנוּ יִמָּצֵא לָךְ וְאִם תִּעֲזָבְנוּ יִזְנִיחֶךָ לְעַד". ע"י כך יגיע האדם להתבייש מלפני הקב"ה בלבד!!!

בושה מעוונות

"כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו - מוחלין לו על כל עונותיו" [ברכות יב, ב]. ממאמר חז"ל זה רואים אנו את המעלה הגדולה של הביישנות. כי מי שעשה עבירה, ובתת מודע שלו לא חושב שהוא עשה משהו רע, וממילא לא מודה בטעות שלו, אלא אומר שמה שעשה היה בסדר ובמקרים קשים אף מתגאה בזה המעשה, אדם זה הסיר מעליו את מסווה הבושה ומנע מעצמו את את הבלמים הגדולים ביותר המונעים את האדם מלחטוא. לעומתו, כאשר אדם עובר על איזה עבירה אך מתבייש בה - זוהי כבר התחלה וחלון לחזרה בתשובה. עצם זה שבן אדם מתבייש במעשיו הרעים ומבין שעשה דבר לא נכון, אותה בושה תחלחל בליבו עד שתגרום לו לשנות את דרכיו.

ואמרו חז"ל [משנה אבות ה, כ]: "עז פנים לגיהנם ובשת פנים לגן עדן". עזות פנים וחוצפה הן ההיפך הגמור מביישנות. דרך מקולקל זו מובילה את

בעליה לדבוק במעשים רעים בהכרח, כי הוא אינו מודה במעשיו הרעים, ולכן מקומו בגיהנום. לעומתו, בושת הפנים, שהיא הביישנות, מזכה את בעליה למקום טוב בגן עדן, כי המתבייש במעשיו הרעים עובר תהליך של הבנה עצמית, מפשפש במעשיו, ומתחיל את תהליך החזרה בתשובה.

מסופר על רבי נפתלי מרופשיץ שבאחד השנים בערב יום הכיפורים נכנס לחדרו לאחר סעודה מפסקת ולא יצא לתפילת "כל נדרי". בבית המדרש המתינו החסידים לרבים בקוצר רוח מפני שזמן "כל נדרי" קרב ובא והרבי איננו. נבוכים הביטו החסידים לעבר בנו של הרבי - רבי אליעזר, כדי שהוא יקרא לאביו. נכנס רבי אליעזר לחדר אביו, והנה הוא רואה את אביו בוכה ומתייפח כמו תינוק, שאל רבי אליעזר את אביו ביראת קודש: "מדוע אינך יוצא לבית המדרש לתפילת כל נדרי?" - "אוי לי בני, וי לי, אהה עלי" מירר אביו בבכי, "מתבייש אני להיכנס לבית המדרש... במשך השנה, בכל יום ויום, הבטחתי לחזור בתשובה ולהטיב במעשי. עברה שנה - ואני עדיין לא חזרתי בתשובה... לקראת סוף השנה הבטחתי לה' לחזור בתשובה בימים הנוראים... ועכשיו, בערב יום הכיפורים הגדול והנורא עדיין לא חזרתי בתשובה... מה אעשה? ואיך אבוא אל המלך אשר לא כדת?!". "אבא" הפציר והתחנן הבן "אני בטוח שעכשיו בעת כל נדרי תחזור בתשובה שלמה". לשמע דברים אלו נחה דעתו של רבי נפתלי, והוא נכנס לבית המדרש.

הבושה היא מעלה כ"כ גדולה עד כדי כך, שהיא אחת מהתכונות הבסיסיות של עם ישראל, כמו שאמרו חכמים: שלושה סימנים באומה זאת (עם ישראל) ביישנים, רחמנים, גומלי חסדים [יבמות עט, א].

יהי רצון שלא נבוש בעולם הזה ולא ניכלם לעולם הבא, אמן ואמן.

מחלוקת

אביחי דדון

מחלוקת היא מפגש דעות ניגודי בין שני אנשים (או יותר) שאינם מסכימים זה עם זה בנושא מסוים. ישנם שני סוגי מחלוקות, כתוב במשנה [מסכת אבות ה, יז]: "כל מחלוקת שהיא לשם שמים - סופה להתקיים. ושאינה לשם שמים - אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו היא מחלוקת הלל ושמאי. ושאינה לשם שמים? זו מחלוקת קרח ועדתו".

מהמשנה אנו למדים שמחלוקת לשם שמים היא הדוגמא למחלוקת חיובית, לשם בירור האמת, והיא מתבצעת על הצד הטוב ביותר בדרכי שלום ושלווה, ומבלי לפגום או לפגוע בקשר בין שני החולקים. מחלוקת זו "סופה להתקיים", כי כל קיומה הוא על מנת להוציא את האמת לאור.

הדוגמא הקלאסית למחלוקת שכזו היא מחלוקתם של הלל ושמאי, שכל רצונם היה לבאר ולברר את דרכי התורה כדי להגיע לפסק הלכה נכון. מסופר בגמרא שבית הלל ובית שמאי נחלקו בשאלה מסוימת בעניני ייבום וחליצה, שיש לה השלכות לחיי נישואים ואישות. ממשיכה הגמרא, שלמרות המחלוקת הקוטבית ביניהם לא נמנעו בית הלל מלחתן את בנותיהם עם בני שמאי ולהיפך. ממקרה זה רואים אנו שהמחלוקת הייתה לשם שמיים, כי היא לא יצאה מעבר לכותלי בית המדרש, ולא הייתה לאף אחד מהצדדים נגיעה אישית בדבר, מלבד הרצון לפתור את הסוגיא ולהחליט על פסק הלכה מוסכם. בעקבות מחלוקתם הכשרה נקבעה הלכה לדורות. ועוד אמרו חז"ל [קידושין ל, ב]: "אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (במדבר כא) את זהב

בסופה, אל תקרי בְּסוּפָה אלא בְּסוּפָה". כלומר, שבסופו של דבר משלימים ואוהבים כי כל כוונתם הייתה לשם שמים.

סוג המחלוקת השני הוא מחלוקת שלילית, שאינה לשם שמים, והיא כמובן אסורה על-פי ההלכה. מדובר על מחלוקת לשם תחרות והתנצחות בין אדם לחברו. אדם החולק בצורה כזו רוצה להשיג כבוד, גאווה או מעמד, ולעיתים מגיעים הדברים אפילו עד כדי ביזוי האחר. בפרשת קרח מסופר על "מחלוקת קרח", בה הוא ועוד למעלה מ-250 איש אתו חלקו על משה רבנו ואהרון אחיו. התורה כותבת על מחלוקת זו ציווי מפורש "ולא יהיה כקרח וכעדתו", ולמדו מכאן רבותינו שיש איסור להחזיק במחלוקת. מהתייחסות התורה באופן חמור זה אנו יכולים לעמוד על האיסור להחזיק במחלוקת מסוג כזה, ואת החומרה שבעבירה זו. עוד ראייה שהמחלוקת מסוג זה שנואה על הקב"ה היא, שכשאדם חוטא בחטא רגיל אז הוא נענש בצורה טבעית, כמו בחטא המרגלים שחטאו בהוצאת דיבת הארץ, נענשו ע"י כך שהקב"ה נשבע שאף לא אחד מדור זה לא יכנס לארץ וישארו ארבעים שנה במדבר עד כלות אותו הדור. בעונש זה רואים את ההשוואה בין החטא לעונשו. לעומת זאת במחלוקת קרח ועדתו, הקב"ה מעניש אותם בצורה על-טבעית בשינוי הבריאה, כאשר האדמה פתחה את פיה ובלעה אותם חיים, ככתוב [במדבר טז, לב] "וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח וְאֶת כָּל הָרֶכֶז".

חז"ל אומרים **שמבחינה מסויימת חמורה המחלוקת יותר מעבודה זרה**, ואמרו במדרש על פרשת קרח, בוא וראה כמה קשה המחלוקת **שכל העוזר במחלוקת - הקב"ה מאבד זכרו**, שנאמר [במדבר טז, לה]: "וְאִשׁ יִצְאָה מֵאֵת ה' וַתֹּאכַל אֶת הַחֲמִשִּׁים וּמְאֵתִים אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקֹּטֶרֶת".

אב שמצווה את בנו לעבור על דברי תורה - אסור לבן לשמוע בקול אביו, ואין בזה שום חשש לעבור על מצוות כיבוד הורים. וכל שכן בעוון של מחלוקת, שאסור לאדם ללכת אחרי אביו, ויש להזהר בדבר זה עד מאוד. וכמו שמצאנו בבני קרח, שלא נמשכו אחר אביהם, ובכך נמלטו מהעונש שבא עליו ועל עדתו.

לסיכום דברינו: הסיבה שבגללה אנשים נחלקים היא משום שהקב"ה ברא כל אחד במחשבה שונה ובמציאות שונה. לכן כל אחד רואה את המציאות בדרך אחרת, כמו שאומרת הגמרא [ירושלמי ברכות פרק ט הלכה א]: "כשם שאין פרצופיהן דומין זה לזה כך אין דעתן דומה זה לזה". ומלבד זאת, גם במחלוקת לשם שמים על דיני תורה ופסקי הלכה ישנם אי הסכמות, משום שיש שבעים פנים לתורה, וכולם נכונים כל עוד הסברה היא בתוך מסגרת חוקי התורה, ולא מאיזה שהוא "הגיון אנושי" או "סברת הכרס".

וכאמור לעיל, יש שני צדדים למחלוקת, **הצד החיובי** - נחלקים על מנת להגיע אל האמת, ומחלוקת כזו תתנהל בצורה יפה, כאשר החולק צריך לדעת לכבד את זה שנחלק עמו. ויש ללכת בדרך השלום והנועם, כי אדם שכוונתו היא טובה וברצונו להוציא רק את הפסק הנכון, לא יתכן שיכעס וישתמש בכלים שיגרמו לריב אלא ירצה להביא שלום. בנוסף יש את הרווח של המעלה הגדולה שבשלום, שקוטף פרותיו בעולם הזה מלבד הקרן הקיימת לו לעולם הבא. **הצד השלילי** - היא מחלוקת שמטרתה להשיג התנצחות וכבוד, אשר "אין סופה להתקיים", ולכן לא תושג מטרתה, ומגמתה לא תקויים.

יהי רצון שירבה השלום והאחוה בעם ישראל.

עסקנות

חיים פוגל

ברבות מקהילות ישראל נהגו לומר בכל שבת "מי שברך" לעוסקי הציבור, והשאלה היא למה? מדוע מתקני נוסח התפילות קבעו להם ברכה פרטית? על מה כל הרעש הזה לכאורה? ומה מיוחד בהם כל כך עד שזכו לכבוד הזה להתברך בכל שבת?

במאמר זה אנסה להתמקד בעוסקים עם הציבור לשם שמים.

"אין עשה טוב אין גם אָחַד" [תהלים יד, ג] - שגור על לשונם של אנשים לפרש את הפסוק הנ"ל בדרך רמז: אם אין עושה טוב, זה בגלל שאין גם אחד. היינו, שאם אתה רואה שלא נעשו דברים מועילים ולא טופלו ענינים נצרכים - הסיבה היא שאין אפילו את אותו אחד שפועל ועושה זאת. ממילא ברור, שאם רואים שיש עשייה ויש דברים ש"זזים" סימן שישנו את "האחד" הזה שפועל ועוסק, העושה ומעשה, זה שמקדיש מכוחו ומזמנו, מאונו והונו כדי להוציא הדבר לפועל.

אם עוד מתקיימות הישיבות הקדושות, אם עוד מתארגנים שעורי תורה, אם יש עוד קרנות למעשה צדקה וחסד (כדוגמת "חסדי רחמים ונתן" על אגפיו ושלוחותיו. לתרומות נא לחייג...), זה רק הודות לאותם יחידי סגולה - אותם בני עליה אשר נדבה רוחם להפקיר עצמם ולהפקיר את ביתם ומשפחתם, להזניח את העסקים שלהם ובעיקר לוותר על ההתעלות העצמית שלהם למען הכלל.

בהקשר לזה מסופר על הרה"ק ר' מאיר מפארמישן זיע"א, שפעם אחת בשכבו על משכבו ראה בחלומו את בית דין של מעלה. והנה עולים לבית דין

שני אנשים. הראשון - כל כולו עוסק בתורה ובתפילות וחברי הבית דין אמרו לו "המתן ונעיין בתורתך ובתפילותיך האם כולם נעשו לשם שמיים?" בינתיים עברו לאיש השני. אותו אחד היה כל כולו עוסק במצוות, וגם לו הודיעו "המתן ונעיין במצוותך ונראה אם כולם נעשו לשם שמיים?" והנה מגיע אדם נוסף. היושבים על מידין לא עיינו בדינו כלל וכלל, ושלחוהו ישירות לגן עדן. שאלו האנשים מדוע? ענו להם: "אמנם אתם קיימתם מצוות, למדתם תורה והתפללתם, אבל האיש השלישי עסק בחסד, האכיל יתומים ואלמנות ודאג לכל מחסורם של העניים בעירו. בגלל שאנשים נהנו ועדיין נהנים ממעשי החסד של אותו אדם - גם אם המעשים שלו לא נעשו ממש לשם שמיים, סוף סוף אנשים עדיין נהנים ממעשיו, ואפילו אחרי מותו.

ונחזור לענייננו. האנשים הללו מתדפקים על פתחי נדיבים, להשפיע על זה, לעודד את השני, ולצאת במלחמה שעה נגד השלישי. הודות להם ולמסירותם, עם ישראל החזיק מעמד במשך אלפי שנות גלות, שמר על תורתו, והמשיך במידת החסד שהצטיינו בה בני ישראל זרע אברהם מאז ומדורות.

ועכשיו, תאר לעצמך אדם בודד ויחידי, בהעלותו על לבבו לעשות דבר מצווה והנה הוא מוצא מכשולים והפרעות על דרכו. מלחמת היצר נגדו היא מלחמה של מלאך מול אדם פרטי, והכוחות אינם שווים. כדי לנצחו דרושים מאמצים גדולים וכוונה לשם שמים.

שונים הם פני הדברים כשהמדובר בעסקן ציבורי. העסקן מייצג עשרות, מאות, ואולי אפילו אלפי בני אדם. הוא משפיע עליהם וגורם להם להשתתף ולקחת חלק במטרה העליונה שהוא יוזם ומבצע. כדי שאדם יגיע לידי החלטה לקבל עליו עול כבד כזה לפעול ולעשות למען הכלל דרוש לו כוחות

עילאיים והכשרה נפשית. לכן כשאותו עסקן עוד במלחמת היצר שלו -
נזקפות לזכותו כל אותן זכויות של האנשים שעזר להם.

דווקא בשל כך, ממציא היצר הרע כל מני תקלות ומכשולים כדי למנוע בעד
האדם הזה שלא יתפרץ ויצא החוצה. כדי שהוא לא יוכל להוציא את
מחשבתו ח"ו לפועל הוא בא אליו בכוח אדיר וחזק ומראה לו כל מיני
תירוצים שמסקנתם "שב ואל תעשה עדיף".

והנה שתיים מטענותיו של יצר הרע:

- א. מה יהיה עם הילדים שלך? מי יחנך אותם? מי יטפל בהם? מצד אחד
אתה מתקן אחרים ומצד שני את עצמך בשרך אתה מקלקל!!!
- ב. פרנסה מאיפה? העסקנות הזאת תזיק לעסקיך ואיזה היתר יש לך
לעסוק בצרכי ציבור על חשבונם של בני משפחתך?

אלה הם מקצת מאוד מדרכיו ותחבולותיו של יצר הרע איך להפיל אדם
ברשתו ונצרכים לעסקן כוחות גדולים מאוד שלא יפול חלילה ברוחו. הוא
זקוק להרבה סייעתא דשמייא כדי שהדברים האלה לא יפעלו עליו ולא
יעשו בו רושם כלל.

**האם עבור זה לא מגיע לו, ובצדק, "מי שברך" לפחות אחת לשבוע? האם
לא מגיע להם, לעסקנים האלה, שעם ישראל יתפללו עבורם? מי יודע חס
וחלילה, לאיזה מצב היינו מגיעים אם לא חסדי ורחמי ה'. כי בכל דור ודור
הקב"ה שתל צדיקים, פרנסים, עסקנים וכל טענות היצר שמנינו מקודם זה
לא סתם דמיונות כי העסקן באמת צריך לוותר קצת משלו.**

על שתי הקושיות של יצר הרע נענה על פי דבריו של הרה"צ ניסים מויאל
שליט"א שאומר: דוד המלך כותב בספרו "פְּל הַיּוֹם חוֹנֵן וּמְלֹוּה וְזָרְעוּ

לְבָרְכָהּ" [תהלים לז, כו]. הדברים מלמדים אותנו שכאשר האדם מקדיש את חייו למען בניו של הקב"ה, דבר המונע ממנו להשקיע בחינוך ילדיו ועסקיו, נראה על פניו שהוא מפסיד. אך מרגיע דוד המלך ואומר: דע לך, **כשם שאתה דואג לבניו של הקב"ה - כך גם הקב"ה יהיה אחראי על חינוך ילדיך והצלחת עסקיך.**

חשוב להדגיש, שכל השמירה והעזרה הגדולה מצד הקב"ה שייכת לאותם שעוסקים בצרכי ציבור לשם שמים דוקא.

יהי רצון שבזכות חסד זה של עסקני הציבור בכל דור ודור נזכה להיגאל במהרה בימינו אמן כן יהי רצון.

המצפה לגאולה השלמה

הרח"ף, החונה כעת ק"ק שעלבים ת"ו

תוכחה אבישי ורדי

תוכחה היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, כמו שנאמר [ויקרא יט, יז]:
"הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֶטְא".

מצווה זו מוטלת על כל אחד ואחד מעם ישראל, ולא כמו שסוברים רבים שניתנה רק לחכמי העיר. לכן כל אדם שראה את חברו עובר עבירה או שנמנע מלקיים מצווה כלשהי חייב להוכיחו. ומבחינה מסוימת גדול כוחה של תוכחה הבאה מחבר יותר מאשר אם באה מפיו של החכם או המוכיח בשער, כי בשל קרבתו וחברתו עם זה שהוא מוכיח אותו זוכים דבריו להניב פירות יותר מאשר אותו חכם, כי אם החסיד מוכיח עלולים להגיב: "הוא חכם, הוא חסיד, זהו תפקידו לדבר כך", וממילא דברים לא משפיעים את אותה השפעה הראויה להם. זאת ועוד, לחכם אין תדירות אצל עמי הארץ ודווקא אצל האדם הרגיל התדירות גבוהה יותר שנמצא הרבה אצל חברו ולכן יוכל וידע במה להוכיחו.

וידוע שכל עם ישראל ערבים זה לזה, ואם אחד חוטא הדבר מביא נזק גם לשאר עמו, כמו שכתוב: "וכשלו איש באחיו, איש בעוון אחיו" [סנהדרין כז, ב]. וכך כותב ר' יצחק מקורביל (מחכמי צרפת בסוף תקופת בעלי התוספות) בספרו הסמ"ק [= ספר מצוות קטן מצוה קיב]: "הרואה חבירו עובר על דברי תורה, או שוגג או מזיד, וספק אם יקבל תוכחתו אם לאו אפילו הכי חייב להוכיחו, ואם לא הוכיחו נענש כמותו". ומקורו ברוך בגמרא [שבת נד, ב]: "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה - נתפס (נענש על עבירות שבידן. רש"י) על אנשי ביתו, באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו (בכל ישראל, כגון מלך ונשיא שאפשר לו למחות, שיראין מפניו ומקיימין דבריו. רש"י) - נתפס על כל העולם כולו".

בספר החסידים נכתב עוד, שכל מי שעובר עבירה ולא הוכיח את חברו, וחברו מת כתוצאה מכך נחשב כאילו הוא בעצמו הרגו, ואת דמו יבקש הקב"ה מידו. אך אם הוכיחו ולא שמע בקולו המוכיח יהיה נקי מאחריות כל שהיא לחטא או לעונשו של זה שלא שמע בקול תוכחתו, שנאמר [יחזקאל ג, יט] **"וְאֵתָהּ כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא שָׁב מִרְשָׁעוֹ וּמִדַּרְכּוֹ הִרְשָׁעָה הוּא בְּעוֹנוֹ יָמוּת וְאֵתָהּ אֶת נַפְשׁוֹ הִצַּלְתָּ"**. ויתרה מכך אמרו, שכל המוכיח את חברו, וחברו לא שמע בקולו, נוטל זכויותיו ממנו.

בדורנו אין הרבה שמוכנים לצאת ולהוכיח את חבריהם או כל אדם אחר, מחשש שיאמרו לו "מי מינה אותך לשר ושופט עלינו" ועל ידי כך מחרפים ומבזים אותו. וכתב בספר "פלא יועץ", שאנשים כאלה יש מצווה שלא להוכיח אותם, כמו שאמרו חכמינו [יבמות סה, ב]: "ואמר רבי אילעא משום ר' אלעזר בר' שמעון: **כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע**". וידוע מאמרו של החכם מכל אדם [משלי ט, ח]: **"אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנֹאֲךָ הוֹכַח לְחָכָם וַיִּאֲהָבֶךָ"**.

אם אדם זכה והוא רוצה להוכיח את חברו, עליו להיזהר באופן התוכחה שלא יגרום לכך שע"י דברי התוכחה יעבור הוא בעצמו על חטא, שלא ילבין פני חברו, ולא יטיח בו דברים באופן שיגרום לידי מחלוקות וקטטה, ואפילו להביא למצב של שנאה בין חברים, אלא יוכיח בלשון רכה ובעדינות. לדוגמא: לא יוכיח בלשון "אתה לץ רשע למה תעשה כך וכך", אלא להיפך, צריך לומר לו: "אתה חכם, איש טוב, משובח, מפואר ולא נאה לך מעשים כאלה, חזור בך כדי שתהיה שלם בכל" וכדומה.

אם אדם עושה מצווה זו כראוי בדרך יפה ונאותה, יזכה לרוב שפע בולם
הזה ובעולם הבא, וזכות המצווה שהוכיח עליה תגן עליו גם אחרי מותו
מפני שבזכותו אותו אחד וזרעו אחריו יקיימו את אותה מצוה.

יהי רצון שנדע כיצד להוכיח, ועוד יותר מכך - שנדע כיצד לקבל תוכחת
ולשפר את מעשינו.

הגזלן מתחייב בנפשו

שמואל לבנה

"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנַחֵ קֶץ כָּל בָּשָׂר בְּאֵל לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם
וְהִנְנִי מְשַׁחֲתֶם אֶת הָאָרֶץ" [בראשית ו, יג].

כאן פירש רש"י: "לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל". ולעומת זאת במקום
אחר פירש כי חטאם של דור המבול היה בזה שהיו פרוצים בעריות. אם כן
מדוע קבע כאן שלא נחתם אלא על הגזל?

ופרשו רבי אריה ליב צינץ ור"מ פלאצק ע"פ דברי חז"ל: אין בעל הרחמים
נוגע בנפשות תחילה. כלומר, תחילה מענישים את אדם על מעשיו הרעים
באובדן רכוש, ורק אם העונש לא מרתיע, אז מענישים אותו בנפשו. אם כן
מדוע בדור המבול עונשם החל ישר ב"אמחה את האדם מעל פני האדמה"?

ברם, באמת ממונו של אדם עשוי להציל את בעליו וירתיעוהו תחילה, אך
כל זה בממונו הפרטי, מה שאין כן כשממון אינו שלו (היינו גזול), אז אין
בכוחו להציל מהעונש. יוצא מכאן, שאם חטאם של דור המבול לא היה גזל,
לא היו נענשים מיד בכליה, אלא נענשים תחילה בממונם, שכן אין בעל
הרחמים נפרע בנפשות תחילה.

זוהי גם משמעותו של הכתוב "עֲשֵׂה עֲשׂוֹר וְלֹא בְּמִשְׁפָּט בְּחָצִי יָמוּ יָמָיו
יַעֲזָבֵנוּ" [ירמיהו יז, יא]. כי העושה עושר שלא בדרכים כשרות עליו לשלם את
חייו בעד גזילותיו, וימות חלילה בקיצור ימים, מאחר שאין כספו עשוי
לשמש לו כופר נפש [מלא עומר, פרשת נח].

כמובן כל האמור עוסק באדם שלא תיקן את דבריו ומחזיק בחטאו, אך אדם שהחליט לשוב בתשובה שלמה על גנבותיו וגזלותיו ופועל בענין כדי לתקן את מעשיו - ברור שהקב"ה בזרועות פתוחות ויהיה אהוב למעלה ונחמד למטה. כי אין לך דבר העומד בפני התשובה, ואין לך תשובה יותר קלה מגזל. כל מה שצריך לעשות הוא רק להשיב את הגזלה ולבקש סליחה (ואם בקשת הסליחה תגרום לי בושה עד כדי סכנה שלא אחזיר את הגזלה - יש לעשות "שאלת רב").

ואסיים בסיפור נחמד שראיתי בנושא הגזל, שכותרתו "**מתנכר לרכוש אביו**".

מעשה באדם אחד שבא לקרובו של רבי ינאי ואמר לו: "תזכה למצוות, תן לי צדקה". ענה לו קרובו של רבי ינאי: "הכרתי את אביך שהיה עשיר, האם הוא לא השאיר לך כלום מרכושו? למה אתה הולך להנות מן הצדקה?". השיב לא האדם: "מאבי לא קבלתי מאומה". תגובת קרובו של רבי ינאי לא אחרה לבוא: "מעותיו של אביך מופקדים אצלי, טול אותם ולא תזדקק לבריות". השיב הבן: "יודע אני שאלה מעות גזל ולכן אינני רוצה להנות מהן". אמר לא קרובו של רבי ינאי: "אם אתה כ"כ נאמן שאפילו ממעות שאין להם תובעין אינך רוצה להנות משום חשש גזל כדאי שתתפלל בעד הציבור ותהיה נענה מן השמים" [ע"פ ירושלמי תענית ד, א].

מכאן נלמד כי עדיף לאדם להשפיל עצמו ולקבל צדקה, במקום להנות ממעות שהם ספק גזילה!

יהי רצון שנלמד לראות את מידותיהם הטובות של חברינו, ולא את חסרונם!!!

מידת הזהירות

אמרי ידעי

הקדמה

הרב משה חיים לוצאטו בספרו החשוב "מסילת ישרים" מזכיר את מידת הזהירות, ועומד על אופיה: מידת הזהירות היא בעצם המדרגה הראשונה בסולם שהרמח"ל מציב לנו בדרכנו לעלייה רוחנית והתקרבות לה' יתברך. ידוע שהוא ייסד את ספרו ע"פ הברייתא של רבי פנחס בן יאיר "תורה מביאה לידי זהירות, זהירות מביאה לידי זריזות וזריזות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי פרישות, פרישות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי חסידות, וחסידות מביאה לידי ענווה, ענווה מביאה לידי יראת חטא, ויראת חטא לידי קדושה, קדושה מביאה לידי רוח הקודש ורוח הקודש מביאה לידי תחיית המתים".

לפי מקומה בסולם ניתן להבין בפשטות שמידת הזהירות נחשבת למידה בסיסית וחשובה ביותר, ועל כן נעסוק בה במאמר זה.

מידת הזהירות - התבוננות

מידת הזהירות היא בראש ובראשונה - התבוננות. התבוננות זאת נחלקת לשני חלקים:

- א. התבוננות בטוב וברע ועמידה על ההבחנה ביניהם.
- ב. התבוננות בשעת מעשה ושלא בשעת מעשה. בשעת מעשה, שלא יעשה שום מעשה מבלי שישקול אותו בצורה ראויה, ושלא בשעת מעשה,

שיעלה לפניו זיכרון כלל מעשיו, וישקול אותם לראות מה יש מהרע שידחה אותו או מן הטוב ויתמיד בו ולהתחזק בו. ואם ימצא בהם מן הרע אז יתבונן ויראה איזו תחבולה יעשה כדי לסור מן הרע ההוא ולטהר ממנו.

האדם חייב לפקח על עצמו, ואם לא ישים לבו על מעשיו יוכל ליפול ברעה ולהגיע לסכנת האבדון. כשיש לאדם דעה והשכל להציל את עצמו ולברוח מאובדן נשמתו, אז איך יתכן שירצה להעלים עינו מהצלתו?!

ההולך בעולמו ללא התבוננות - אם טובה דרכו או רעה, הנה הוא כסומא על שפת הנהר אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו.

הנה מה שמביא את האדם אל הזהירות הוא לימוד התורה. וכפי שהוא בתחילת הברייתא "תורה מביאה לידי זהירות", שכן על ידי לימוד תורה ומצוותיה ידע האדם ממה להזהר. על כן כמה חשובה ופשוטה מידה זאת אם ניגשים אליה בצורה הנכונה. על ידי התבוננות בלבד וחשבון נפש פשוט בכל יום, כבר עושה האדם את דרכו מעלה בדרך העולה "בית אל".

למה אנחנו לא זהירים?

לכאורה מידת הזהירות וההתבוננות קלה כל כך, אם כן מדוע אנחנו לא זהירים? מה מונע מאיתנו להסתכל במעשינו ולבחון אותם? האם אנחנו באמת רוצים להסתובב בעולם כמו סומא?

ניתן לומר, שישנם שלוש סיבות לחוסר זהירותנו:

א. **הטרדה העולמית (השגרה)** - נהוג לומר ובצדק ש"שגרה זה רע". כלומר, אנחנו רגילים לישון מאוחר ולחשוב על המשחק האחרון, על הנסיעה הביתה ועל כל מה שמסביב, שהם דברים שבשגרה, ואין אנו טורחים להפעיל את המחשבה על המצוות שאנו מקיימים. גם הם הפכו להיות חלק מהשגרה - לובשים ציצית (או לא) מבלי לשים לב, מניחים תפילין ומתפללים מבלי להתכוון. על זה נאמר "תפילה ללא כוונה כגוף ללא נשמה".

ב. **השחוק והלצון (ציניות)** - הציניות מקלקלת כל חלקה טובה. יש כאלה שעושים צחוק מכל דבר שנאמר או נעשה, ואפילו הוא נושא חשוב. הדבר גור אחריו זלזול וביטול. כל אדם שנזלזל בו, לא נצליח לקבל את דבריו, וזה לא משנה אם הדברים שיאמר יהיו נכונים. הכל בסיבת הזלזול. אם כן איפוא, אם נזלזל בכבוד התורה או בכבוד הרבנים, ואם נאמר משפטים נבובים כדוגמת "מה, נהיית דוס?", או "מה השטויות האלה!?" (לגבי הלכות הלא מובנות לנו), הדבר ודאי יביא לידי ביטול והפחתה בקיום המצוות.

ג. **החברה הרעה** - לחץ חברתי שלילי. אין לחץ גדול יותר המשפיע על האדם מאשר לחץ חברתי. על כן אנו באים לישיבה או הולכים לתנועות נוער דתיות, כדי להסתובב בחברה טובה אשר תשפיע עלינו לטובה. באותה מידה חברה יכולה להשפיע גם לרעה. לדוגמא: אתה רוצה לישון מוקדם אבל החבר'ה רוצים להסתובב עוד קצת, אתה רוצה להישאר לשבת בישיבה או להמשיך ללמוד אחרי הסדר והחבר'ה ממהרים הביתה או ללכת לאכול...

כל אלו מרחיקים אותנו מן הזהירות, ומונעים מאיתנו להתבונן במעשינו ולהתחזק בעבודת ה'!!

לסיכום, אנחנו צריכים לעמוד מול יצר הרע שמנסה ע"י שגרה, הציניות והלחץ חברתי להסית אותך מלהתבונן. כל זאת עושה היצר מפני שיודע הוא כי על ידי התבוננות ותשומת לב במעשינו תגרום לחרטה עד שנגיע גם לעזיבת החטא. אנו צריכים להלחם בו בכלים שלמדנו מרבתינו - דרך ההתבוננות נדע את אשר לפנינו ונפלא את דרכנו עד שנמלא את ייעודנו.

יהי רצון שנזכה להתקרב לקב"ה, אמן.

אני לא פראייר!

שמואל לנדסמן

במהדורת החדשות המרכזית פרסמו, שגאיזמק תורם שבוע נופש בבית מלון באילת (בהכשר חלק למהדרין ובריכה נפרדת כמובן) למאה משפחות מתושבי שדרות, שעמדו בצל הפגזות מצד בני דודנו - שכינהם "הטובים". משה ישראלי (שם בדוי), תושב שדרות, בשמעו את הבשורה המשמחת הזדרז לבנין העריה, על מנת להסדיר את הרישום לנופש. שמחה גדולה שררה בביתם של משפחת ישראלי והם החלו מצפים לתאריך הנופש הנכסף. משה ובני ביתו החלו לארוז מזוודות, וכשהגיעו לרחבת האוטובוסים, שמע משה שנשאר מקום למשפחה אחת בלבד. משה נשם לרווחה, והזדרז לעמוד בתור. משה הסיט מבטו לרגע, וכשהחזיר את מבטו ראה שמישהו עקף אותו בתור, עלה לאוטובוס עם משפחתו ותפס את המקום האחרון! משה, בהיותו אדם נינוח לקח את ילדיו ואשתו הצדקת וחזר הביתה.

האם נהג משה נכון? האם לא היה צריך להתעקש על מה שמגיע לו? הרי רק **פראייר** יוותר על מה שמגיע לו!

צריך לזכור שיש גם צד שני למטבע. כאשר אדם מגיע למצב בו יש לו אפשרות להתעקש או לוותר, יעצור לרגע ויבדוק עם עצמו, האם ההפסד המיידי שיפסיד כרגע בגלל הוויתור, שווה לו יותר מההפסד שיהיה לו לטווח הארוך אם יתווכח ויתעצבן כתוצאה מכך שיעמוד על שלו, ואפילו כשמגיע לו.

כשאתה מתעקש על מה שמגיע לך, לא תקבל את זה בקלות. הרי האיש שלא היה אכפת לו ממך, שעקף אותך בתור או לקח ממך משהו המגיע לך, לא יוותר לך בקלות. ואז תתעצבן ותצעק עליו שהוא חצוף. כמובן הוא יענה, ותתרגז עוד יותר מהחוצפה שלו, עד שלבסוף, אפילו אם תקבל את מה שמגיע לך, תפסיד את שלוות הנפש שלך, תמשיך להיות עצבני למשך שעות, ושלא לדבר על הבריאות, שהוכח כי היא נפגעת מכעס ועצבים. אם כן, בסיכומו של עניין, אולי היה עדיף לוותר על הרווח המידי של מה שמגיע לך, ולהרוויח את הרוגע והשלווה שחשובה הרבה יותר להמשך החיים.

איני יודע אם צריך לוותר בכל פעם שיש מקרה שאתה יכול להפסיד ממנו. אם ההפסד גדול עד כדי כך ששווה לך להתווכח בשבילו, אז תעמוד על שלך ותשתדל להיות נינוח ככל האפשר.

אבל בסופו של דבר, הרוב המוחלט של העצבים והויכוחים שיש לנו בחיים, הם לא על דברים גדולים ששוים את שלוות הנפש שלנו (שמישהו הונה אותך במיליון דולר, או שלקחו לך את החופשה המשפחתית באילת על חשבון הבנק של גאידמק וכדומה), אלא על דברים קטנים (שמישהו עקף אותך בתור למכוניות המתנגשות בסופרלנד וכדומה).

במקרה כזה, השייך לדברים הקטנים, כשאתה מוותר - אינך פראייר, כי **מה זה פראייר? פראייר, זה אדם שמוותר ונותן לאחרים ללא כל תמורה.** אבל אדם שינקה לאדם אחר את הבית ובתמורה יקבל אלף דולר, בודאי אינו פראייר כי קיבל תמורה עבור עבודתו. כך אדם שוותר לאחר, מרוויח את שלוות הנפש שלו, ששווה יותר ממכוניות מתנגשות בסופרלנד. וכמובן, שאין לשכוח את השכר הרוחני מאת הבורא על מעשה אצילי שכזה.

חשוב לציין שהויתור צריך להיות גם כלפי חוץ, אבל בעיקר כלפי פנים עם עצמך. כי אם הויתור הוא רק כלפי חוץ, אז אתה באמת פראייר, שהרי לא הרווחת כלום, והפכת את עצמך סתם לאסקופה נדרסת. רק כשאתה מוותר באמת מהלב אתה מרוויח את שלוותך ובריאותך.

ידוע שבית הלל ובית שמאי חולקים בהרבה דברים, וברוב הנושאים הלכה כבית הלל. שואלת הגמרא, במה זכו בית הלל שהלכה כמותם? יצאה בת קול מן השמים ואמרה "מפני שנוחים ועלובים" (=סבלנים). ללמדך שכל המשפיל עצמו, הקב"ה מגביהו, וכן להפך.

ויש לשאול: מדוע מזכירים את שני המושגים "נוחים ועלובים"? התשובה היא שיש שני סוגי ותרנים, אחד שמוותר ונינוח כלפי חוץ אך בפנים בוער כאש, ויש את בית הלל, שהיו נוחים כלפי חוץ ועלובים וסבלנים בפנימיות הלב, ובזה זכו שהלכה נקבעה כמותם.

בעז"ה נזכה כולנו לדעת לוותר **באמת** אחד לשני ונמצא את שלוות הנפש והרוגע בחיים!

מידת הכעס

ברק טמיר

כשאתה צועק שומעים אותך, כשאתה מדבר מקשיבים לך

נאמר בתלמוד: "כל אדם שכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו. אם נביא הוא - נבואתו מסתלקת ממנו" [פסחים סו ע"ב].

מה כל כך גרוע באדם שכועס, שהגמרא נקטה לשון כל כך קיצונית ש"חכמתו מסתלקת ממנו" וכי בגלל שאדם כועס כל עמלו ולימודו נעלם ממנו?!

בגמרא מסכת שבת [קה ע"ב] נכתב כך: "המקרע בגדיו בחמתו והמשבר כליו בחמתו והמפזר מעותיו בחמתו יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, **שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד עבודה זרה והולך ועובד**. אמר רבי אבין מאי קראה [תהילים פא] לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? - הוי אומר זה יצר הרע".

אדם שכועס, הוא "טורף את נשמתו" ע"י הכעס; הנשמה מסתלקת ממנו, ובמקומה באה השראה מצד יצר הרע. כלומר, אנו יודעים שבאדם יש נשמה, שהיא ההשראה העליונה השורה באדם, ואת אותה השראה עוקר הכעסן ע"י הכעס, ובמקומה באה השראה רעה, מה"אל זר שיש בגופו של אדם", הוא יצר הרע.

כל אדם שיצא לו לכעוס מבין היטב את דברי הרא"ש "ויתרחק מן השחוק והכעס כי מבלבל רוחו ודעתו של אדם" - כשאדם כועס, הוא מרגיש כאילו

ליבו אינו איתו ושהוא נהפך לאדם אחר. כעבור זמן, כשהאדם נרגע הוא מתפלא לעצמו ואומר "האמנם האיש שהתעצבן וצווח הוא אני?!"

ומה התועלת בכעס? מה משיג אדם שקם ודופק על השולחן, דורש את רצונו ומתפרץ בצרחות? הכעסן גורם לכך שישנאו אותו. אז אולי מבוקשו ייעשה מחמת פחד, אך אהבה ואהדה לא ירחשו לו לעולם. וכמו שנאמר "רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו" [קידושין מא ע"א].

מידת הכעס מעידה שבעליה אחוז עמוק גם במידת הגאווה. אדם שקם וצועק על מנת שמבוקשו יתמלא, יוצא מתוך נקודת הנחה שהכל מגיע לו. אדם שכזה, איוולתו וחרפתו נגלות לעיני כל בשעת כעסו, כי הכעס גורם לו לטירוף הדעת.

משל למה הדבר דומה? לקדרה שהיא נתונה על גבי גחלים. כל זמן שאינה רותחת, אין אדם יודע מה שבתוכה. עלתה רתיחתה, הרי היא פולטת לחוץ והכל רואין אותה [ספר "מעלות המידות"].

לרב הקדוש רבי מיכל מזלטשוב זצ"ל היו תפילין יקרים וקדושים, שנפלו לו בירושה מאביו הצדיק. התפילין הללו היו יקרים לו מכל יקר, וחסידים עשירים רצו פעם לקנותם מאתו בסכום רב מאוד, והוא לא הסכים לכך. אשתו הציקה לו מאד על מנת שימכור את התפילין לצורך פרנסת ביתם כי היו חיים בדוחק גדול, אך הוא עמד על דעתו ולא מכרם.

והנה קרבו ימי חג הסוכות, ובזלטשוב אין אתרוג. מחכים להביא אתרוג ממקומות שונים, ולשווא - אתרוג אין. הגיע ערב החג, והנה הביא איש אחד אתרוג יפה ומהודר, ומבקש בעדו חמישים רייניש. נמלך רבי מיכל, ומכר את התפילין של אביו ז"ל בעד חמישים רייניש, וקנה את האתרוג. ראתה

אשתו, שבעלה השיג אתרוג, והבינה שבטח עלה האתרוג בסך רב, והתחילה לחקור ולדרוש אצלו מאין הכסף. בתחילה התחמק בתירוצים שונים אך לבסוף הוכרח לספר לה, שמכר את התפילין בשביל האתרוג. מששמעה האישה את דבר מכירת התפילין, נתמלאה חימה, והתנפלה על בעלה בחירופין וגידופין: "הייתכן?! כמה פעמים הפצרתי בך למכור את התפילין בשביל צרכי הבית ההכרחיים החסרים לנו, ולא מכרת, ועכשיו בשביל אתרוג נטלת ומכרת?" ולא נתקררה דעתה עד שמרוב כעסה נטלה את האתרוג שהיה מונח על השולחן, נשכה בשיניה את הפיטם שלו והשליכתו לארץ...

רבי מיכל ראה את אשר עוללה לו אשתו, ואף הגה של תלונה לא הוציא מפיו. אף סימן של קפידא לא הראה, אלא אמר אותו צדיק: "תפילין - אין לי, אתרוג - אין לי, הגם כעוס אכעס? לא אכעס". באותו לילה נגלה לו אביו בחלומו ואמר לו: "דע לך בני שהודיעוני בשמים שגדול המעשה האחרון שלך יותר מן הראשון, שכרך בשמים במעשה האחרון שהתגברת על עצמך ולא באת לידי כעס - גדול וחשוב פי כמה מהמעשה הראשון שפיזרת ממון רב על האתרוג..."

ומה יעשה אדם על מנת להינצל מהכעס?

הגדר הגדול להינצל מהכעס הוא שירשום בכתב וילקט את מאמרי חז"ל ומדרשים בגנות הכעס ויהיו לזיכרון בעיניו, ויהגה בהם מדי יום ביומו ועל ידי יראת החטא ירחק ממידה מגונה זו. ואם לא יצליח בכך, בכל פעם שכועס - יקנוס עצמו בממון או בתעניות. ואם האדם לא מצליח להימנע מלכעוס, שלפחות ישים מחסום לפיו ולא ידבר - כמו אילם, כי השתיקה מבטלת את הכעס [פלא יועץ, ערך כעס].

גם קול נמוך משקיט את הכעס, ולכן אם לא יוכל לשתוק אז לפחות שידבר בנחת. זאת ועוד, אם יוכל האדם, טוב שלא יביט בפניו של אדם הכועס, אלא ידבר איתו בלי לראותו ועל ידי כך יבריא כעסו מליבו [ראשית חכמה, שער הענווה].

יהי רצון שנצליח לכבוש את כעסינו ולהינצל ממידה מגונה זו, אמן.

מידת הוותרנות

יוסף ברזילי

בזמן שאדם בולם את פיו כשמעליבים אותו ופוגעים בכבודו אז ראוי הוא שכל העולם יעמוד רק בזכותו. הסיבה לכך היא, שמעיקר הדין היה רשאי אותו האדם להגן על כבודו ולמחות על בזיונו. ומשום שהתגבר על מידותיו, והתנהג לפניו משורת הדין לכן ראוי הוא שהעולם יתקיים בזכותו. כמו שנאמר בגמרא [חולין פט ע"א]: "אמר רבי אילעא אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה. רבי אבהו אמר מי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר ומתחת זרועות עולם. ופירש רש"י: "שבולם עצמו - סוגר את פיו. ומתחת - מי שנדרס תחת הכל הוא זרועות עולם".

מדברי הגמרא למדנו, שמקור בלימת הפה היא נמיכות הרוח שיש בקרבו, ובזכות מעלה גדולה זו של ענוה זוכה למעלה הנזכרת.

רוח נקי יש לו לוותרן, שכן אמרו רבותינו [סוטה פרק א משנה ז]: "במדה שאדם מודד בה מודדין לו", ועוד אמרו [מסכת דרך ארץ פרק ז הלכה ג]: "כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, שנאמר מי אל כמוך נשא עון ועבר על פשע, למי נושא עון, למי שעובר על פשע". כי כפי שאדם מתנהג עם חבריו בעולם הזה כך ישפטו אותו על מעשיו בעולם הבא. לאור זאת, בזכות שוויתר לאותם המעליבים אותו ומחל להם בלב שלם, כך עתיד הקב"ה לוותר למחול לו על חטאיו.

וכן כתב בספר טהרת הקודש [חלק ב פד, א] "בעת שבזים אותו יאמר: "צדיק אתה ה' על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני מאמין באמונה שלימה שבאו לי אלו הבזיונות לטובתי - כדי שימתקו הדינים מעלי ויתכפרו עונותי מחטאי

לפני ה'!". ומסופר בגמרא [ראש השנה יז ע"א] על רב הונא בנו של רב יהושע שנטה למות. בא לבקרו רב פפא וראה שהוא הולך להפטר מן העולם בקש שיכינו לו תכריכים. בסופו של דבר קם רב הונא מחוליו והיה רב פפא מתבייש לראותו. בסופו של דבר נפגשו ואמר רב הונא לרב פפא שהוא צדק, ואכן הוא נטה למות, אלא שהקב"ה חס עליו והחזירו לחיים מפני שהוא אינו עומד על דבריו ומעביר על מידותיו, ולכן זכה שלא ידקדקו אחריו בדין".

בחיי החברה והמשפחה יזכה הוותרן לחיים נוחים ושלווים שכן ימחל על כבודו אם יבזו אותו ולא יקפיד על ממונו אם יאבד או ייגנב. ומסופר על החפץ חיים שבאחת השבתות אירח אצלו אדם ונתן לו מקום לינה בביתו. לאחר הקידוש בליל שבת כשכולם כבר נרדמו, נשמעו רעשים מפינת האוכל, החפץ חיים התעורר משנתו וקם לבדוק מה מקור הרעש. הוא ראה את אותו האורח מחזיק בידו את פמוטות הכסף של החפץ חיים ובורח מהחלון. החפץ חיים יצא אחריו בריצה וצעק לעברו "הפקר! הפקר! הפמוטות מכסף טהור, אל תמכור אותם בזול!".

הרב לא דאג על ממונו כי הוא האמין שהכל מאת ה' יתברך, "ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך" [איוב א, כא]. ואם הכל מאת ה' אז אין לו מה לדאוג, כי הוותרן יעשה את המוטל עליו בעבודת ה' שלו ללא פניות והרהורים על מה מגיע לו ומה לא. בזכות אמונה זו חייו יהיו שלווים יותר, ועם פחות דאגות. הוותרן יהיה גם נוח לקרוביו ולמכיריו, שאם יצטרך לעשות דבר שלא לכבודו או לא לרוחו באותה השעה, אף-על-פי-כן יבטל רצונו לרצונם ויעשה את המוטל עליו. וכנ"ל גם בחייו עם משפחתו, הוריו, אחיו, אשתו, ילדיו וכו'. הוא יוותר על רצונות שלו כדי להשכין שלום בבית, ייטול חלק בעבודות הנקיין ובסידור הבית, חינוך הילדים וישקיע זמן עם אשתו גם אם זה יעלה לו בויתור על רצונותיו האישיים.

מאידיך, הוותרן האמיתי הוא זה שידע להבחין על מה טוב ונכון לוותר, אך לא פחות מכך צריכים לדעת גם היכן אסור לוותר. דוגמא קיצונית: "מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דאמר מר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך" [כתובות יז ע"א]. אך לא רק מלך, יש פעמים שגם לאדם רגיל אסור לוותר, ולכל הפחות חייב לשקול אם אותו הוויתור נכון לאותה העת. למשל, אם בנו של אדם עשה מעשה רע, יתכן שאם אביו יוותר לו על כך ולא יענישו - יצא שכרו בהפסדו, וכתב שלמה המלך במשלי [יג, כד] "חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר". כמובן שלא כל המקרים זהים, ויש לשקול כל מקרה בכובד ראש ובהתייעצות עם גדולים. מכאן נלמד על שאר המקרים בו צריך לשים לב אם זו עת לוותר או עת לעמוד על עומדו ולהתעקש.

מסופר על דויד המלך שכאשר שמעי בן-גרא קלל וביזה אותו ואת מלכותו מחל לו דויד המלך בטענה ש"ה' אמר לו קלל". דויד המלך השכיל להבין שלא שמעי בן-גרא הוא שעומד מולו אלא הקב"ה הוא שמנסה אותו לראות אם יוותר או לא. וכן באחרית ימיו בקש מבנו שלמה המלך שאחר פטירתו יעשה שלמה משפט בשמעי בן-גרא רק בגלל שביזה את כבוד המלכות. הסיבה שחיקה דויד המלך עד סוף ימיו היא כדי שלא תהיה לו שום נגיעה אישית או רגש כל שהוא על כך שביזה את כבודו האישי.

מכאן שהזוכה למידת הוותרנות, מלבד שזוכה לזיכוך מידותיו זוכה גם לביטחון ואמונה שכל מה שקורה עמו הכל מאת ה' יתברך, לחיי חברה ומשפחה שקטים ושלווים, וכן שאין מדקדקים אחריו מן השמיים כמו שהוא אינו מקפיד אחר קרוביו ומכיריו.

מקורות: ספר "כצאת השמש בגבורתו", התקליטור התורני.

מידת הכעס

יאיר אביטל

אישיותו של האדם מורכבת מצדדים שונים ומגוונים. כל פן קשור באופן כזה או אחר למשנהו. עבודתו של האדם בתיקון מידותיו צריכה להיעשות כך, שתיקון המידות ייעשה באופן משולב. היינו, אי אפשר לתקן מידה אחת באופן בלעדי. צריך להתמקד במידה אחת בכל פעם, אולם זה חייב להיות משולב בהתקדמות מוסרית כוללת.

אחת המידות הבולטות היא מידת הכעס, מידה אשר משחיתה את נפש האדם, אם היא שולטת עליו. כשאדם כועס הוא מאבד שליטה, והוא אינו יכול לפעול בשיקול דעת והיגיון. חכמים אמרו על כך, שמי שכוועס הוא מאלה שחיו אינם חיים.

כשאדם כועס, נשמתו כאילו עוזבת אותו לאותם רגעים. ניתן לראות זאת אצל ילדים שפרצה ביניהם מריבה. המורה מגיע להפריד ביניהם, ובסיום הריב, הוא מנסה לברר מה היה בדיוק. והנה, מלבד תיאור כללי של האירוע, אף ילד לא יוכל לתאר בדיוק מה הלך באותם רגעים, משום שהוא היה אחוז בטירוף מסוים, אשר לכאורה לא היה לו שליטה עליו. רק לאחר שהאדם נרגע והאדרנלין יורד, נשמתו חוזרת אליו, ואז הוא מסוגל לחשוב בהיגיון ולשקול את מעשיו.

אדם כועס בעיקר משום גאוותו

חכמים קישרו את מידת הכעס עם מידת הגאווה. הכועס בטוח בצדקתו, ולכן כל הדברים צריכים ללכת על פי רצונותיו ורק על פי איך שהוא רואה את הדברים. אם בסופו של דבר הדברים לא התרחשו כמתוכנן, או שיש אנשים עם דעות שונות משלו, הוא מיד כועס. זו מידת הגאווה שלא נותנת לו לראות שיש אנשים יותר חכמים ומבינים ממנו, וכתוצאה מכך הוא כועס. צריך לזכור, שהאדם צריך להיות עניו כלפי הקב"ה, ולהבין שגם כאשר מתרחשים דברים אשר לא לרוחו צריך לדעת שהכול מאת ה'. החכמה היותר גדולה היא להרגיש ענווה גם כלפי הסביבה, כי כאן לא תמיד רואים את ההבדל הגדול שבינך לבין העומד מולך, ואתה עלול ליפול למידת הגאווה והכעס ביתר קלות. גם כאן צריך לזכור שהכל מאת ה', וממילא אין לו על מי לכעוס.

דרך תיקון המידות

ישנה טענה רווחת בין בני האדם לגבי כל העניין של תיקון המידות. "אין מה לעשות! אי אפשר לשנות! ככה ה' ברא אותי, ואין ביכולתי לשנות זאת!". חשוב לזכור, שחוץ ממתן תירוץ דחוק לעצלות שבך אין באמירה זו שום בדל של אמת.

צריך לדעת כלל מרכזי בכל תחום בחיים, ובעיקר בעניין תיקון המידות, "גם מסע של אלף מייל מתחיל בצעד אחד קטן". המסע לתיקון המידות הינו מסע ארוך ומתיש, והוא אינו מסתיים כמו שאנשים חושבים תוך חודשים ספורים. זהו מסע לכל החיים!

התורה מצווה אותנו לא רק על דברים חיצוניים אלא גם על המחשבות שלנו, כאשר יש לכך השלכה אף על תת-המודע.

לכאורה הדבר תמוה, וכי אני יכול לשלוט על המחשבות, או על הכעס שלי, שהוא בעצם דבר מתפרץ אשר לכאורה אין לי שום שליטה עליו?

חכמים מלמדים אותנו, שבכדי לשנות את התגובות הלא-רצוניות שלנו אנו צריכים קודם כל לשנות את התגובות שיש לנו שליטה עליהם, וכך ע"י עבודה קשה ומייגעת, אף תת-המודע ישתנה.

תת המודע מושפע מהדברים שאנו חווים במשך היום, וכן מהחינוך ומהדברים הסובבים אותנו. כל אלה משפיעים בעקיפין על ההתנהגות היומיומית שלנו.

חז"ל המחישו לנו זאת במאמרם המתייחס לגבי המצוות, וזו לשונם "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". ולכאורה, אם הוא רוצה לזכות אותם, מדוע להרבות ולהעמיס עליהם מצוות, אלא הקב"ה הביא לנו את המצוות לא בשבילו אלא בשבילנו, שכן אם אדם מקיים מצוות, הן משפיעות עליו ומעדנות אותו. קיום המצוות הופך גם את תגובותיו הלא-רצוניות, אשר פורצות מן תת-המודע והופכות למעודנות ושקולות יותר.

מידת הכעס שונה משאר המידות, בכך שהיא מצויה באופן טבעי אצל כל אחד. נכון שיש אנשים רגועים יותר ורגועים פחות, אולם כמעט לכל אחד ישנם זמנים בהם הוא יוצא מכליו. לכן ההתמודדות עם מידת הכעס דורשת עבודה מאומצת מכולנו, עבודה של איפוק וסבלנות. כמובן, וכפי שהזכרנו, המפתח הבסיסי להצלחה, טמון בחיים של תורה ומצוות, שזוהי דרך סלולה לחיים רגועים ושלווים.

עין טובה יוסף בן משה

נפתח במעשה שנודע מקורות העמים, בימי קדם היו העשירים מלווים מעות לדלים בריבית, והחוק היה, שכשלא היה לדלים לשלם היה למלווה רשות לקחת אותו ואת אשתו ובניו לעבדים, ולעשות בהם כרצונו. עד כדי כך שבעלי הרכוש הדל, הפכו לרשים - חסרי כל רכוש. כתוצאה מכך, התעוררה שנאה בין חסרי הרכוש לבין בעלי המעמד הגבוה, שהתבטאה במרד כנגד העשירים וגבתה הרוגים רבים. מצב זה נמשך עד ששרי המדינה היו משלמים את חובות חסרי הרכוש מכספי המדינה. בשל כך, העשירים כבר לא היו מלווים בריבית אלא חננו את הדלים בצדקה ובברכה, ושררה אחווה בניהם, כמו שנאמר "טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל" - לא מי שהלווה בריבית לדל והפך אותו לרש, אלא מי שנתן מכספו בלא בצע, בעין טובה, הוא יבורך מן העם.

למעשה ניתן להסתכל על מידת "עין טובה" בשני מישורים:

א. **עין טובה כלפי עצמו** - יסתפק האדם במה שיש לו וישמח על כך, כמו שנאמר "איזהו עשיר? השמח בחלקו!" [אבות פרק ד משנה א]. לפעמים הוא רואה רק את הרע, ולא שם לב כמה טוב יש בחלקו, כי הטוב נראה לו כברור מאליו. אבל לא כך הדבר, עליו להודות לקב"ה מידי יום על כל מה שיש לו ולשמוח על כך.

ב. **עין טובה כלפי חברו** - ישמח בטובת חברו שמחה אמיתית וכנה, נטולת כל מחשבה רעה, וירגיל עצמו להרגיש בטובת האחר כאילו היא טובתו שלו.

רבן יוחנן בן זכאי אמר לתלמידיו "צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם?" [אבות פרק ב משנה ט]. רבות הן המידות הטובות והישרות שצריך האדם להידבק בהן, אלא, שרבן יוחנן שאל את תלמידיו מהי המידה העיקרית והיסודית שידבק בה האדם בשלמות, ושעל ידה הוא מגיע לשאר המידות הטובות והחשובות. קם תלמידו רבי אליעזר ואמר כי המידה החשובה ביותר, שהיא יסוד כל המידות הטובות, הינה מידת **העין הטובה**, שיסתפק האדם במה שיש לו וישמח בטובת זולתו. אדם כזה הוא אהוב ומקובל על כולם, וכולם אהובים ומקובלים עליו, והרי אהבת העולם היא שורש כל המידות.

במסכת אבות [פרק ה משנה יט] נאמר: "כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. **עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו**, עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע". מכאן אנו מבינים, שמידת העין רעה היא הרסנית כשלעצמה ועכורה מיסודה. אדם שאוהב בצע ומתוך כך הוא מתמלא קנאה ועינו רעה על אחרים, הרי הוא מתלמידיו המובהקים של בלעם הרשע.

האדם, שהוא צלם אלוקים, צריך לשאוף להדמות לקונו על ידי פעולותיו שיהיו דומות לאלה של הקב"ה, והם בעצם שלשה עשר מידות של רחמים. מידות אלו רמוזות בפסוק "מִי אֶל כְּמוֹד נְשִׂא עֹון וְעָבַר עַל פְּשַׁע לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא הִחְזִיק לְעַד אֲפֹ כִּי חָפַץ חֶסֶד הוּא" [מיכה ז, יח]. מידת העין הטובה רמוזה אף היא בפסוק ("לשארית נחלתו"), דבר המעיד על גדולתה של מידה זאת.

הקב"ה מרגיש קירבה עמוקה לעם ישראל וקורא לנו בכינויי חיבה רבים, כגון: "בתי", "אחותי", "אימי", וכפי שפרשו חז"ל, שהקב"ה מתייחס

אלינו כיחידה אחת ובלתי נפרדת ממנו. אם הוא יעניש את עמו הוא כביכול ירגיש את הכאב עליו. כך צריך האדם להרגיש כלפי חברו, וכלפי כל אחד מבני ישראל, שהרי כולנו יחידה אחת משותפת מפני שהנשמות כלולות יחד. יתר על כן, פירשו רבותינו שכל הנמנה מעשרה הראשונים בבית הכנסת (עניין גדול יש בדבר מפני שהשכינה מקדימה לבוא ע"י העשרה הראשונים), ואפילו מאה יבואו אחריו מקבל שכר כנגד כולם. מאה פשוטו כמשמעו!!! מפני שהעשרה הם כלולים אלו באלו - הרי הם עשרה פעמים עשר, ונמצא שכל אחד מהם כלול ממאה. אם כן אפילו יבואו מאה - לראשון יש שכר כנגד מאה. וזה הטעם שישראל ערבים זה לזה, מאחר ולכל אחד יש חלק מחברו. אם חוטא האחד, פוגם הוא את עצמו, אבל לא רק את עצמו, אלא גם חלק מחברו שנמצא בו.

כאמור כל ישראל הם כגוף אחד זה עם זה, וכך ראוי האדם להיות חפץ בטובתו של חברו, ועינו צריכה להיות טובה בטובת חברו, וכבודו יהיה חביב עליו כשלו. ומטעם זה נצטוונו "וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" [ויקרא יט, יח].

וראוי שירצה למצא צדדי כשרות בחברו ולא ידבר בגנותו כלל, כפי שהקב"ה לא רוצה בגנותנו ולא בצערנו, וכך, מטעם הקרבה אף הוא לא ירצה בגנות חברו, ולא בצערו ולא בקלקולו. וירע לו ברעת חברו כאילו הוא ממש היה שרוי באותו הצער. ממילא גם ייטב לו כאילו הוא היה באותה הטובה.

מידת הקמצנות

יוסי זילברזמן

שורש הקמצנות

בבואנו לדון במידה רעה זו שנקראת קמצנות כולנו מלאים רתיעה. יודעים
אנו וגם זוכרים כיצד כשהיינו ילדים, איך טבע הקמצנות טבועה בילד.
למשל, כאשר יש לו צ'ופר ואינו רוצה לחלוק יחד עם אחיו או חבריו. גם
לאחר מכן, כאשר האדם גדל והבין שאין הוא לבדו בזה העולם, אלא יש
עוד אנשים סביבו וצריך להתחשב בהם, אז הוא אמנם מוכן לשתף את
האנשים שסביבו במה שיש לו, למשל לתת לילדים אחרים בשכונה סיבוב
על האופניים שלו ולשחק בכדור שלו וכדומה. אך אם יבקשו ממנו דבר
יותר פרטי ויותר חשוב, סביר להניח שיהיה לו קשה יותר לתת.

השאלה שנשאלת היא, מה גורם לאדם להיות קמצן? או מצד שני, מה גרום
לאדם להיות איש חסד ומעניק?

במאמר זה ננסה להבין את השורש הרע במידה זו של הקמצנות.

המשנה במסכת אבות [ה, יג]: "ארבע מידות בנותני צדקה: הרוצה שייתן ולא
ייתנו אחרים - עינו רעה בשל אחרים. ייתנו אחרים והוא לא ייתן - עינו רעה
בשלו. ייתן וייתנו אחרים - חסיד. לא ייתן ולא ייתנו אחרים - רשע". כשמנסים
להביט על המכנה המשותף בין נותני הצדקה אנו רואים **שרמת צרות העין היא
זו שמשנה את טבע האדם, ובהקשר שלנו - את רמת הקמצנות שבו.** וכן מצינו
במשנה אחרת במסכת אבות [ב, ט] בנוגע לשאלה "איזוהי דרך רעה שיתרחק
ממנה האדם?" שר' אליעזר השיב כי מדובר במידת "עין הרע", ובהמשך [אבות ב,

[יא] אמר ר' יהושע: "עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאים את האדם מן העולם". וכן מצינו שי"ב אלף תלמידים לרבי עקיבא מתו בזמן קצר, והטעם למותם היה שהייתה עינם צרה אלו באלו. מידת עין הרע היא שמביאה את הקנאה, עליה שנאמר [משלי יד, ל] "וְרָקַב עֵצְמוֹת קְנָאָה", שעצמותיו של האדם מרקיבות בעודו בחיים. זאת ועוד, אפילו אם יברך אדם רע-עין את חברו - קללה תחשב לו. ויתרה מזו, יש איסור גדול לאכול את לחמו של רע-עין [ע"פ משלי כג, ו], מפני שהנאה זו תזיק לאותו אדם [זהר שמות ג].

האם יש טוב בקמצנות?

צריך לדעת, שיש איזו שהיא מעלה טובה בשורש הקמצנות, שהאדם לא יהיה פזרן - שלא לפזר ולאבד ולהוציא הוצאות מרובות במקום שאינו צריך. הרי התורה חסה על ממונם של ישראל, ואפילו שווה פרוטה יהיה חשוב בעיניו הרבה, ושלא להניחו לאיבוד. וכך מצינו ביעקב עליו השלום, שסיכן עצמו בשביל פכים קטנים. לפי שהצדיקים חביב עליהם ממונם, לפי שאין פושטים ידיהם בגזל. גם עשירי עם, שמרבים לעשות טוב, לא מפני זה הותר להם לפזר ולאבד ולעבור על "בל תשחית", שהרי עדיין לא העשירו את כל העניים, ועתידים לתן דין וחשבון על מה הוציאו את ממונם. בפרט תלמידי החכמים ונשותיהם וכל בני ביתם מוטלת עליהם לדקדק הרבה בהוצאותיהם שלא להוציא אלא דבר שהוא מוכרח.

לסיכום, מידת הקמצנות היא מידה מאד גרועה, וכפי שהזכרנו, היא מסוגלת להוציא את האדם מן העולם. לכן חשוב לתת כמה שיותר, וזה עדיף בהרבה מאשר כל הזמן לקבל.

יהי רצון שה' יעזור לנו כמה שיותר כדי שנצליח לעמוד בניסיון הקמצנות!

מדבר שקר תרחק

דויד אהרון ציוני

התורה בפרשת משפטים מזכירה את הפסוק הבא "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּרְחַק"
[שמות כג, ז].

הכתוב מזהיר אותנו להתרחק מדבורי שקר. לא רק שלא לדבר דברי שקר,
אלא להתרחק בכלל מדברי שקר מרוב שהדבר שנוא לתורה.

וצריך כל אדם לדעת, שאחד משלשת עמודי העולם היא מידת האמת.
כשבני האדם מדברים אמת הם מורידים שפע וברכה לעולם. הכתוב אומר
[תהלים פה, יב-יג] "אֱמֶת מֵאֲרֶץ תִּצְמַח וְצֶדֶק מִשָּׁמַיִם נִשְׁקֶף. גַּם ה' יִתֵּן הַטּוֹב
וְאֲרַצְנוּ תִתֵּן יְבוּלָה". כאן הכתוב מבאר לנו שכשהבריות מדברות אמת אז
הם עושים צדק וצדקה בשמים וטוב לעולם, אבל כשהבריות מדברות שקר
אז חלילה הקב"ה כועס מאד, ועל ההשלכות של כעס זה לא כדאי להרחיב
את הדיבור.

הרבה צרות נגרמות מהרגל רע זה, שהבריות מדברות שקר, והדבר מביא
למכשולים רבים. בשל כך אדם צריך להתרחק מדברי שקר ולדבר רק אמת,
ואסור שיהיה גם בחינה של "אחד בפה ואחד בלב".

מעשה באדם שהיה עובר עברות וחוזר עליהם תשובה, וכעבור זמן לא רב
היה חוזר לסורו וחוזר לעשות עברות ושב עליהן בתשובה, וחוזר חלילה.
יום אחד הלך אותו אדם לתלמיד חכם אחד, נפל לרגליו והתחנן לפניו
שימצא לו איזושהי תקנה טובה או שילמד אותו הנהגה טובה, והעיקר
שיוכל לחזור בתשובה שלמה. אמר לו החכם שהוא מוכן לעזור לו בתנאי
שישבע לו בשבועה חמורה מאד שלעולם לא יוציא דברי שקר מהפה. אמר

אותו אדם: "הרי אתה יודע אדוני, שעוונותי מרובים ואין עברה שלא עברתי בכל התחומים. אז עם כל כך הרבה עוונות מגוונים, איך אוכל לתקן את עצמי רק בזה שלא אדבר שקר?" אמר לו אותו תלמיד חכם: "אתה תעשה את מה שאמרת לי ותראה שלא תשוב לחטוא עוד". אותו האדם נשבע בשבועה חמורה שלא לדבר יותר דברי שקר וחזר לעסקיו. עבר מעט זמן והיצר השיאו להיכנס לבית חברו שלא שהה בביתו באותה העת, ולגנוב את כל ממונו. אותו יהודי צירף מעשה למחשבה והחיש צעדיו לבית חברו. כשיצא מבית חברו עם כל ממונו החל לחשוב בלבו: "הרי שכני ישאלני מאיפה לקחתי חפץ זה וזה, ואם אודה שגנבתי - יקחו אותו ממני ויצא לי שם של גנב, ואם אומר שזה שלי (שקבלתי פקדון וכדומה), הרי שאני אעבור על השבועה החמורה שנשבעתי שלא לדבר שקר. ובכן כבש את יצרו והחזיר את כל הממון שגנב לחברו. כך גם היה גם בענין הזנות, שהיצר השיאו והוא חזר בו מהחשש שיצטרך לשקר. עם הימים נגמל מעוונותיו הרבים, וחזר בתשובה שלמה.

מכאן למדנו, שהמתרחק מן השקר זוכה להנצל משאר העברות, משום שהוא מנסה לדבוק באמת, ועל כל דבר עברה שיעשה יעורר בו מצפונו הרהורי תשובה, בהסתמך על כך שאין זה מעשה של אמת. כך יצליח להתרחק מכל המעשים הרעים.

יהי רצון שנזכה לחזור בתשובה שלמה, ונלמד את לשוננו לדבר רק דברי קדש ואמת!

מידת האמת

יוסף כץ

מהי ההגדרה של אמת ושקר?

ר' אליהו דסלר זצ"ל מבאר לנו בספרו "מכתב מאליהו" את מהות האמת והשקר: "אמת הוא מה שמביא לטובו לרצון הבורא, ושקר הוא מה שנותן הצלחה לעסקיו של שר השקר - הסיטרא אחרא".

הרי יעקב אבינו נהג כביכול במרמה כאשר "לקח" את הברכות של עשו אחיו. יש לזכור, כי יעקב עשה את זה בעל כורחו. הוא היה עושה ובוכה כי היה אנוס על פי הדיבור, שכך אמרה לו אמו ברוח הקודש, ולא עשה זאת בשביל הרצונות של עצמו. כל מטרתו הייתה, להוציא לפועל את רצונו של ה' ו"שקר" כזה שהוא לשם אמת - אמת הוא. כי אמת המידה ל"אמת" היא רצונו יתברך, ואין לך כאן מי שעשה רצונו יתברך יותר מיעקב, כאשר כל כוונתו לשם שמים. לעומתו, עשו מראה עצמו כירא שמים בשאלותיו על המעשר של התבן והמלח, ומצד שני עושה עברות חמורות בסתר. כך שבכדי להבחין בין אמת לשקר, צריך שהאדם יהיה רחוק מנגיעה בדבר, וכל מטרתו רק להרבות כבוד שמים. אז, גם אם בלית ברירה חייב לעשות מעשהו בשינוי, כדי לכבד שם שמים, זו האמת. לעומת זאת, כשאדם הוא בעל נגיעה, יתכן, שדווקא בזה שהוא כביכול רודף ודורש את האמת, זה בכדי להשתמש בה לספק רצונותיו ושקריו, כי בכלל לא מעניין אותו כבוד שמים.

וכמובן בכל אופן צריך בירור לעצמו, איך ובאיזה אופן לעשותו. ואם אין לו את היכולת להכריע - שיעשה שאלת רב.

רעת השקר

אמרו רבותינו זכרונם לברכה, שמשנה רבנו שינה מלשונו של הקב"ה בנוגע למכת בכורות, והשתמש בביטוי "כחצות" ולא "בחצות", והטעם היה "שמא יבואו איצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי (=שקרן) הוא. דאמר מר: למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז" [ברכות דף ד ע"א]. ופירש רש"י "ותאחז - תהא נאחז ונכשל בדבריך". עוד צריך לזכור, **מי שרוצה לדבק את עצמו בהשם יתברך ישמור את עצמו מלומר דבר שקר אפילו בטעות שהרי הקב"ה הוא אמת וחותמו אמת ותורתו אמת וכל המדבר שקר וכל המשנה בדיבורו כאילו עובד עבודה זרה, מפני שה' הוא אמת ותורתו אמת, ועל ידי דבר שקר הוא מתרחק מהקב"ה, ולכן נחשב כאילו עובד עבודה זרה.**

רעת השקר רעה היא בעיני אלוקים ואדם, כי מי שהוא שקרן נבזה, נמאס ומגונה לעיני כל, עד שאפילו באומות העולם יש שנזהרים מאוד לאמת דבריהם ושלא לדבר שקר (אם כי לא הגיעו לקרסוליהם של ישראל בענין זה, כבכול הענינים). אותם שמדברים שקר במשא ומתן שעושים עם גויים גורמים גם לחילול ה', שאומרים הגויים ידוע הדבר שיהודי שקרן וכזבן ועוד כהנה רעות מדברים עליהם ונותנים מום בקדשים. וידוע חומר איסור חילול ה', ועוד כמה איסורים נגרמים מן השקר לפי העניין כאשר יראה הרואה, וכך עונשו של בדאי, שאפילו אומר אמת אין שומעים לו [פלא יועץ].

מרוח פיו של השקרן נעשה היצר הרע. וכשיבוא משיח אז לא יהא שקר ובשביל זה לא יהיה יצר הרע בעולם כמו שנאמר [זכריה יג, ב] "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֶכְרִית אֶת שְׁמוֹת הָעֲצָבִים מִן הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד וְגַם אֶת הַנְּבִיאִים וְאֶת רוּחַ הַטְּמְאָה אֲעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", ופירש רש"י "וגם את הנביאים - נביאי שיקרא. רוח הטומאה - יצר הרע".

האמת מול השקר

כתב שלמה המלך "שִׁפְתַּי אֶמֶת תִּכְוֶן לְעַד וְעַד אֶרְגִּיעָה לְשׁוֹן שֶׁקֶר" [משלי יב, יט].
 הגמרא [שבת קד, א] התייחסה לצורת הכתיבה של המילים "אמת" ו"שקר" והגיעה למספר מסקנות: אותיות המילה שקר סמוכות זו לזו ב"אלף-בית", בעוד שאותיות ה"אמת" מרוחקות זו מזו. משמעות הדבר שהשקר מצוי בעוד שהאמת אינה שכיחה. עוד דרשה הגמרא שאותיות המילה "אמת" עומדות כל אחת על שתי רגלים, כשאחת מהם רחבה - דבר המורה על יציבותה של האמת, ועל כך שסופה להעמוד ולהתקיים. מה שאין כן השקר, שכל אחת מאותיותיו עומדת על רגל אחת, וזהו שאומרים "לשקר - אין רגלים", כי אין סופו של השקר להתקיים (לפי שיטת רש"י שכל אות עומדת על רגל אחת - מדובר בצורת אות שי"ן שמושבה עשוי באלכסון כך שהיא עומדת על חודה ונחשב לרגל אחת, ולפי השיטות שכותבות שי"ן עם מושב רחב וישר - יש לבאר בגמרא שההתייחסות הינה לכל המילה, כי המילה "שקר" עומדת על רגלה של האות קו"ף היורדת למטה מן השורה, וכל המילה עומדת רק על רגל אחת, בעוד שכל אותיות ה"אמת" לא יוצאות מהשורה והיא "יושבת" טוב).

יש שביארו בענין זה, שהמילה "אמת" מורכבת משלוש אותיות החולשות על כל פני הא-ב; א' - האות הראשונה. מ' - האות האמצעית. והאות האחרונה בא-ב היא ת'. לכן המילה אמת יושבת בצורה טובה ומעוגנת מכל קצוותיה, וכך אי אפשר להפיל אותה ואת המשתמע ממנה.

ועוד בהקשר לאותיות המילה: "אמת" מתחילה באות הראשונה של הא'-ב' שהיא ראש לכל האותיות, וכך גם האמת צריכה להיות ראש וראשונה מידתו של כל אדם, וירגיל עצמו אדם לפני שרוצה לומר איזה דבר שיבדוק עם עצמו פעמיים אם דבר אמת הוא אם לאו.

ומעשה באביו של רבי יצחק המגיד מדהורוביץ', שנהגו לכנותו "רבי יוסף נוטר אמת" משום שעמל בכל שנות חייו לשמור על האמת ולא לסטות ממנה לעולם. ומעשה שהיה כך היה: יום אחד בא יהודי אל ביתו של ר' יוסף וביקש ממנו שיחביא לו חבילה של סחורה מוברחת ששוטרי המלכות חיפשו אחריה. אותו יהודי בא דווקא לר' יוסף מכיוון שאצלו אין מצב שהמשטרה תחפש כי כולם יודעים שר' יוסף הוא איש ישר ואמיתי. לכן ביקש אותו יהודי כי יעשה עימו חסד וישמור את החבילה בביתו עד אשר יעבור זעם ויפסיקו חפש אחריה. סירב ר' יוסף לשמור את החבילה, אך היהודי לא הרפה ממנו והתחנן נואשות: " בסירובך אתה הורס אותי, השוטרים דולקים אחרי ואם יתפסו אותי יענישו אותי קשות". שאלו ר' יוסף: "כמה שווה סחורתך?" - "50 רובל" ענה הסוחר. המשיך ר' יוסף ושאלו "האם תמכור לי אותה?" - "למה לא" השיב אותו יהודי. פנה ר' יוסף לשכניו ולוה את אותו סכום וקנה את הסחורה בכסף מלא. לאחר שהלך הסוחר שמח מביתו, מיהר ר' יוסף והעלה את הסחורה באש, כי חשש שמא יאלץ לשקר חלילה בגלל אותה סחורה או להעמיד פנים שאין סחורה בביתו. ימים רבים עמל ר' יוסף לשלם את הקפותיו שלווה עבור אותה הסחורה.

ועוד מסופר על ר' לוי יצחק מברדיצ'וב שנכנס לביתו של יהודי בט' באב וראה אותו שהוא יושב ואוכל. פנה אליו ר' לוי יצחק והוכיחו בנחת: "השכחת כי תשעה באב היום?" - "לא" - השיב היהודי, "ואולי חולה אתה?" המשיך ר' לוי יצחק, "לא" - השיב אותו יהודי. נשא ר' לוי יצחק עיניו לשמים ואמר: רבונו של עולם! כמה גדול הוא כוחו של יהודי, משים עצמו רשע, ובלבד שלא יוציא דבר שקר מפיו...

הקב"ה יעזרנו על דבר כבוד שמו, שנזכה לשמור על פינו, ושנוציא ממנו רק דברי אמת וצדק, למען שמו באהבה.

מידת הגאווה

ינון מורדי

הגאווה הינה אחת המידות הגרועות ביותר, ויש חיוב על האדם להיבדל ולהתרחק ממנה כמה שיותר. כמו כן מידה מגונה זו מהווה פתח לכל המידות הרעות. לכן צריך האדם לכוונה למקום הראוי לה, ולדחותה במקום שאינה ראויה בו.

כבר בתורה הוזהרנו על מידת הגאווה, כמו שנאמר [דברים ו, יב] "השֹׁמֵר לֶךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה' אֲשֶׁר הוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים", כי הגאווותן ישכח יוצרו כמו שכתוב [דברים ח, יב-יח]: "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבַתִּים טָבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּת. וּבִקְרָךְ וְצֹאנֶךָ יִרְבְּנוּ וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְךָ יִרְבֶּה. וְרַם לְבַבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם... וְאָמַרְתָּ בְּלִבְּךָ כַּחַי וְעַצְם יָדֵי עֲשָׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה. וְזָכַרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתֶּךָ לְךָ פֶּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִּל".

למלך ישראל ישנו ציווי מיוחד בענין זה, כדכתיב [דברים יז, כ] "לְבַלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֲחֵיו", ואם הזהירה התורה את המלך שכביכול יש לו על מה להתגאות, כל שכן בהדיוטות שלא רק שאסור להם להתגאות, אלא שפעמים רבות אין להם אפילו על מה להרגיש זחיחות דעת.

ממגרעות הגאווה

אחת המגרעות היא שבעלי הגאווה מתועבים בעיני ה' שנאמר [משלי טז, ה] "תוֹעֵבֶת יְקֹקֵק כָּל גְּבוּהַ לֵב". זאת ועוד, הגאווותן נמסר ביד היצר הרע כיוון

שכבר אין לו עזרה מה'. ואפילו אם לא מתגאה בדיבור או במעשה אלא רק בלב, עדיין גאוה זו נקראת תועבה שנאמר "תועבת ה' כל גבה לב", היינו שאפילו אם הגאוה נמצאת רק בלב, עדיין נקראת היא תועבה.

מגרעה נוספת ישנה לגאוותן והיא שנחשב כאילו עובד עבודת כוכבים, שכך לימדונו רבותינו [מסכת דרך ארץ פרק היוצא הלכה טו]: "וכל גסי הרוח נדמין לעבודה זרה, שנאמר **ולא תביא תועבה אל ביתך**, ולהלן הוא אומר **תועבת ה' כל גבה לב**, מה תועבה האמורה כאן עבודה זרה, אף תועבה האמורה להלן עבודה זרה".

מההפסדים הנגרמים ע"י הגאוה

אדם שהוא גס רוח ובעל גאוה, מעכב את ביאת המשיח כמו שכתוב בגמרא [סנהדרין צח, א]: "אמר זעירי אמר רבי חנינא: **אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל**, שנאמר (צפניה ג) **כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך**, וכתוב (צפניה ג) **והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה'**".

הפסד נוסף לבעלי הגאוה הוא שהגאוה משכחת את הלימוד. נאמר בגמרא [תענית ז, א]: "אמר רבי חנינא בר אידי: **למה נמשלו דברי תורה למים**, דכתיב הוי כל צמא לכו למים - לומר לך: **מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך**, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה". ועוד נכתב [פסחים סו, ב]: "אמר רב יהודה אמר רב: כל המתיהר, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו...".

וישנה עוד רשימה ארוכה של הפסדים, שחלקם נמנו במסכת סוטה [ה, א]: "אמר ר' אלעזר: **כל אדם שיש בו גסות הרוח - ראוי לגדעו כאשירה... כל**

אדם שיש בו גסות הרוח - אין עפרו ננער... כל אדם שיש בו גסות הרוח - שכינה מיללת עליו... אמר רב חסדא, ואיתימא מר עוקבא: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אמר הקב"ה: אין אני והוא יכולין לדור בעולם... אמר ר' אלכסנדר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אפילו רוח קימעא עוכרתו...".

גאוה שהיא רצויה

מובא במסכת סוטה [דף ה ע"א]: "אמר רבי חייא בר אשי אמר רב: תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה בשמינית". וביאר רש"י: "אחד משמונה בשמינית - משקל קטן הוא... כלומר, צריך שיהיה בו מעט גאוה שלא יהו קלי הראש מסתוללין בו ויהא דבריו מתקבלין עליהן בעל כרחם".

תיקון מידת הגאוה

מסופר על הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל שלאחר שהקים את ישיבתו הגדולה, הוא השיג עבור הבחורים חדרים נאים ומרווחים. היו אנשים שהעירו לו, כי הדבר עלול להחדיר בבחורים רוח גאוה. רבי חיים השיב להם, אספר לכם מעשה שקרה עמי: פעם הייתי בעיירה קטנה, והלכתי ביום שישי למרחץ. כאשר רציתי לחלוץ את מגפי, בא שומר המרחץ לעזור לי לחלוץ, כדי שיוכל להרוויח כמה פרוטות. הלה משך במגפי בכל כוחו, אמרתי לו בניחותא: אצלנו בוולוז'ין חולצים לאט לאט... מיד התקצף הבלן והרים את המגרפה להכות אותי באומרו: "איך הינך מעיז ללמדני, הרי בכל העולם אין איש מומחה שיחלוץ מגפיים יותר טוב ממני"... סיים ר' חיים: תראו נא ידידי, כי גם איש זה שמלאכתו חליצת נעליים ומתגורר בבית המרחץ לשומרו, גם הוא עלול להתגאות, ולא דווקא אדם שגר בחדר

מרווח. כל דבר עלול להביא את האדם לידי גאווה, והדרך להימלט ממנה היא אך ורק ע"י תיקון המידות.

דרכים והצעות לתיקון מידת הגאווה

בספר "חדוות החיים" מובאים 15 דרכים להשפלת הגאווה (כמניין "גאווה"), ונציין חלק קטן מהם:

א. יחשוב שהגדולה והכוח שלו אינם לכל החיים, ואם היום או מחר ירד מנכסיו, ייהפכו כולם לאויביו, ואין מי שירחם עליו כמו שהוא התנהג.

ב. יזכור יום המיתה, שבעולם הזה אינו כי אם אורח, ופתאום ייתפס בקולר המוות ויהא נידון בדינים קשים אפילו על שיחה קלה של עזות עם אשתו.

ג. יסתכל באלו שהתגאו לפניו מה עלתה בסופם. נבוכדנצר התגאה ונהפך לבהמה, והיה אוכל שבע שנים עשב השדה; המן נתגאה ונתלה; דור המבול נתגאו והביא הקב"ה עליהם המבול ונאבדו מן העולם.

יהי רצון שנכיר מיעוט ערכנו, ונזכה לתקן את כל מידותינו.

מידת הזריזות

יוסי טולדנו

מידת הזריזות היא אחת המידות הבסיסיות ביותר. ולא לחינם בחר הרמח"ל להזכירה בתחילת ספרו "מסילת ישרים", מיד אחר מידת הזהירות.

ננסה לבאר קצת על מידת הזריזות:

ביום הכיפורים אנו מתוודים "על חטא שחטאנו לפניך בריצת רגליים להרע" - מכאן שאנו רצים ועושים דברים בלי משים מכוח התאוה, כי מרוב שאדם מתאוה לעשות עבירה הוא רץ ועושה אותה, וזוהי כוחה של התאוה. אך האם יש גם ריצת רגליים לטוב? האם אנו צריכים לרוץ ככה גם למצוות?

דוד המלך ע"ה כתב בספרו "חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדתיך" [תהלים קיט, ט]. דוד מספר, שכאשר הוא מנסה ללכת למקום מסוים או לאדם מסוים תמיד רגליו מובילות אותו לבתי מדרשות ולבתי כנסיות, וזו מעלה גדולה מאוד, שהחשק ללמוד תורה כל כך גדול עד שהרגליים רצות לבד ומובילות אותך לבית המדרש. זה נקרא ריצת רגליים לטוב.

דוגמא לריצת רגליים להרע מצינו אצל בלעם הרשע, שחבש את אתונו לקלל את עם ישראל, אך כבר קדמו אברהם אבינו ע"ה בריצת רגליים לטוב, שחבש את חמורו ונזדרז לעקידה.

הגמרא [ברכות ו ע"ב] מביאה את הפסוק "נרדפה לדעת את ה'", ולומדת ממנו שיש מצווה למהר בהליכתנו לבית הכנסת ולבית המדרש כדי ללמוד תורה. רש"י מביא את דרך הלימוד: "נרדפה - לשון מרוצה משמע, שהרודף רץ".

ומצווה זו נוהגת גם בשבת למרות שיש איסור בשבת לפסוע פסיעה גסה, וכך מופיע בגמרא שם: "אמר רבי יהושע בן לוי: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפילו בשבת, שנאמר (הושע יא) אחרי ה' ילכו כאריה ישאג", וביאר המהרש"א, שכמו שמותר בשבת לרוץ כדי לברוח מסכנת אריה הרודף אחריו, כך לימוד התורה כל כך חשוב עד שמותר לרוץ למענו אפילו בשבת.

ומנפלאות לשון הקודש: שורש מילת רצון הוא ר.ו.צ - ללמדך, שמה שאדם רוצה לשם הוא רץ.

ידוע ש"כוהנים זריזים הם" בעבודות בית המקדש, וכתב על זה רבי אברהם גרודז'ינסקי שלכאורה מכיוון שהם עובדים מהר ובזריזות יהיו להם הרבה טעויות, והם עלולים להיכשל בעבודה שלהם בבית המקדש. אלא שזריזות זה לא רק ברגליים אלא גם ובעיקר בראש - צריך לחשוב למרות שעושים מעשה בזריזות. והמעשה לא יבוא אלא אחר שיקול דעת אמיתי, וזהו ההבדל בין מהיר או פזיז לזריז. אם כן למדנו מכאן שצריך לשתף מחשבה במעשה הזריז.

ההיפך של מידת הזריזות היא השפלות. לומדים זאת מהברייתא [נדריס לו ע"א] "מעשה היה וקדמו בנות לבנים, ונמצאו בנות זריזות ובנים שפלים". וכתב רבי חיים ויטאל זצ"ל: "יסוד העפר - ממנו מידת העצבות ותולדתה היא העצלות, לקיים התורה והמצוות משום עיצבונו ואינו שמח בחלקו בשום דבר". מכאן שהעצלות והעצבות אלו ההפך מזריזות וזה גורם לאי רצון ללמוד תורה ולקיים מצוות ולכן כל אדם צריך לעבוד על מידת הזריזות כדי שלא יבוא לידי שפלות.

לא כולם שווים במידה זו, ואין הכרח שהיא תשפיע על כל מהלך חיי האדם בעת ובעונה אחת: אדם אחד יכול להיות זריז בלימוד תורה אבל עצלן

בתפילה, השני יכול להיות זריז בעשיית חסד ובקירוב אחרים, אבל במעשיו שלו הוא עצלן, והשלישי יכול להזדרז בלימוד תורה ובתפילה אבל להתעצל בלימוד מוסר. היסוד של כל העצלויות אלו הוא שפלות, וכל אדם מתנהל בזה לפי תכונותיו.

מעשה הנעשה בזריזות, במהירות ובלי עיכובים שכינה שורה בו!!!

יש מקרים שבהם עדיף לעשות מצווה מסוימת שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים מאשר ללמוד תורה, ומי שאומר לעצמו "למה לי להתעסק בדברים אחרים - עדיף שאני אמשיך ללמוד תורה", זוהי מחשבה מגידולי העצלות, ואין צריך לנהוג כך, כי תכלית לימוד התורה היא כדי לקיים, כמו שהביאה הגמרא [ברכות יז, א] את מה שהיה רגיל רבא לומר תמיד: "**תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים; שלא יהא אדם קורא ושונה ובוועט באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, שנאמר (תהלים קיא) ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם**". כי הסוד של השראת שכינה בישראל טמון דוקא במעשים, ובלי מעשים טובים, התורה לבדה לא תועיל להשרות שכינה עלינו, ו"כל האומר אין לו אלא תורה - אפילו תורה אין לו" [יבמות קט ע"ב].

מי יתן ונזדרז בכל המצוות ובלימוד התורה וכך תשרה עלינו שכינה, ונזכה לראות בעת בניין בית השלישי במהרה בימינו, אמן.

מידת הכעס

משה מיכאל שלום מלכי

רעה וחמורה היא מאוד מידת הכעס, עד כדי כך שהחמירו רבותינו ז"ל במאמרם והוכחתם על מידה מגונה זו, ותיסמר שערת אנוש בשומעם דברי חז"ל על מידה רעה זו, כגון:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: **כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו... ולא עוד, אלא שהתחתוניות שולטות בו...** אמר רבה בר רב הונא: **כל הכועס - אפי' שכינה אינה חשובה כנגדו...** ר' ירמיה מדיפתי אמר: **משכח תלמודו ומוסיף טיפשות...** רב נחמן בר יצחק אמר: **בידוע שעונותיו מרובין מזכיותיו** [נדריס כב, א-ב]. והוסיף הר"ן שם **שהכעס מביא את האדם לכפור בעיקר (בקב"ה)**, עד שאמרו בגמרא [שבת ק, ב] שהמקרה בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו - יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, ע"כ. לכן, אדם אשר מידה זו טבועה בו, ימהר ויגדור בנפשו גדרים וסייגים, ויציל נפשו מרדת שחת, ויעשה תחבולות מלחמה כדי שלא יבוא לכלל כעס.

גדר גדול יש לחפץ להינצל מרוע מידה זו, והוא שיכתוב כל מאמרי חז"ל בש"ס ובזוהר הקדוש, וכן בספרי האר"י ז"ל וישנן הדברים האלו בכל יום ויום למען ירא ויפחד. ואם רואה שלא הועיל לו גדר זה יקנוס עצמו בכל פעם שכועס במעות או בתענית. עוד יזכיר לעצמו שגם כשגוברת עליו מידת הכעס הכי חשוב זה שישתוק בעת כעסו ולא ידבר כלל מטוב ועד רע, ואם ידבר יעשה זאת בקול נמוך ובדברי רצוי כמו שנאמר **"מַעֲנֵה רֵךְ יָשִׁיב חֲמָה" [משלי טו, א], ואפילו ליבו בוער כאש יוכל לעצרו במילים רכות ועדינות, ואז כעסו נהפך לעקר, ואינו נושא פירות.**

ידוע שהכעס גורר עבירות רבות אחריו, כגון המחלוקת וניבול הפה, ולפיכך השתיקה בעת הכעס כמו מים לאש, ושכרו של הנוהג כך רב מאוד, כמו שאמרו רבותינו [חולין פט, א]: "אמר רבי אילעא: **אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה**, שנאמר תולה ארץ על בלימה".
ויחשוב האדם תמיד על ריבונו של עולם, שהוא סיבת הסיבות ועילת העילות, והכל מאתו יתברך ובהשגחה פרטית, ואפילו כשיחנך ילדיו - יהיה כעסו כלפי חוץ, אך בתוכו יהיה רגוע.

ועד כדי כך רעה היא מידת הכעס, עד שחז"ל קבעו שהכעס הינו אחד משלושת הדברים בהם ניתן לבחון אדם, להכירו ולדעת אופיו האמיתי, וזו לשונם [עירובין סה, ב]: "אמר רבי אילעאי: **בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, ובכיסו, ובכעסו**".

למעשה מדובר על שלושה מצבים בהם אדם שרוי, ובאותה העת נעשית הבחינה שלו בצורה האמיתית ביותר. הבחינה האמיתית לאופיו הטוב של האדם לא יכולה להתבצע בשגרה, כי אז אדם יכול לנתב את מהלכיו ע"פ שיקולי כדאיות כאלה ואחרים, מה שאין כן באותם שלושה מצבים, בהם תגובתו ספונטנית, וכך ניתן לעמוד על אופיו האמיתי. ונבאר אותם בעזרת ה' אחד לאחד:

א. **בכוסו** - ידוע מאמר חז"ל "נכנס יד יצא סוד" [עירובין סה]. לכן ברגע שאדם שתוי זהו הזמן הטו ביותר לבדוק, כי אז האדם מוציא את תכונותיו האמיתיות. או אז, אם יעשה רע בזמן זה וינבל פיו ויפרוק עול - דע לך שזו דמותו האמיתית וזוהי מחשבתו, ואם טוב יעשה - אז תדע שטוב הוא בלבבו, ואלו הן תכונותיו האמתיות.

ב. **בכיסו** - רבים הם הדיבורים והפיוסים ודברי החנופה בין בני האדם. בהיות האדם נתון במצב אשר אין לו כל חסרון כיס ואינו גורע דבר מממונו ונכסיו אזי יקל עליו לומר ולדבר מילים יפות ודיבורים נעימים,

אך כאשר יגיע לרגע בו יצטרך לתת איזשהו חלק מעצמו ולגרוע מחלקו כדי לשפר חלק חברו - זהו רגע בו נבדק האדם האם טוב הוא או לא.

ג. **כעסו** - ידוע שאדם בזמנו הטוב ובשעותיו הרגועים בהן הוא מלווה בחברת מכריו נוח לו להתנהג כבן אדם טוב ומכובד, רגוע ושמח עם הבריות. יודע הוא שזהו דבר המשפיע על מעמדו בחברה ואהבת אנשים כלפיו, כי רוב בני האדם לא יאהבו אדם אשר כל הזמן כועס ורוגז. לכן אדם זה דואג לשלב את עצמו בחברה ולהתנהג כראוי וכיאה לחברה בה הוא נמצא. נוצר אם כן רושם מוטעה לגביו בשל המגן והמסווה שעטה על פניו. אך כאשר כעסו של אדם זה גובר עליו, המסווה מוסר ויוצאת כל האמת שבו. ברגע זה הוא אינו מבחין כ"כ בחברה ובאנשים הסובבים אותו, ולכן הבדיקה לגבי בשעה זו - היא פנימית יותר.

עם זאת צריך לזכור, שאין תופסין אדם בשעת כעסו, ונדרשים אנו לאיזון נכון בענין זה, כדי שלא נחליט בדעתנו שאדם זה פסול הוא רק מפני ש"תפסנו אותו על חס" (תרתני משמע). ככלל, בדברים הללו צריכים מאוד להזהר, והטוב ביותר הוא שלא לכלול ולא להגיע למסקנות ללא הדרכה רוחנית ראויה. בפרט בתחום זה, שהקלקול בו רב על התיקון.

יעזרנו ה' שלא נכעוס, ואם חלילה נכעס - נהיה נוחים לרצות לכבוד קוננו, ונהיה שבעי רצון ומלאים ברכת ה' ואף בשרנו ישכון לבטח. ויהי רצון שהקב"ה ישפוך חמתו על הגויים ולא יזכה מלאכי החבלה להתענג ולעשות פירות ממעשינו הרעים ומכעסנו חס וחלילה .

מידת השמחה

רון ארביב

מעלת השמחה אין ערוך לה, והיא מן המפורסמות אשר אינן צריכות ראייה. השמחה נצרכת כאויר לנשימה בעבודת השם יתברך, וחשיבותה גדלה מאוד, עד כדי כך שמצאנו תוכחה מפחידה ביותר בנוגע למי שלא עובד את ה' בשמחה!

נאמר בתורה [דברים כח, מה-מז]: **"וַבָּאוּ עֲלֵיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וּרְדִפוּךָ וְהִשְׁיִגוּךָ עַד הַשְּׂמֵדָה כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו אֲשֶׁר צִוָּךָ... תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מְרֵב כָּל".**

הזהר הקדוש מביא את דברי ר' יהודה המתאר לנו כיצד יש לעבוד את ה' בשלמות, וזו לשונו [זוהר כרך ג דף ח עמוד א]: **"פתח רבי יהודה ואמר (תהלים ק) עבדו את יי' בשמחה וגו', עבדו את יי' בשמחה - הכי אוליפנא דכל פולחנא דבעי בר נש למפלח לקודשא בריך הוא בעי בחדותא ברעותא דלבא בגין דישתכח פולחניה בשלימו".** תרגום דבריו: כך למדנו, **שכל עבודה שצריך בן אדם לעבוד את הקב"ה צריך שתהיה בשמחה וברצון הלב, כדי שתמצא עבודתו בשלמות.** עוד הובא בזוהר [כרך א דף רטז עמוד ב, בלשון תרגום], שאין עבודה לפני הקב"ה אלא מתוך שמחה, ונסיים במאמר נוסף של הזוהר המתאר לנו אחת ממעלות השמחה באומרו [כרך ב דף קפד עמוד ב], ששמחת האדם כאן בעולם הזה מושכת עליו שמחה אחרת עילאית (משמים). מי הוא זה ואיזה הוא אשר יקרה דברים יקרים אלו, ולא יתרונו לבו משמחה?

אחרי הודיע אלוקים אותנו כל זאת, יש לי שאלה פשוטה אך חשובה: **איך מגיעים לשמחה אמיתית כדי לעבוד את ה'?** ונדמה כי זו השאלה הכי

קריטית בענין זה, שהרי כולם יודעים שטוב לשמוח, אך אם לא אדע איך לשמוח מה התועלת?

ננסה לענות על שאלה חשובה זו על פי הספר "נפשי בשאלתי", נסכם את דבריו בתמציתיות, ונפרט כמה עצות מעשיות כדי שנוכל להגיע ולהשיג את השמחה האמיתית!

תורה - זהו הדבר הראשון והחשוב מכולם. כולם יודעים שלימוד תורה אמיתי נותן סיפוק ומשמח מאוד, וככל שהאדם יתמיד וככל שיעמיק בתורה אז כך גם ימצא בה יותר טעם ועונג שיביאו אותו לשמחה אמיתית! בבחינת "טַעְמוּ וְרָאוּ כִּי טוֹב ה'". הרב לוגסי שליט"א מביא עצה קטנה אך מועילה בנושא הלימוד: בנוסף ללימודיו הכלליים, שיהיה לו גם לימוד עם הספק קבוע. כגון דף יומי, הלכה יומית, או משנה בקביעות יום-יום, וכך יאסוף לו הרבה ידיעות, עד שהלימוד ללא הפסק יוביל להספק שיגרום לו סיפוק ושמחה.

חברה - אדם לא צריך להיות כנוס בתוך עצמו ושקוע בתוך הצרות שלו אלא לצאת אל החברה (וכמובן צריך שתהיה חברה ראוי ולא מקולקלת), לשוחח עם אנשים בנושאי תורה, או סתם דברים ועניינים בנושא יראת שמיים, ולשמוע שיעורים עם חברים שמקשיבים. ואוסיף עוד "טיפ" ששמעתי כעת, להיות עם חבורה שנחשפת לשירה ולזמרה והתחזקות באופן כשר - הדבר מועיל מאוד לסלק את העצבות.

פעילות - הרי כולם יודעים שבטלה מביאה לידי שעמום, הגורר אחריו תסכול ועצבות. אם אדם מוצא תעסוקה, זו תרופה נפלאה, בעיקר בעיסוקים שיש בהם סיפוק וגם גורמים להנאה. פעילויות כגון: מעשי חסד, ארגון שיעורי תורה, סיוע לזיכוי הרבים וכו'...

יהי רצון שפתח זה (פת"ח = פעילות, חברה, תורה) יפתח לנו את הצוהר אל שאר הדרכים המובילות אל השמחה האמיתית. ומי ייתן ונלמד מן העצות הללו ונזכה להגיע לשמחה באמת ובתמים, כדי שנוכל לעבוד את הקדוש ברוך הוא באמת מהלב **ובשמחה!!!**

מידת העצלות

רון מלכה

העצלות היא מכה נוראית, שאם לא מטפלים בה היא יכולה להרוס ולהשמיד כל חלקה טובה אצל האדם. העצלות היא ממש מחלת נפש, וכמו שיש מחלות אשר פוגעות בגוף ויכולות לגרום לחוסר תפקוד מוחלט, כך גם העצלות היא מחלה של הנפש. אדם עצל זה אדם ללא אורח חיים תקין וללא חיות.

כאשר אדם מתנהג בעצלות הוא גורם לעצמו לא מעט בעיות ברוחניות ובגשמיות. למשל, כאשר אדם מתעצל לקום לתפלה הוא מפסיד אותה ומתרחק מה', וכל יום נוסף שהוא לא מתפלל נוצר ניתוק מסוים בינו לבין ה' (וניתוק מה' - אין לך דבר גורע ממנו). גם במקומות עבודה תהיה לעצל בעיה, יהיה לו קשה להגיע בזמן ובעקביות לעבודה, ודבר זה יכול לגרום לפיטוריו, ולפגיעה במעמדו הכלכלי בעתיד. אשה עצלה יכולה להחריב את הבית. כאשר הבעל חוזר מיום עבודה או לימודים מפרך ומעייף ומוצא בית הפוך ולא מסודר, כלים בכיור, ואין ארוחה חמה, ורואה מולו אשה שמרוב עצלותה אין לה כח לסדר אפילו את עצמה ולהראות נאה לבעלה, עד שהיא נראית כאסופית מהרחוב שלבושה בסמרטוטים, דבר זה יכול לגרום לבעיות בזוגיות, ובמקרים קשים הדברים עלולים להגיע עד כדי גירושין. הסיטואציה שהוזכרה כאן לא מתייחסת לאשה שלא מרגישה טוב, או שלא הספיקה לסדר, או שבמקרה היום אין לה כח, אלא על אשה שלכתחילה לא מתחילה לעשות את מטלותיה מתוך עצלות.

העצלות נובעת מתוך חוסר רצון, חוסר אהבה וחוסר חשיבות. העצלות היא ההיפך הגמור ממה שיהודי צריך להיות.

הקב"ה הוריד אותנו לעולם הזה, **עולם העשיה** למשך שבעים שנה פלוס מינוס, כדי שפה נעמול ונטרח, ואחרי זה בעולם הבא נקבל שכרנו בנחת. מה זה שבעים שנה של עמל לעומת שכר אין סופי ותענוגים נצחיים בעולם הבא? ההשוואה לא מתחילה בכלל!

אחת מעבודות היצר היא להפיל את האדם לעצלות, ועל ידי זה הוא גורם לו לאבד מצוות חשובות ויקרות (ולפעמים גם את עולמו). היצר לא מגיע לאדם בגישה של "אל תעשה כלום", אלא בגישה של "לא עכשיו, אח"כ, אין לי כח, היום עוד ארוך" ושאר טענות שוא ומדוחים. במשפטים אלו היצר מעכב את האדם מלקיים מצוות, ואם האדם ידרוש מעצמו **קצת יותר מאמץ** הוא יכול להגיע לדרגות נפלאות.

כאשר האדם שוכב במיטה ללא מעש בלי חשק לקום או סתם יושב עייף, אם הוא יתאמץ **קצת יותר** ויחליט בדעתו שלמרות חוסר החשק והעייפות הוא קם לקיים את המצווה ממש במסירות נפש, עצם האמירה והמחשבה הזו ייצרו אצלו כוחות נפש עצומים ויקום לעבודת ה', ובזה יוכל לקנות את עולמו. הרי ההחלטה של האדם אם לקום מהמיטה או לא זאת החלטה שיכולה להסתכם בשבריר שנייה. אם באותו הזמן שהיצר תוקף אותו בעצלות האדם יחליט בדעתו "אותי לא מעניין כלום, אני קם! עם חשק בלי חשק, עייף לא עייף". אם הוא יקבל את ההחלטה לקום במסירות נפש, אז הוא יקום. יוצא, שאם הוא דורש מעצמו **קצת יותר מאמץ**, כאשר תופסת אותו העצלות הוא ינצח אותה, ובזה יכול לקנות את עולמו.

בזה צריכים אנו ללמוד מהאבות הקדושים, מהתנאים, מהאמוראים ומשאר הצדיקים שבכל הדורות, שלא התעצלו אפילו רגע אחד, אלא כל היום עמלו וטרחו (בתורה, תפילה, תיקון העולם, תיקון המידות, רצו אחרי מצווה קלה כבחמורה ועוד ועוד). אם אותם צדיקים לא היו טורחים מה

היה על העולם? מה היה עלינו? אנחנו בדורנו קוטפים את פירות העמל שלהם. נתאר לעצמנו שאם האבות הקדושים היו מתעצלים בעבודת ה' חס וחלילה ספק אם היה בכלל קיום לעולם. בזכות העמל והטורח שלהם יש קיום לעולם, ואנו נהנים ממנו עד היום. על ידי שיהודי עובד את ה' **במסירות נפש, בחיות ובשמחה וללא עצלות** הוא הולך בדרך האבות ומושך חיות ושפע לעולם.

יהי רצון שנזכה להיות עבדי ה'.

מידת העצלות

שי שרון

רבות כתב שלמה המלך עליו השלום בספרו בגנותה של מידת העצלות, ושל האוחז בה. והנה מספר דוגמאות: "עד מתי עצל תשקב מתי תקום משנתך" [משלי ו, ט], "כחמץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשלחיו" [משלי י, כו], "תאנות עצל תמיתנו כי מאנו ידיו לעשות" [משלי כא, כה], "טמן עצל ידו בצלחת נלאה להשיבה אל פיו" [משלי כו, טו].

למה עצלות היא מידה רעה?

א. **קשה לפרוש מעברות** - אדם אומר לעצמו: "איך אשנה את מנהגי, והרי אני כבר רגיל לעשות את זה. חוץ מזה, לשנות עכשיו את דרכי - למה בכלל אני צריך את זה?". טענות כאלו ואחרות נותנות לעצל את ההצדקה לחוסר המעש בו הוא אוחז.

ב. **קשה לקיים מצוות** - ישנה טענה החוזרת על עצמה עם שינויים כאלה ואחרים: "מה, אני יקום בבוקר כל פעם בשביל להניח תפילין? הרי אפשר גם בצהריים לקיים המצוה ולצאת ידי חובה. כלומר, דחיית המצוה לזמן מאוחר יותר, שפעמים רבות הופכת להיות דחייה לצמיתות.

ג. **קשה לשמור על מה שכבר יש** - במקום ללכת לשיעור יומי או בדרך קבועה כל שהיא, אומר העצל לעצמו "אבל הייתי בשיעור אתמול, אז למה צריך ללכת עוד פעם"...

למה זריזות היא מידה טובה?

- א. הזריז מספיק לעשות הרבה בכל יום, הוא מנצל כל דקה, ובכל יום הוא רוצה לנצל יותר ממה שניצל אתמול, כי הוא מבין שהזמן כבר לא יחזור (היום הוא האתמול של מחר), וכידוע - אין אבידה כאבידת הזמן.
- ב. אם הוא מתקל בבעיה שהוא לא מבין איזה משהו הוא מנסה להבין ולהחכים מזה ולא כמו העצל שלא אכפת לו

איך יוצאים מעצלות ובאים לזריזות?

- א. **תפילה** - תחילה וראש יש לבקש מבורא עולם שיעזור לנו לזכות למידת הזריזות, ולתקן את המידה הרעה של העצלות.
- ב. **שמחה** - בן אדם שיכניס בלבו כל הזמן את הרגשת השמחה בעבודת ה' שלו - יקל עליו להיות זריז, מפני שאדם אוהב לעשות דברים שמשמחים אותו, ואותם הוא משתדל לעשות בזריזות, כי הוא מרגיש אליהם משיכה מיוחדת.
- ג. **אהבה** - בן אדם שאוהב את השם אומר "מה שהשם רוצה ממני אני עושה, ואם השם רוצה שאני יעשה את זה מהר אז אני יעשה". לדוגמא, כשאברהם אבינו מתכוון ללכת לעקידת בנו יצחק נאמר עליו "וַיֵּשְׁבֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר" [בראשית כב, ג]. למרות הקושי לקום מוקדם בבוקר, ולמרות הקושי לשחוט את בנו היקר, עם כל זה מתחזק אברהם באהבתו לבוראו ועושה את המעשה בזריזות, מפני שאהבה מקלקלת את השורה, וכשאדם אוהב הוא עושה את הדברים בשמחה ובזריזות. וכך מביא רבי נחמן בספר המידות "כשאדם עושה מצווה בשמחה זה סימן שליבו שלם לאלוקיו".

ד. זריזות מביאה לידי שמחה ואהבה - ע"י המעשים נמשכים הלבבות, וע"י שירגיל אדם את עצמו לנהוג בכל עניינו בזריזות (אפילו שעדיין אינו זריז באמת), הדבר יעורר בו את ההנהגה הזו ויכניס בו את החשק והרצון להדבק בה' ובמצוותיו.

דוגמאות שבהם העצלות תופסת?

נצטט מספר דוגמאות לענין זה מהספר "אורחות צדיקים":

- א. זריזות לקום לבית המדרש.
  - ב. לשאול מה שלא יודע.
  - ג. ליטול ידיים כמו שצריך גם שנמצאים בטיול ואין כח לחפש נטלה וכדומה.
  - ד. לקום מהמיטה ליטול ידיים ולברך על שמיעת רעם או ראיית ברק.
- אם אדם יזדרז לקחת את עצמו בידים ולטפל במידת הזריזות שלו - גם משמים יזדרזו לעזור לו. ויהי רצון שחפץ ה' בידינו יצלח, ונזכה לעובדו בלבב שלם ובזריזות אמיתית.

לעילוי נשמת

מרדכי בן מסעודה, דוד בן סולטנה, יוסף בן פרחא, שלומי בן
פני, אלכס בן מרינה, אליעזר בן שמחה, יעקב בן שמחה,
צביקה בן אסתר, רותם בן גילה, מזל בת שמחה, שמחה בת
מזל, מסעודה בת אסתר.

לרפואת

מיכל בת לאה, אסתר בת עליה, חיים בן חוה, גלעד משה בן
ניצה מרים.

לזיווג הגון

לאפרת בת חנה, רעות בת חנה, אופיר אזרד, יהודה רפאל בן
אסתר, אלי בן חוה, בת אל בת יהודית.

לחזרה בתשובה והצלחה

סוזי בת שמחה, רפי בן אסתר, דוד בן מסעודה, חזי בן רבקה,
מורן בת סוזי, נרדית בת סוזי, יהל בת אורה, עדי בת חנה,
עמית בן ליאת, עידן בן אורלי, בועז בן חנה, ברק בן מלי, לירון
בן מלי, לירון בן רימונד, גיא בן חוה, אסף בן חוה, אורי בן
חוה, עידן בן חוה, צור בן אורלי, אדיר בן אסנת.

לרפואת

אהרן בן תקווה, נאווה ישראלה חיה בת דבורה.

אריכות ימים

רחל בת שמעה, שלמה בן חנה, ר' שמעון בן סוליקה,
לדיסיה בת יקוט, רבקה בת פרדל, אברהם זאב בן
חיה חנה.

לעילוי נשמת

אביטל חנה בת סוזי.

להצלחת

רעות בת עדנה, יאיר בן רוחמה ולכל עמו ישראל.

לזרע של קיימא

אסנת בת רונית ולמאיר בן רחל

לרפואה שלימה

רונית בת רוזה

להצלחת

כל משפחת בנג'י

לעילוי נשמת

יוסף משאלה ז"ל בן צביה ואברהם

לעילוי נשמת

דב בן גרשון אליהו שחור ז"ל

נפטר ח' אב תשל"ח

גמל חסד עם החיים ועם המתים

הלל מרדכי ב"ר דב שחור ז"ל

נפטר ה' אייר תש"ן

מורה דרך שנספה בעיצומה של דרך.

ת.נ.צ.ב.ה